

HENKILÖNNIMISTÄ SUOMALAISESSA KIRJALLISUUDESSA

Tarkastelussa Sillanpään, Waltarin ja Joenpellon teokset

Suomen kielen pro gradu -työ

Jyväskylän yliopistossa

kevätlukukaudella 2000

Sanna Torvikoski

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos suomen kielen laitos
Tekijä Sanna Torvikoski	
Työn nimi Henkilönnimistä suomalaisessa kirjallisuudessa: tarkastelussa Sillanpään, Waltarin ja Joenpellon teokset	
Oppiaine suomen kieli	Työn laji pro gradu -työ
Aika kevätlukukausi 2000	Sivumäärä 127
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Työssä on tutkittu kirjallisten henkilöhahmojen nimiä ryhdeksässä romaanissa. Tarkastelussa ovat etu-, suku- ja puhuttelunimet. Nimiä on tarkasteltu pääluvuittain eri näkökulmista. Ajallisen vaihtelun näkökulma on tärkeä erityisesti etunimien kohdalla. Sukunimien kohdalla tärkeää on alueellinen vaihtelu. Nimien suhde henkilöhahmon yhteiskunnalliseen asemaan käy ilmi sekä etu- että sukunimissä. Lopuksi työssä on tarkasteltu sitä, voiko lukija päätellä jotakin henkilöhahmon nimen perusteella esimerkiksi ulkonäöstä, olemuksesta tai kohtalosta. Tutkimuksessa kävi ilmi, että Sillanpään teosten henkilöhahmojen nimet ovat sekä ajallisesti että alueellisesti totuudenmukaisia. Waltari on kaupunkilaiselämän kuvaaja, ja hänen teoksissaan nimillä ja yhteiskunnallisella asemalla on selvä suhde. Joenpelto käyttää aineiston kirjailijoista eniten nimiä kuvaamaan henkilöhahmoa. Eniten ajallisia poikkeuksia nimissä on juuri Joenpellon teoksissa. Muita työssä esille tulleita asioita ovat nimien muuttuminen ja suomen- ja ruotsinkielisten nimien erot. Erityisesti Waltarin teoksissa nimien muuttuminen tuli selvästi esille.</p>	
Asiasanat henkilönnimet, etunimet, sukunimet, puhuttelunimet	
Säilytyspaikka Suomen kielen laitos Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
1.1 Tutkimustehtävä	3
1.2 Kirjailijat ja aineisto	5
1.2.1 F. E. Sillanpää	5
1.2.2 Mika Waltari	7
1.2.3 Eeva Joenpelto	8
1.2.4 Aineiston erityispiirteitä	10
2 NIMET JA AIKA	11
2.1 Etunimien suosionvaihtelusta	11
2.2 Etunimien ajallinen sopivuus aineistossa	14
2.2.1 Sillanpään teokset	14
2.2.2 Waltarin teokset	23
2.2.3 Joenpellon teokset	31
2.3 Puhuttelunimet ja niiden muuttuminen	39
2.3.1 Nimenväännökset	39
2.3.2 Köllinimet	41
2.4 Sukunimet eri aikakausina	43
2.4.1 Sukunimien synty Suomessa	43
2.4.2 Sillanpään teokset	45
2.4.3 Waltarin teokset	47
2.4.4 Joenpellon teokset	49
3 NIMIEN ALUEELLINEN VAIHTELU	50
3.1 Alueelliset piirteet sukunimissä	50
3.1.1 Sillanpään teokset	51
3.1.2 Waltarin teokset	55
3.1.3 Joenpellon teokset	59
3.2 Alueelliset piirteet etunimissä	63
3.2.1 Sillanpään teokset	63
3.2.2 Waltarin teokset	65
3.2.3 Joenpellon teokset	66

4 NIMET YHTEISKUNNASSA	68
4.1 Sukunimi ja yhteiskunnallinen asema	68
4.1.1 Sillanpään teokset	68
4.1.2 Waltarin teokset	71
4.1.3 Joenpellon teokset	74
4.2 Etunimi ja yhteiskunnallinen asema	78
4.2.1 Sillanpään teokset	78
4.2.2 Waltarin teokset	81
4.2.3 Joenpellon teokset	83
5 NIMEN JA HENKILÖHAHMON VÄLINEN YHTEYS	86
5.1 Nimien sisältö	86
5.2 Mitä nimi kertoo henkilöhahmosta?	88
5.2.1 Sillanpään teokset	89
5.2.2 Waltarin teokset	99
5.2.3 Joenpellon teokset	107
6 PÄÄTÄNTÖ	115
LÄHTEET	119

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimustehtävä

Tässä työssä tarkoitukseni on tutkia henkilönnimiä suomalaisten kirjailijoiden teoksissa. Tarkastelen kotimaisessa kaunokirjallisuudessa esiintyvien henkilöhahmojen etu-, suku- ja puhuttelunimiä useista näkökulmista. Tarkemmin määriteltynä tutkimuksen kohde on siis se, mitä kirjallisesta henkilöahmosta voi päätellä nimen perusteella.

Nimistötutkimuksessa on tutkittu nimervalintaan liittyviä seikkoja, nimien suosionvaihtelua ja nimien alkuperää. Säännöllinen väestökirjapito on mahdollistanut sen, että kunkin nimen kantajien määrä tietyssä ajankohtana on ollut selvitettävissä 1880-luvulta saakka. Sukunimien alkuperä, levinneisyys ja nimenkantajien määrät ovat myös tiedossa. Näitä tietoja käytän tutkimuksessa hyväkseni. Puhuttelunimiä eli niin sanottuja lempinimiä on tutkittu vähemmän. On toki tiedossa, millaisia ovat yleisimmät eri puolilla maata käytetyt puhuttelumuodot tavallisimmista etunimistä. Myös tietyt puhuttelunimityyppejä, kuten vanhoja köllinimiä ja tukkilaisten nimiperinnettä, on tutkittu. Koska puhuttelunimet kuitenkin voivat syntyä oikeastaan minkä tahansa seikan perusteella, niitä ei ole helppo käsitellä.

Aion tutkia henkilöhahmojen nimiä suhteessa aikaan, alueelliseen vaihteluun ja yhteiskuntaan. Ajan suhteen tärkein tutkimusalue on etunimien suosionvaihtelu. Suosionvaihtelun perusteella voidaan etunimelle määritellä ajanjakso, jolloin se on ollut suosituimmillaan, toisin sanoen ajanjakso, jolloin nimi on annettu ensimmäiseksi etunimeksi 50 % yleisemmin kuin vuosisadan aikana keskimäärin. Vertaamalla kirjallisen henkilöhahmon ikää tietoihin nimen suosionvaihtelusta voidaan selvittää, onko henkilöhahmon nimi aikakaudelle tyypillinen nimi vai ei. Sukunimien ikää ei vastaavalla tavalla voi selvittää. Etunimien kohdalla tarkoitukseni on tutkia, kuinka hyvin kirjojen henkilöhahmojen nimet vastaavat kunkin aikakauden suosikkinimiä. Tähän vaikuttaa tietysti kirjailijan tietämys ja intuitio eri vuosikymmeninä syntyneiden ihmisten suosituimmista etunimistä. Mahdolliset poikkeavat nimet saattavat hyvinkin olla kirjailijan tarkoituksellisesti ja harkitusti antamia. Aineistossani olevat kirjat ovat hyvin erilaisia, niin myös niiden henkilöhahmot. Kirjailijalla on valta päättää, kuinka tarkasti hän henkilöahmosta kertoo. Sivuhenkilöistä ei välttämättä mainita edes etunimeä, tai heitä ei nimetä lainkaan. Samoin kirjan tapahtuma-aikaa ei välttämättä tarkasti määritellä lukijalle, toisaalta se saatetaan kertoa päivälleenkin. Henkilöahmon ikä ja niin ollen myös syntymävuosikymmen saattaa jäädä lukijan arvailujen varaan, tai se saatetaan tehdä tietäväksi hyvinkin tarkkaan. Näistä syistä

johtuen henkilöhahmojen nimien analysoiminen ajan ja nimien suosionvaihtelun suhteen tuottaa hyvin erilaisia tuloksia. Aineistossani on henkilöhahmoja, jotka ovat syntyneet ennen 1870-lukua. Näiden henkilöhahmojen nimien analysoiminen on hankalaa, koska järjestelmälliset tiedot suomalaisten nimistä ja niiden yleisyydestä alkavat 1870-luvulta. Sitä aiempia koko maan tietoja ei ole käytettävissä (Kiviniemi 1982: 225).

Myös puhuttelu- ja lempinimien tarkastelu keskittyy enimmäkseen aikasuhteeseen. Niiden kohdalla tarkoitukseni on kiinnittää huomiota siihen, ovatko aineistostani löytyvät puhuttelu- ja lempinimet vanhentuneet tai muuten erilaisia kuin nykyisin tunnettavat.

Alueellisen vaihtelun tutkiminen keskittyy enemmän sukunimiin. Useimmista sukunimistä tiedetään, millä alueella nimi on vanhastaan esiintynyt. Näitä tietoja voi verrata tietoihin kirjallisten henkilöhahmojen kotiseudusta. Voidaan siis selvittää, kuinka tyypillisiä henkilöhahmojen sukunimet ovat hänen kotiseudullaan. Etunimissä alueellisen vaihtelun tutkiminen vastaavalla tavalla on vaikeampaa, mutta joitakin tietoja on saatavilla. Nimien ja yhteiskunnallisen aseman suhdetta tutkin selvittämällä, voiko nimi antaa lukijalle viitteitä henkilöhahmon yhteiskunnallisesta asemasta. Voiko siis esimerkiksi torpparin erottaa talollisesta nimen perusteella?

Kolmen edellä mainitun näkökulman lisäksi tarkastelen nimen ja henkilöhahmon välistä suhdetta. Pyrin selvittämään, voiko nimen sisältö olla vihje henkilöhahmon luonteesta, olemuksesta, ulkonäöstä tai kohtalosta. Kirjailijat eivät nimeä romaaniensa henkilöitä sattumanvaraisesti, vaan he käyttävät hyväkseen nimiin liittyviä mielikuvia ja yhteyksiä. Etunimien alkuperäinen sisältö ei useinkaan ole nimenantajien tiedossa, mutta siitä huolimatta nimen sisältö voi olla merkityksellinen. *Nomen est omen*, nimi on enne -ajattelu on vanhaa perua, mutta elää edelleen. Vanhemmat tuskin haluavat antaa lapselleen pahanenteistä nimeä, mutta kirjailijan tarkoitusperiin pahanenteisen nimen omistava henkilöhahmo saattaisi sopiaikin.

Tutkimukseni aineistona on yhteensä yhdeksän romaania kotimaisilta kirjailijoilta, joiden asema kotimaisessa kirjallisuudessa on yleisesti tunnustettu. Nämä kirjailijat ovat F. E. Sillanpää, Mika Waltari ja Eeva Joenpelto.

1.2 Kirjailijat ja aineisto

1.2.1 F. E. Sillanpää

Kirjailija Frans Eemil Sillanpää syntyi Hämeenkyrön Kierikkalan kylässä 16. syyskuuta 1888 mäkitupalaisen pojaksi. Ennen häntä perheeseen syntyneet tytär ja poika olivat molemmat kuolleet pieninä, joten Frans Eemil sai kasvaa vanhempiensa ainoana lapsena. (Rajala 1983: 18.) Parempiosaiset sukulaiset auttoivat lahjakkaan pojan opintielle Tampereelle, jossa opinnot jatkuivat ylioppilastutkintoon saakka. Sen jälkeen Sillanpää siirtyi Helsinkiin yliopistoon tähtäimessään lääkärin ura. Lupaavan alun jälkeen opinnot eivät kuitenkaan onnistuneet, ja vähitellen niiden suunta muuttui medikofiilistä enemmän biologian suuntaan. Sillanpäällä oli lieviä ongelmia terveytensä kanssa niin psyykkisesti kuin fyysisestikin, ja lopulta kävi niin, että tutkinto jäi suorittamatta. Kevyin mielin otetut opintovelat jäivät maksamatta, ja Sillanpää palasi takaisin Hämeenkyröön vuonna 1913. (Rajala 1983: 26–88.)

Vähitellen vanhempiensa vaivoiksi palannut Sillanpää ryhtyi kirjoittamaan ja suunnittelemaan toimittajan uraa. Novellien saralla saavutettu menestys kuitenkin tyrehdytti haaveet lehtimiehen urasta. Vaivalloisesti syntyi ensimmäinen romaani *Elämä ja aurinko*, jonka julkaisusopimus tehtiin 8. syyskuuta 1916. Heti tämän jälkeen Sillanpää vei vihille 18-vuotiaan palvelustytön, Sigrid Maria Salomäen. (Rajala 1983: 89–100.) Esikoisromaanista alkoi ura, joka johti kirjallisuuden Nobel-palkinnon saamiseen vuonna 1939 ensimmäisenä ja toistaiseksi ainoana suomalaisena kirjailijana (Rajala 1993: 191). Novellikokoelmien ja muiden kirjoitusten lisäksi Sillanpään tuotantoon kuuluvat *Elämän ja auringon* lisäksi romaanit *Hurskas kurjuus* (1919), *Nuorena nukkunut* (1931), *Miehen tie* (1932), *Ihmiset suviyössä* (1934), *Elokuu* (1941) ja *Ihmiselon ihanuus ja kurjuus* (1945). Kaksi viimeistä romaania jäivät Sillanpään viimeistelyä vaille (Rajala 1993: 217). Kirjailija Sillanpää kuoli 3. kesäkuuta 1964.

Sillanpään tuotannosta olen valinnut aineistooni teokset *Nuorena nukkunut*, *Miehen tie* ja *Ihmiset suviyössä*. Nuorena nukkunut -romaanin alkuidea on peräisin kesältä 1922, mutta romaani ilmestyi vasta vuonna 1931. Alkuperäinen ajatus oli tutkia romaanissa "ylhäisöihmisten" elämää maalaisen materialismin taustaa vasten. Romaanin liittyivät myös ajatukset epäsäätyisen avioliiton seurauksista ja sukupuolisen puhtauden ideaalista. Romaaniin oli lisäksi tarkoitus saada kirjailijan koko katsomuksellinen rakennelma. Näin suuren tehtävän edessä kirjoittaminen pitkittyi samalla kun yleiset odotukset Sillanpään tuotannosta kasvoivat. (Rajala 1988: 198–199.) Koko nimeltään romaani on *Nuorena nukkunut eli vanhan sukupuun viimeinen vihanta*. Sillanpään Kootuissa teoksissa

romaanista käytetään kuitenkin nimeä *Silja*. Syynä tähän lienee se, että romaanin lukuisissa käännöksissä nimeen nostettiin päähenkilö, Silja-neito. *Silja*-teos oli Sillanpään uralle merkittävä siksi, että se käännettiin useille kielille pian valmistumisensa jälkeen ja se toi siten kansainvälistä tunnettuutta kirjailijalle. Myöhemmin teos on käännetty kaikkiaan 20 kielelle. *Silja* nosti myös Sillanpään vuodesta 1932 alkaen Nobel-palkintoehdokkaaksi, vaikka palkinto antoikin odottaa itseään vuoteen 1939 saakka. (KT 5 s. 420.) Tässä työssä romaanista käytetään sen alkuperäisen nimen mukaan lyhennettä NN.

Romaanin keskeinen juoni on Salmeluksen suvun viimeisten jäsenten tarina. Kirjan alussa päähenkilö on Siljan isä Kustaa, joka joutuu luopumaan perintötalostaan, ja sen jälkeen Silja, joka isänsä kuoltua joutuu piian asemaan. Silja palvelee elämänsä aikana muutamassa talossa, ja hänen reittinsä kulkee koko ajan pohjoisesta etelään päin. Hän ehtii kokea lyhyen rakkauden, joka jää hänen elämänsä huippuhetkeksi. Silja kuolee keuhkotautiin kansalaissotaa seuraavana kesänä vain 22 vuoden iässä. Kirjan tapahtumat sijoittuvat Sillanpäälle hyvin tuttuun Hämeenkyröön.

Miehen tie, alaotsikoltaan *Ahrolan talon oloista Paavon iäsnmyyden vakiintuessa*, ilmestyi vuonna 1932, mutta senkin aihe oli hautunut Sillanpään mielessä kauan, kuten hänelle oli tavallista. Romaanin alkuidea syntyi vuonna 1922, samana vuonna kuin *Nuorena nukkuneen* alkuidea (Rajala 1993: 23.) Kuitenkin nämä kaksi romaania ovat luonteeltaan hyvin erilaisia. *Miehen tie* on edellistä romaania paljon maanläheisempi ja tuhdimpi. Se on vahva ja valoisa rakkauskertomus. (KT 6 s. 460.) Sillanpää halusi kirjoittaa realistisen romaanin suomalaisesta miehestä ilman turhaa romantisointia. Tuloksena oli kehitysromaani Ahrolan Paavosta. Romaanissa tärkeitä seikkoja ovat työ, raha ja naiset. Koska Paavon moraalin heikkouksia ei romaanissa peitellä, teos joutui ulkomailla sensuroiduksi. (Rajala 1993: 29.) Romaanin nimestä käytetään jatkossa lyhennettä MT.

Miehen tie kuvaa siis Ahrolan Paavon kasvamista mieheksi ja varakkaan talon isännäksi. Paavo jää varhain sekä äidittömäksi että isättömäksi. Väärinkäsitysten vuoksi Paavon nuoruudenrakkautensa Vormiston Alma jää yksin lapsensa kanssa, ja Paavo avioituu varakkaan Jaskarin Annin kanssa. Anni kuitenkin kuolee ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen, eikä pieni poikakaan elä muutamaa kuukautta kauempaa. Vaimon kuoltua alkaa Paavon varsinainen kasvun aika. Paavon tarinan rinnalla kulkee Ahrolan talon etumiehen, Vihtori Taatilan, tarina. Näiden kahden miehen elämäntaloissa on joitakin yhteneväisyyksiä.

Myös kolmas aineistossani oleva Sillanpään romaani, *Ihmiset suviyössä*, on saanut alkuideansa vuonna 1922. Tuon vuoden syyskäräjillä Hämeenkyrön kihlakunnanoikeudessa käsiteltiin tukkilaisten kesken sattunutta puukotustapausta, jota Sillanpää myöhemmin käytti romaanissaan

sattuvan puukotuksen esikuvana. Romaanin kirjoitustyö alkoi kesällä 1933, ja teos julkaistiin vuonna 1934. (Rajala 1993: 75–78.) Romaanista käytetään jatkossa lyhennettä IS.

Ihmiset suviyössä on yhden vuorokauden tapahtumat kuvaava romaani, jossa on hienovarainen eroottinen vire. Romaani sivuaa varsin monien ihmisten elämäntilanteita, mutta pääosassa on kaksi naista. Syrjämäen Hilja synnyttää kesäyön kuluessa neljännen lapsensa, nuoruutensa kukoistuksessa oleva Helka taas kokee lemmonyön. Sillanpään oma tiivistys romaanin tapahtumista kuuluu seuraavasti. "Siinä siitään, synnyttään, rakastetaan, vihataan, eletään ja kuollaan." (Rajala 1993: 78.) Romaanissa on siis tiivistettynä yhteen kesäiseen yöhön koko ihmiselo.

1.2.2 Mika Waltari

Mika Waltari (1908–79) suoritti kirjallisen debyyttinsä varhain, vasta 17-vuotiaana. Runoilijana hän kuului Tulenkantajiin, ja ollessaan parinkymmenen hän julkaisi läpimurtoromaaninsa *Suuri illusio* vuonna 1928. Romaani on kepeästi kirjoitettu kuvaus kaksikymmentäluvun nuorisosta, joka kypsyy aikuisuuteen elämässä kokemiensa pettymysten kautta. Elämän hurmaa Waltari kuvasi monien aikalaistensa tavoin useammassakin romaanissa. Pula-aika ja sittemmin sota kuitenkin veivät nuoruuden innon mennessään, ja tämä prosessi kosketti myös Waltaria. Hän kääntyi kuvaamaan menneisyyttä ja solmimaan siteitä siihen. Vuosina 1933–35 syntyi trilogia *Isästä poikaan*, joka kuvaa kolmen sukupolven Helsinkiä. (Laitinen 1991: 406–407.)

Sodan jälkeen Waltari kurkotti yhä kauemmas menneisyyteen. Vuonna 1945 ilmestyi romaani *Simuhe, egyptiläinen*, jota on kutsuttu Waltarin esikoisromaanin vastapooliksi. Sitä seurasivat kaksoisromaani *Mikael Karvajalka* ja *Mikael Hakim* (1948–49), *Johannes Angelos* (1952), *Turms, kuolematon* (1955) ja *Ihmiskunnan viholliset* (1964). Näille kaikille romaaneille on yhteistä, että ne kuvaavat jotakin maailmanhistorian murroskautta. Romaanien lisäksi Waltarin laajaan tuotantoon kuuluvat lähes kaikki kirjallisuuden lajit. Novellien, runojen ja näytelmien ohella hän on kirjoittanut muun muassa elokuvakäsikirjoituksia ja satukokoelmia. (Laitinen 1991: 408.) Waltaria voidaan pitää todellisena kirjallisuuden moniottelijana, koska juuri mikään kirjallisuuden laji ei ollut hänelle vieras. Siitä ovat esimerkkinä *Kieku ja Kaiku* -sarjakuvan tekstit, joita Waltari laati. Kenties juuri sen vuoksi, että Waltarin tuotanto ulottuu myös viihteeseen, hän ei ole kirjailijana aivan niin arvostettu kuin voisi olla.

Koska tutkimukseni kohteena ovat suomalaiset henkilönnimet, aineistooni valitsemani Waltarin teokset painottuvat hänen tuotantonsa alkupäähän. Historiallisten romaanien nimistö ei olisi

tähän tarkoitukseen sopinut. Aineistossani olevista kolmesta Waltarin romaanista varhaisin on *Appelsiinisiemen*, joka ilmestyi vuonna 1931. Kirjailija itse on kertonut, että näennäisen objektiivisesta muodostaan huolimatta romaani on hänen kihlusaikansa ja avioliiton alun kronikka, jossa on samalla aikahistoriallista taustaa (Waltari 1980: 223). Romaani on samalla myös hänen nuoruusvuosiensa tyylin viimeinen edustaja. Kirjan juoni kuvaa kahden helsinkiläisen nuoren, Irenen ja Ilmarin, suhdetta ja avioliittoa sekä vastuuseen kasvamista. Samalla kuvataan Irenen vanhempien siirtymistä kohti vanhuutta ja pikkuveli Kain nuoruusaikaisia pettymyksiä. Romaanin nimen lyhenteenä toimii jatkossa AS.

Toinen aineistossani oleva Waltarin romaani on niin sanottu Helsinki-trilogia eli *Isästä poikaan*, alaotsikoltaan *Romaani kolmen sukupolven Helsingistä*, joka kirjoitettiin 1933–35. Kyseessä on oikeastaan kolme romaania, mutta aineistossani on kirjailijan itsensä yhdeksi kokonaisuudeksi muokkaama versio vuodelta 1942. Romaanin tapahtumat alkavat 1860-luvun lopulta ja päättyvät 1930-luvulle. Ensimmäisen osan päähenkilö on maalta Helsinkiin muuttava tuleva muurari Elias. Toisen osan päähenkilö Eliaan palavasieluinainen poika Toivo, josta tulee pappi. Kolmannen osan päähenkilö on Toivon poika Juhani, jossa on paljon kirjailijaa itseään. Romaanista voi löytää paljon Waltarin oman suvun vaiheisiin liittyviä yksityiskohtia. Romaanin kantava idea on kuitenkin kuvata Helsingin kasvua ja suomalaisen sivistyneistön syntyä (Waltari 1980: 227). Romaanin nimen lyhenne on tässä työssä IP.

Kolmas aineistossani oleva Waltarin romaani poikkeaa melkoisesti kahdesta muusta. *Ihmeellinen Joosef eli Elämä on seikkailua* on viihteellinen tuotos. Siihen viittaa jo romaanin alaotsikkokin, joka kertoo teoksen olevan *vakava ajanvieteromaani*. Romaani ilmestyi vuonna 1938 tekijänimellä M. Ritvala. Mika Waltarin oikeudenomistajat julkaisivat sen tekijän omalla nimellä vuonna 1993. Kirjan tapahtumat sijoittuvat 1930-luvulle. Romaanissa varakkaan helsinkiläisperheen noin kaksikymmentävuotias tytär Kaarina kertoo kevyeen sävyyn itsestään, perheestään, ystävistään ja varsinkin tapaamastaan maisteri Joosef Huttusesta. Epäsovinnainen maisteri Huttunen ei lainkaan sovi Kaarinan tuttavapiiriin, mutta Kaarina järjestää hänet kesän ajaksi veljensä kotiopettajaksi, ja siitä seuraa varsin vauhdikas kesä maaseudulla. Viittaan tässä työssä romaaniin lyhenteellä IJ.

1.2.3 Eeva Joenpelto

Kirjailija Eeva Joenpelto on syntynyt vuonna 1921. Hän debytoi kirjailijana 1950-luvun alussa, ja hänen tuotannossaan ovat hyvin edustettuina 1950-luvun proosan peruspiirteet. Joenpellon lähtökoh-

tana on maltillinen realismi. Hänen henkilökuvansa ovat uskottavia ja parhaimmillaan hyvin mieleenjääviä, mutta niitä ei selitellä psykologisesti. Joenpellon kieli on selkeää arkikieltä vailla runollisia korostuksia. Ensimmäiset romaanit olivat *Kaakerholman kaupunki* (1950) ja *Veljen varjo* (1951). Läpimurtoteoksena pidetään vuonna 1952 ilmestynyttä romaania *Johannes vain*.

Läpimurtoromaaninsa jälkeen Joenpelto julkaisi useita erilaisia naiskohtaloita käsitteleviä kirjoja. Vuonna 1974 ilmestyi romaani *Vetää kaikista ovista*, joka aloitti uudelleen Joenpellon kirjallisen nousukauden. Tämä niin sanotun Lohja-sarjan ensimmäinen kirja sai parin vuoden välein jatkukseen romaanit *Kuin kekäle kädessä* (1976), *Sataa suolaista vettä* (1978) ja *Eteisiin ja kynnyksille* (1980). Romaanisarjan jälkeen ilmestyi vuonna 1982 *Elämän rouva, rouva Glad*. Seuraavat romaanit olivat *Rikas ja kunniallinen* (1984), *Ettei varjos haalistu* (1986) ja *Ei ryppyä, ei tahraa* (1989). (Laitinen 1991: 516–520.) 1990-luvun puolella on ilmestynyt romaani *Tuomari Müller, hieno mies*.

Joenpellon tuotannosta aineistossani ovat romaanit *Vetää kaikista ovista*, *Elämän rouva, rouva Glad* ja *Ei ryppyä, ei tahraa*. Vuonna 1974 ilmestynyt *Vetää kaikista ovista* aloittaa romaanisarjan, joka sijoittuu kirjailijan kotiseudulle Lohjalle. Kirjan tapahtumien alkaessa eletään vuotta 1919. Kansalaissota on päättynyt, ja punaiset alkavat palata vankileireiltään. Kirjassa kuvataan kauppias Oskari Hännisen, hänen vaimonsa Salmen sekä tyttäriensä Inkerin ja Anjan elämää. Keskeiseksi hahmoksi kohoaa myös Salmen serkku, punaleski Tilta Gröönroos poikansa Vienon kanssa. Jatkossa käytän romaanin nimestä lyhennettä VKO.

Elämän rouva, rouva Glad ilmestyi vuonna 1982. Kirja on kuvaus monumentaalisen itsekkäästä naisesta, joka on myös kirjan nimihenkilö. Kirjan keskeisiä teemoja on se, kuinka historia on aina riippuvainen siitä, kuka sitä kertoo. Romaanin tapahtumat avautuvat lukijalle kehyskertomuksen lisäksi kolmena takaumana, jotka kertovat rouva Gladin kolmen avioliiton tarinat. Romaanin nimen lyhenne on tässä teoksessa ERRG.

Ei ryppyä, ei tahraa -romaanin ilmestyi vuonna 1989. Sen keskeisiä kysymyksiä on, mitkä seikat lopultakin auttavat ihmistä jatkamaan, minkä varaan ihminen elämänsä perustaa ja mikä hänet lopulta saa murtumaan. Kirjan varsinaiset tapahtumat sijoittuvat 1980-luvulle, suurelle uusimaa-laiselle maatilalle. Takautumien avulla valotetaan kuitenkin apteekkari Leevi Janssonin perhe-elämää 1910-luvun lopusta sotien jälkeiseen aikaan. Apteekkarin lisäksi romaanin tärkeitä henkilöitä ovat hänen vaimonsa Ellen sekä lapset Aarre, Elina ja Irene. Romaanin nimestä käytetään jatkossa lyhennettä ERET.

1.2.4 Aineiston erityispiirteitä

Aineistoni koostuu siis kolmen kirjailijan yhteensä yhdeksästä romaanista. Kirjailijoiden välillä on muutama perustavanlaatuisen ero, joka on syytä mainita. F. E. Sillanpää kuvaa romaaneissaan aikaa, jonka on myös itse elänyt. Hänellä on siis hyvä tuntuma tuon ajan ihmisiin, ilmiöihin ja tapoihin. Romaanit on myös sijoitettu Hämeenkyröön, kirjailijan kotipaikkakunnalle, joten paikallistuntemuksen voi olettaa olevan hyvän. Myös Mika Waltari kirjoittaa pääosin omasta ajastaan, vaikkakin romaanissa *Isästä poikaan* kurottaudutaan historiaan. Aineistossani olevien Waltarin romaanien miljöö on Helsinki. Eeva Joenpelto kuitenkin kirjoittaa aineistossani olevissa romaaneissa paljon myös ajasta, johon hänellä ei vuonna 1921 syntyneenä ole omakohtaista kosketusta tai jolloin hän on ollut vielä hyvin pieni lapsi. Joenpellon romaanien tapahtumapaikkana on hyvin usein Lohja, joka on kirjailijalle läheinen paikka, tai yleensäkin Uusimaa. Näiden erojen lisäksi kirjailijat edustavat erilaisia aikakausia. Yhteistä kaikille on kuitenkin se, että he jossakin aineistoni romaanissa käsittelevät vuoden 1918 tapahtumia tavalla tai toisella. Eri puolille Suomea sijoitettuja eri aikoina tapahtuvia asioita kuvaavien kirjailijoiden käyttämissä henkilönnimissä voisi siis ajatella näkyvän ajankohtien ja miljöiden erot.

Aineistooni olen keräänyt kaikki mainituissa yhdeksässä romaanissa esiintyvät henkilö- hahmojen nimet, siis etunimet, sukunimet ja mahdolliset puhuttelunimet. Kuitenkin mahdolliset todelliset henkilöt, jotka kirjassa on mainittu, olen jättänyt aineistostani pois. Tällaisia todellisia henkilöitä ovat muun muassa Waltarin lähistoriaa kuvaavan *Isästä poikaan* -romaanin osassa *Sielu ja liekki* esiintyvät Matti Kurikka ja Konni Zilliacus. Matti Kurikka oli lehtimies ja poliitikko, joka oli vuonna 1905 suurlakon aikana työväenliikkeen näkyvimpiä johtajia. Konni eli Konrad Zilliacus oli poliitikko ja vallankumousmies, jonka toiminnassa *Sielu ja liekki* -osan päähenkilö Toivo oli opiskelu- aikanaan mukana.

Tästä seuraa se, että työssäni henkilöahmo määritellään fiktiiviseksi henkilöksi, joka jollakin tavalla tuodaan kirjassa esille. Henkilöhahmolla ei välttämättä ole nimeä. Hän voi olla vaikkapa "vanha leskivaimo", "kulkumies" tai "taiteilija". Tällaisia määritelmiä Sillanpää käyttää usein, kun ei lainkaan mainitse jonkun vähäisemmän henkilöahmon nimeä. Henkilöhahmon määritelmään ei tässä työssäni kuulu, että henkilöahmo olisi romaanin juonen kannalta jotenkin merkityksellinen. Esimerkiksi *Nuorena nukkunut* -romaanissa Sillanpää käyttää romaanin juoneen kuulumattomia henkilöitä irrallisina esimerkkeinä, joiden avulla hän haluaa kuvailla, millaista köyhistä oloista tulleen tyttölapsen elämä on, jos tämä sattuu pääsemään ensimmäisenä palveluspaikkanaan suuren talon piiiaksi.

Niin se tyttö sitten on piikana ja aikanaan siitä tulee mökin akka, jonka mies ei ämmänsä entisiä vaiheita kysele. Kun hoitaa mukulat, lehmän ja muun huushollin, niin saa mitä kuuluu.

Siiveri oli juuri sellainen talo, jossa nuori piikatyttyö sai juuri tuontapaisia kokemuksia. (NN s. 150.)

Tällaiselle esimerkkinä toimivalle piikatytölle Sillanpää antaa nimen ja iän, kertoopa hiukan kotioloistakin. Nämä esimerkit olen ottanut mukaan aineiston henkilöhahmoihin.

2 NIMET JA AIKA

2.1 Etunimien suosionvaihtelusta

Tässä luvussa tutkin henkilöhahmojen etunimiä ja puhuttelu- tai lempinimiä ajallisen vaihtelun näkökulmasta. Etunimien suosio vaihtelee eri aikakausina, joten kullekin aikakaudelle muodostuu tyypillisten nimien ja jopa muotanimien joukko. Käytän hyväkseni tietoa nimien suosionvaihtelusta ja vertaan aineistossani olevien kirjojen henkilöhahmojen nimiä kunkin aikakauden tyypillisiin etunimiin. Tärkein vertailukohteeni on Eero Kiviniemen Rakkaan lapsen monet nimet -teos (1982), jossa on lueteltu 5000 yleisintä etunimeä Suomessa 1870-luvulta 1980-luvulle. Kirjassa on myös luettelot kunkin vuosikymmenen suosituimmista etunimistä sekä miesten että naisten osalta.

Kirjailijalla on tietysti vapaus valita teoksensa henkilöhahmojen nimet omien tarkoituksperiensä mukaan. Kuitenkin voidaan olettaa, että jos kirjailija pyrkii historialliseen tarkkuuteen tai kirjoittaa oman aikansa kuvausta, hän pyrkii tarkkuuteen myös nimien käytössä. Ihmisten sosiaalinen vaisto on suhteellisen tarkka nimien suhteen. Tietyt nimet yhdistetään aina tietyn ikäluokan ihmisiin. Tämä antaa kirjailijalle myös mahdollisuuden leikkiä nimillä. Henkilöhahmon kuvaukseen voi tuoda oman lisänsä poikkeavalla etunimellä. Jos taas historialliset seikat ovat kirjailijan teoksessa toisarvoisia, henkilöhahmojen nimillä voidaan korostaa muita seikkoja.

Rakkaan lapset monet nimet -teoksen nimiluettelossa on tieto siitä, koska jonkin nimen suosio on ollut 50 prosenttia suurempi kuin muina aikakausina. Tämä tieto antaa hyvän lähtökohdan sille, koska nimi on ollut suosittu ja sosiaalisesti edustava. Se ei kuitenkaan kerro kaikkea. Jotkut nimet ovat hyvinkin vanhoja, ja niiden suosio on ollut tasainen. Vanhojen nimien suosio on saattanut yhtäkkiä nousta 1970-luvulta lähtien, jolloin nimen suurin suosio ajoittuu lähelle nykyaikaa. Se ei kuitenkaan tarkoita, että nimeä ei olisi muulloin annettu lapsille. Nimien valintaan vaikuttavat myös

muut seikat kuin nimen muodikkuus. Nimi saatetaan valita suvun piiristä, vanhoista perintönimistä (Kiviniemi 1982: 130–131). Tällaisista tapauksista on esimerkkejä myös aineistossani olevissa kirjoissa. Myös nimien sisältö saattaa olla valintaperuste. Nimiä saatetaan pitää vertauskuvallisina tai enteellisinä. (Kiviniemi 1982: 153.) Tällaisiksi tapauksiksi selitettäviä nimiä aineistossani ovat mm. *Hilja, Lahja, Toivo* ja *Vieno*.

Elias halusi, että pojan nimeksi pantaisiin Toivo. Olihan poika heidän toivonsa ja samalla salassa koko suomalaisen kansan toivo. (IP s. 157)

Nimien suosionvaihtelun perusteella ei siis voi päätellä kaikkea kirjallisen henkilöhahmon nimestä, vaikka esimerkiksi edellä mainitun kaltaiset "toivionimet" ovatkin tyypillisiä juuri tietylle aikakaudelle.

Eri aikoina ovat siis olleet suosiossa eri tyylliset nimet. Tyylien muutokset ovat olleet yhä nopeampia 1960-luvulta lähtien. Nykyään nimityyli muuttuu viidessä vuodessa yhtä paljon kuin aikaisemmin vuosikymmenessä. Miesten nimissä muutokset ovat yleensä jonkin verran hitaampia kuin naisten nimissä. (Kiviniemi 1982: 220–221.)

Arkikokemuksemme perusteella tiedämme, että saman ikäluokan ihmisillä esiintyy usein samoja etunimiä. Nimenvalintaa ohjaa sosiaalinen vaisto, joka on nimityyliä osalta hämmästyttävän tarkka. (Kiviniemi 1993: 10.) Samojen nimien suosio on siis eri aikoina erilainen. Jokaisella etunimellä on oma statuksensa. Puhutaan uusista ja vanhoista nimistä, muotinimistä ja perinteisistä nimistä. (Kiviniemi 1982: 201.) Etunimien ajallinen suosionvaihtelu on myös hyvin johdonmukaista. Vaihtelun luonne tulee esille tilastollisessa tutkimuksessa. Kiviniemen tutkimuksen mukaan nimien suosionvaihtelun luonne on hyvin aaltomainen, varsinkin ensimmäisten etunimien osalta. Aallot voivat olla loivia tai jyrkkiä, symmetrisiä tai epäsymmetrisiä, mutta niitä yhdistää yksi seikka: jos nimi on yleinen, sen suosio on aina joko nousussa tai laskussa. Suunnassa ei ilmene poikkeuksia. (Kiviniemi 1993: 39–40.)

Nimien suosionvaihtelun mukaan etunimet voidaan Kiviniemen mukaan jakaa perinteisiin ja uusiin nimiin. Perinteisiksi voidaan sanoa sellaisia nimiä, jotka ovat tulleet käyttöön viimeistään 1800-luvun alkupuolella. Osa nykyisistä etunimistä on ollut käytössä kauemminkin, mutta harva kykenee erottamaan ne 1800-luvun alulla käyttöön tulleista nimistä. Perinteiset etunimet saattoivat siis jo 1900-luvun alussa olla muutaman sukupolven ajan suvussa periytyneitä. Uusiksi nimiksi voidaan Kiviniemen mukaan sanoa sellaisia etunimiä, jotka ovat 1850-luvulta lähtien ilmestyneet suomalaiseen etunimistöön ilman aikaisempia esikuvia. Uudet ja perinteiset etunimet eroavat toisistaan siinä, että niiden suosionvaihtelu on erilaista. Uudet nimet yleistyvät pelkästään siksi, että ne ovat sosiaalisesti edustavia. Perinteiset nimet saattavat myös yleistyä muotinimien tavoin, mutta niiden suosioon vaikuttaa aina myös nimien aikaisempi käyttö. Uudet nimet siis yleistyvät nopeasti, mutta ne saattavat

myös menettää suosionsa nopeammin kuin perinteiset nimet. Niiden uusi suosionnousu antaa usein myös odottaa itseään kauemmin kuin perinteisten nimien kohdalla. Viime vuosisadan puolivälin jälkeen suomalaiseen nimistöön tulleiden nimien suosionvaihtelua kuvaavassa kaaviossa onkin usein varsin jyrkkä aalto, kun perinteisen nimen kohdalla aalto on loivempi. (Kiviniemi 1993: 41–44.)

Miksi etunimien suosio sitten vaihtelee? Kiviniemen mukaan etunimien suosionvaihtelu noudattaa samoja kaavoja kuin muidenkin uusien tai muodikkaiden asioiden leviäminen. Nimenvaihtelu on osa sosiaalista käyttäytymistä, jota yhteisölliset normit säätelevät. Normeista poikkeaminen vaatii uskallusta, ja toisaalta juuri poikkeaminen voi olla muodikasta. Etunimien suosionvaihtelu on luonnollinen asia. Suurin osa ihmisistä ei halua antaa lapsilleen nimiä, jotka ovat olleet heidän omalla ikäluokallaan yleisiä. Sellaisiin nimiin liittyy liikaa mielikuvia eri henkilöistä. Uusia vaihtoehtoja etsittäessä päädytään usein samoihin nimiin. Jos samanikäisten ihmisten samannimisyyttä haluttaisiin vähentää, olisi yksinkertaisinta julkaista vuosittain lista suosituimmista nimistä. Eri asia on, onko nimien suosionvaihtelun vähentäminen tarpeellista. (Kiviniemi 1993: 44–45.)

Nykyinen etunimi, varsinkin ihmisen puhuttelunimeksi valittu nimi, on historiallisesti katsottuna ihmisen päänimi. Nykyiset sukunimet ovat alkuaan olleet lisänimiä. Etunimi on päänimi myös siksi, että se on ihmisen henkilökohtaisin nimi. Etunimi annetaan ihmisen yksilöllisyyden merkiksi, nykyiset sukunimet taas peritään säädösten mukaan. (Kiviniemi 1982: 10–11.)

Uusi nimilaki tuli voimaan marraskuun 1. päivänä 1991. Sillä kumottiin vuonna 1945 annettu etunimilaki. Lain mukaan lapselle on syntymän jälkeen annettava etunimi. Etunimiä saa olla enintään kolme. Etunimeksi ei lain mukaan saa hyväksyä sopimatonta nimeä tai nimeä, jonka muoto tai kirjoitustapa on kotimaisen käytännön vastainen. Pojalle ei saa antaa naisennimeä eikä tytölle miehennimeä. Etunimeksi ei myöskään saa antaa sukunimeä tai sellaista nimeä, joka jo ennestään on sisaruksella. Etunimien muuttamisesta on omat säädöksensä. Lait siis määräävät etunimien määrän ja osittain laadunkin. Lait on laadittu nimisysteemin vakiintuneisuuden turvaksi, ei niinkään nimettömyyden pelosta. Nimettömänä eläminen olisi mahdotonta. Virallinen nimisysteemi on syntynyt hallinnollis-oikeudellisiin tarpeisiin. Ihmisen nimi toimii yksilöivänä etikettinä kaikenlaisissa yhteyksissä. Henkilön nimi edustaa häntä niin virallisissa kuin epävirallisissakin asioissa. (Kiviniemi 1982: 10–11.)

2.2 Etunimien ajallinen sopivuus aineistossa

2.2.1 Sillanpään teokset

Aineistoni varhaisin kirjailija on F. E. Sillanpää. Hänen romaaninsa *Silja* tai *Nuorena nukkunut eli vanhan sukupuun viimeinen vihanta* ilmestyi vuonna 1931. Romaanin tapahtumat alkavat 1880-luvun lopulta ja päättyvät päähenkilön kuolemaan vuoden 1918 tapahtumien jälkeen (Rajala 1988: 204). Kirjassa esiintyy melkoinen joukko henkilöitä, joista tärkeimpien ikä tulee hyvin selvästi esille. Kirjassa mainitaan 31 miespuolisen henkilöihahmon etunimi. Nimien paljouden vuoksi on niihin liittyviä tietoja seuraavassa esitetty taulukon muodossa. Taulukossa on esitelty henkilöihahmot, heidän iästään annetut tiedot ja vuosikymmenet, jolloin etunimi on ollut suosituimmillaan.

Miesten etunimet *Silja*-romaanissa

Nimi	Henkilön iästä saatu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Jussi	vanha mies	1965–1980
Jussi	vanha mies	1965–1980
Vihtori	vanha isäntä, kuolee 1880-l.	-1900
Heikki	vanha mies 1880-luvulla	-1870
Kaarle Sefanianpoika	vanhempi torppari 1880-l.	-1900
Kalle	vanha mies 1910-luvulla	1870–1910
Mikko	vanhahko mies	1970–1980
Matti	yli 60-vuotias vuonna 1917	-1870, 1880
Hermann	"keski-ikää vähän vanhempi mies"	-1900
Artturi	"isäntä parhaissa vuosissaan"	1870–1910
Kustaa	nuori mies 1880-luvulla	-1900
Iivari	nuori mies 1880-luvulla	-1910
Ville	noin 30-vuotias 1910-l.	1870–1890
Ville	aikuinen mies	1870–1890

Taavetti	aikuinen mies	-1900
Aapo	aikuinen 1910-luvulla	-1880, 1930, 1975-1980
Taavetti	syntyy 1890-luvun alussa	-1900
Oskari	noin 20-vuotias 1910-l.	-1910
Viljo	nuori mies 1910-luvulla	1900-1920
Kalle	nuori mies 1910-luvulla	1870-1910
Vihtori	nuori mies 1910-luvulla	-1900
Väinö	"poikanen" 1910-luvulla	1890-1920
Armas	nuori mies vuonna 1918	1890-1920
Tauno	nuori poika vuonna 1919	1910-1930
Vihtori, Ville, Kalle, Eemeli ja kaksi Taavettia	ei tietoa iästä tai syntymävuosikymmenestä	

Romaanissa iäkkäitä mieshenkilöitä ovat *Vihtori*, *Heikki*, *Kaarle Sefanianpoika*, *Kalle*, *Mikko*, *Matti* ja *Hermann*. Ensimmäisenä mainitaan kaksi *Jussia*. Toista heistä kuvataan kirjan tapahtumien aikaan vanhaksi "äijänkörilääksi" ja toista vanhemmaksi "äijäksi". Nimi on todennäköisesti *Johanneksen* puhuttelunimi, sillä varsinaiseksi etunimeksi *Jussia* on annettu vasta 1960-luvulta lähtien. *Vihtori* on vanha isäntä, joka kuolee 1880-luvulla. 1880-luvulla *Vihtori* oli sijalla 18 suosituimpien nimien luettelossa. *Karle Sefanianpoika* eli *Kaarle Sefanianpoika* kuvataan "vanhemmaksi torppariksi" 1880-luvulla. *Kaarle* on perinteinen nimi. *Sefania* taas on varsin harvinainen nimi, ja suosituimmillaan se on ollut ennen 1870-lukua ja 1890-luvulla. *Kalle* esitellään vanhana, puolihöperönä äijänä. *Mikko* mainitaan vanhahkoksi äijäksi. Nimi on vanha kansanomaisen muoto *Mikaelista*, ja se on ollut sekä yleinen että jatkuvasti suosittu, vaikka kaikkein suosituimmillaan nimi onkin ollut 1970- ja 80-luvuilla. *Rantoon professori Matti* on vuonna 1917 jo seitsemännellä kymmenellä. Nimi *Matti* on ollut suosituimmillaan 1870-luvulla tai aikaisemmin ja 1880-luvulla, mutta se on myös perinteikäs nimi, joka on aina suosiossa.

Nuoria miehiä ovat romaanissa *Artturi*, *Kustaa*, *Iivari*, kaksi *Villeä*, *Aapo*, kaksi *Taavettia*, *Oskari*, *Viljo*, *Kalle*, *Vihtori*, *Väinö*, *Armas* ja *Tauno*. *Artturi* kuvataan isännäksi "parhaissa vuosissaan". *Kustaa* on nuori isäntä 1880-luvulla. Nimi on ollut suosituin ajanjaksolla, joka alkaa ennen 1870-lukua ja päättyy 1900-luvun ensimmäiseen vuosikymmeneen. Vielä 1880-luvulla *Kustaa* on sijalla 9 suosituimpien nimien luettelossa. *Ville* on 1910-luvulla noin kolmenkymmenen vuoden ikäinen. Nimi oli suosiossa 1870-luvulta 1890-luvulle, kenties aikaisemminkin. *Ville* saattaa kuitenkin

olla henkilöahmon puhuttelunimi, *Vilhon*, *Vilhelmin* tai *Viljamin* puhuttelumuoto. Toinen *Ville* mainitaan aikuisena, miellyttävän oloisena miehenä. *Aapo*-rengin iästä ei anneta tarkempia tietoja, joka tapauksessa hän vaikuttaa aikuiselta mieheltä. *Aapo* on kansanomaisen muunnos nimestä *Aabraham*. *Taavetti* syntyy 1890-luvun alussa. Poika saa nimensä isoisänsä mukaan. Toinen kirjassa mainittu *Taavetti* esitetään aikuiseksi mieheksi. *Oskari* on nuori mies 1910-luvulla, "tulossa parinkymmenen vuoden ikään". *Väinöä* kuvataan 1910-luvulla "puolihöperöksi poikaseksi". Tärkeä hahmo on nuori *Armas*, joka on nuori mies vuonna 1918. Nimi on ollut suosittu 1890-luvulta 1920-luvulle. Suosituimmillaan se oli 1910-luvulla, jolloin se oli sijalla 27 suosikkinimien listalla. *Tauno* on puolestaan nuori poika. Nimi *Tauno* onkin ollut suosituimmillaan 1910–1930, joten se on jo eri sukupolven nimiä kuin aikaisemmin mainitut miesten nimet.

Taulukon lopussa luetellaan henkilöt, jotka mainitaan vain ohimennen. Tällaisten henkilöahmojen iästä on hankala muodostaa käsitystä.

Silja-romaanissa mainitaan etunimeltä 23 naispuolista henkilöahmoa. Seuraavassa taulukossa esitellään henkilöahmot, heidän iästään annetut tiedot ja nimien suosituimmuuden ajoittuminen samoin kuin edellä.

Naisten nimet *Silja*-romaanissa

Nimi	Henkilön iästä saatu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Martta	iäkäs nainen 1880-luvulla	1890–1920
Tilta	keski-ikäinen nainen 1880-l.	–1900
Miina	iäkäs nainen	1870–1900
Severiina	vanha nainen	–1900
Sofia	noin 50-vuotias 1910-luvulla	–1900
Hilma	nuori nainen 1880-luvulla	–1900
Anna	nuori nainen	–1910
Loviisa	nuori nainen	–1890
Eeva	nuori nainen 1880-luvulla	1920–1930
Manta	n. 30-vuotias 1910-luvulla	1870–1900
Emma	aikuinen	1870–1900
Santra	aikuinen	–1880, 1900, 1970–80

Laura	syntyy 1890-luvulla	1910, 1975–
Cecilia (Silja)	syntyy 1890-luvun lopulla	1870–1900
Tyyne	Siljan ikätoveri	1890–1920
Lempi	nuori nainen 1910-luvulla	1890–1920
Iita	nuori nainen 1910-luvulla	1870–1900
Saima	1910-luvulla juuri rippikoulun käynyt tyttö	1880–1910
Sanni	nuori nainen	1900–1920
Selma	Siljan ikätoveri, 1890-luvulla syntynyt	1870–1910
Laura	melko nuori nainen v. 1918	1910, 1975–
Laini	hiukan yli kymmenvuotias	1900–1920
Miina	ei tietoa iästä tai syntymä- vuosikymmenestä	

Romaanin henkilöihahmoista vanhoja naisia ovat *Martta*, *Tilta*, *Miina* ja *Severiina*. *Martta* kuvataan siis iäkkääksi naiseksi. Suosituimmillaan nimi on ollut 1890-luvulta 1920-luvulle tai aikaisemmin. Romaanin *Martta*-nimisen henkilön oletetun iän perusteella nimen suurin suosio tulee henkilöihahmoa ajatellen hiukan myöhään. *Martta*-nimi on kuitenkin ollut Suomessa tunnettu jo keskiajalta lähtien (Vilkuna 1993: 121). *Tilta* on *Hilman* äiti, ei siis enää mikään nuori nainen. *Miina* kuvataan iäkkääksi naiseksi. *Vanha Severiina* on attribuutista päätellen iäkäs ihminen. Nimi on suhteellisen harvinainen, ja suosituimmillaan se on ollut 1870-luvulta 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle tai varhaisemmin.

Aikuisia tai nuoria naisia romaanissa ovat *Sofia*, *Hilma*, *Anna*, *Loviisa*, *Eeva*, *Manta*, *Emma*, *Santra*, *Laura*, *Cecilia*, *Tyyne*, *Lempi*, *Iita*, *Saima*, *Sanni*, *Selma*, *Laura* ja *Laini*. *Sofia* on kirjailijan kuvauksen mukaan "vanhanpuoleinen, mutta verevä", kenties noin 50-vuotias nainen. Kirjan tapahtumien alkaessa *Hilma* on nuori nainen. Nimi on ollut hyvin suosittu ennen 1870-lukua ja 1870-luvulta 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle. 1880-luvulla nimi oli kolmanneksi suosittu naisen nimi. *Anna* ja *Loviisa* ovat nuoria naisia, joiden ikää ei tarkemmin määritellä. *Eeva* on myös nuori nainen. Nimen suurin suosio ajoittuu 1920- ja 30-luvuille. Vaikka *Eeva* onkin suosituimmillaan vasta myöhemmin kuin nimi on kirjan henkilöihahmolle annettu, nimi on Suomessa, kuten muissakin maissa, ajaton (Vilkuna 1993: 54). *Manta* lähentelee 1910-luvulla kolmeakymmentä. *Emman* tarkkaa

ikää ei kirjassa mainita, hän on kuitenkin aikuinen. *Santra* on täysikasvuinen ihminen. *Laura* syntyy 1890-luvulla. Nimi on ollut suosittu 1910-luvulla, ja 1975-luvulta lähtien se on ollut jatkuvasti hyvin suosittu. *Laura* vaikuttaa kirjassa hiukan poikkeukselliselta nimeltä mainitulle Laura-nimiselle henkilöahmolle, mutta sen kerrotaan olevan suvun vanhoja perintönimiä.

Noin kahden vuoden kuluttua syntyi heille ilman enempää ihmeitä sitten poika, - - Ja sen jälkeen taas parin vuoden kuluttua tyttö, jonka nimeksi pantiin Laura, sek in Salmeluksen vanhoja perintönimiä. (NN s. 63.)

Silja eli *Cecilia* syntyy myös 1890-luvulla. *Tyynne* on Siljan ikätoveri. Nimi onkin ollut suosittu 1890-luvulta 1920-luvulle. *Lempi* ja *Iita* esitellään ohimennen. He ovat suhteellisen nuoria naisia 1910-luvulla. *Saima* kuvataan 1910-luvulla juuri rippikoulun käyneeksi tytöksi. *Sanni* kuvataan nuoreksi naiseksi. *Selma* on *Siljan* ikätoveri, eli 1890-luvulla syntynyt. Toinen *Laura* on suhteellisen nuori nainen vuonna 1918. *Laini* on "toisella kymmenellä" oleva tyttönen. Nimi onkin ollut suosittu 1900–1920.

Sillanpään teoksissa esiintyy varsin runsaasti henkilöitä. Varsinkin miesten nimissä samat, aikanaan hyvin yleiset nimet toistuvat jonkin verran tässä teoksessa. Sillanpään henkilöahmojen nimet sopivat hyvin kunkin ikäluokan ihmisille.

Toinen aineistossani oleva F. E. Sillanpään teos on romaani *Miehen tie* (1932). Kirjan tapahtumat sijoittuvat 1920-luvulle. Kirjassa mainitaan etunimeltä 13 miespuolista henkilöahmoa. Heistä kaksi *Taavetti*-nimistä, yksi *Vihtori* ja yksi *Reino* jäävät pelkiksi maininnoiksi. Muut nimet on esitelty seuraavassa taulukossa.

Miesten nimet *Miehen tie* -romaanissa

Nimi	Henkilön iästä saatu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Taavetti (Taavi)	ikä mies	-1900
Fredrik (Veetrikki)	kuolee varhain, vuosisadan vaihteessa	1870–1900
Kalle	vanha	1870–1910
Heikki	yli kuusikymmentävuotias	-1870
Vihtori	noin 50-vuotias	1870–1900

Paavo	syntynyt hiukan ennen vuosisadan vaihdetta	1900–1930
Jaakko (Jaska)	nuori mies	1870–1880 tai aikaisemmin
Iivari	nuori mies	1870–1910
Heikki	vauva, syntyy 1920-luvulla	–1870
Reino, kaksi Taavettia ja Vihtori	ei tietoa iästä tai syntymävuosikymmenestä	

Romaanissa iäkkäitä henkilöitä ovat *Taavetti*, *Fredrik*, *Kalle* ja *Heikki*. *Veetrikki* eli *Fredrik* on kirjan päähenkilön isä, joka kuolee jo varhain, vuosisadan vaihteessa. Aikuisia tai nuoria miespuolisia henkilöitä kirjassa ovat *Vihtori*, *Paavo*, *Jaska*, *Iivari* ja *Heikki*. *Vihtori* ei kirjan tapahtumien aikoihin ole vielä täyttänyt viittäkymmentä. Päähenkilö *Paavo* on syntynyt hiukan ennen vuosisadan vaihdetta. Kirjassa mainitaan myös nuori *Jaska*. *Jaska* on tuohon aikaan todennäköisesti ollut *Jaakon* puhuttelunimi. *Iivari* kuvaillaan kirjassa "nuoreksi miehen jallikaksi". Kirjassa esiintyy myös vauvana kuoleva *Heikki*-poika, joka saa nimensä vanhan *Heikin*, isoisänsä mukaan.

Tämänkin Sillanpään romaanin miesten nimet sopivat ajallisesti henkilöille. Vaikka kirjan päähenkilö *Paavo* onkin kaikesta päätellen saanut nimensä ennen kuin nimi on ollut suosituimmillaan, se ei vielä tee nimestä poikkeavaa. *Paavo* on yleisin suomalainen muoto *Pauluksesta*, ja nimeä on säilynyt kirjoitettuna jo keskiajalta (Vilkuna 1993: 135). *Jaakko*-nimi, kuten kaikki Jaakobin suomalaiset muodot, ovat vanhoja nimiä. Vanhempi länsisuomalainen muoto *Jaako* tavataan suomalaisissa lähteissä jo 1400-luvulla. (Lempiäinen 1999: 353.) Tällainen nimi on melko iätön, ja sillä voi olla kaikenikäisiä kantajia.

Romaanissa *Miehen tie* esiintyy 13 naispuolista henkilöä, joiden etunimet mainitaan. Heistä *Alviinan*, *Mantan* ja *Marin* ikää ei millään tavalla mainita.

Naisten nimet *Miehen tie* -romaanissa

Nimi	Henkilön iästä saatu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Tilta	aikuinen	–1900
Lyyti	aikuinen	1880–1910
Naimi	aikuinen	1880–1910

Hulda	yli 30-vuotias	1870–1900
Hanna	noin 30-vuotias	1880–1900, 1970–80
Suoma	noin 30-vuotias	1880–1910
Alma	noin 20-vuotias	1870–1910
Anni	noin 20-vuotias	1900–1920
Iita	18-vuotias	1870–1900
Toini	alle viisitoistavuotias	1910–1930
Alviina, Mari ja Manta	ei tietoa iästä tai syntymävuodesta	

Tässä romaanissa ei mainita etunimeltä yhtään iästä naishahmoa, vaikka heitäkin kirjassa esiintyy. Taulukossa esitellyt naiset ovat siis aikuisia tai nuoria. *Tilta* mainitaan "parhaassa lapsensaanti-ijässä olevaksi vaimoksi". *Lyytin* ikää ei kirjassa tarkasti kerrota. Lukijan käsitys on, että hän ei ole enää aivan nuori, vaan aikuisen naisen ikäinen. *Naimi* on aikuinen nainen, jonka lapsista vanhin on jo lähes viidentoista vanha. *Hulda* on yli kolmenkymmenen. *Hanna* ja *Suoma* ovat kirjan päähenkilön vanhempia sisaria, noin kolmenkymmenen ikäisiä. *Alma* on nuori nainen, noin kahdenkymmenen ikäinen. *Anni* on suunnilleen saman ikäinen. *Iitan* kerrotaan olevan 18-vuotias. *Toini* on pian 15-vuotias.

Tässä teoksessa esiintyvät naisten etunimet sopivat samoin kuin miesten nimet ajallisesti hyvin henkilöhahmoille, poikkeuksia ei siis ole. Naisia kuitenkin kuvataan epämääräisemmin kuin miehiä, sillä teoksen keskeinen henkilö on mies.

Kolmas aineistossani oleva Sillanpään teos on *Ihmiset suviyössä* (1934). Romaani on yhden kesäisen yön kuvaus. Se liikkuu 30-luvun ilmapiirissä (Rajala 1993: 91). Romaanissa esiintyy 14 miespuolista henkilöhahmoa, joiden nimet mainitaan. Etunimet esitellään seuraavassa taulukossa.

Miesten nimet *Ihmiset suviyössä* -romaanissa

Nimi	Henkilön iästä saatu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Manu	iäkäs	–1870, 1880
Jukka	keski-ikäinen	1950–60

Jalmari	keski-ikäinen	1870–1910
Matti	aikuinen mies	–1870, 1880
Arvid	nuori mies	1870–1910
Iivari	nuori mies	1870–1910
Yrjö	nuori mies	1890–1920
Hannu	nuori mies	1950–1960
Volmari	nuori poika	–1880, 1900–1920
Tauno	poika	1910–1930
Kalle, Mikko, Mauno, Vihtori	ei tietoa iästä tai syntymävuodesta	

Vanha Manu on selvästi iäkäs mies. *Jukka* ja *Jalmari* ovat keski-ikäisiä miehiä, vaikka heidän tarkkaa ikäänsä ei mainitakaan. *Jukka* on *Johanneksen* muunnos, josta on tullut muotiniimi vasta 1950- ja 60-luvuilla. *Matti* puolestaan on täysikasvuinen mies. *Arvid* mainitaan nuoreksi mieheksi. Kirjassa esiintyvä *Pietilän Iivari* on kaikesta päätellen on sama henkilö kuin romaanissa *Miehen tie* esiintynyt samanniminen henkilö. *Yrjö* on "nuorukainen". *Hannu* taas on *Arvidin* ikäinen nuori mies. Nimi *Hannu* on ollut suosituimmillaan vasta 1950- ja 60-luvuilla, mutta se on vanhastaan tunnettu *Johanneksen* lyhentymä. *Volmari* on nuori poika, ei vielä täysi-ikäinen mies. *Tauno* on vielä poikanen. *Kalle* jää kirjassa pelkäksi maininnaksi, kuten *Mikko*, *Mauno* ja *Vihtorikin*. Nimi *Mauno* on ollut suosituimmillaan 1920- ja 30-luvuilla.

Ihmiset suviyössä -romaanissa esiintyy 13 naispuolista henkilöä, joiden etunimet mainitaan. Henkilöhahmot esitellään seuraavassa taulukossa.

Naisten nimet *Ihmiset suviyössä* -romaanissa

Nimi	Henkilön iästä saatu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Alviina	iäkäs	1870–1900 tai aikaisemmin
Jahanna	iäkäs	
Martta	keski-ikäinen	1890–1920
Emmi	"tanssi-ian ohittanut"	1890–1910
Santra	noin 35-vuotias	–1880, 1900, 1970–80

Hilja	aikuinen	1880–1910
Helka	22-vuotias	1920–1940
Selma	noin kahdenkymmenen	1870–1910
Lyyti	nuori nainen	1880–1910
Laila	lapsi	1920–1930
Eufrosyne, Iita, Laina	ei tietoa iästä tai syntymävuodesta	

Vanhoja naisia romaanissa ovat *Alviina* ja *Jahanna*. *Alviinan* ikää ei kerrota, vaikka hän todennäköisesti on iäkäs nainen. Myöskään *Jahannan* tarkkaa ikää ei mainita, mutta hän on todennäköisesti jo melko iäkäs. Hänestä kerrotaan, että hän on ollut halvaantunut ja vuoteenomana jo vuosia. Aikuisia tai nuoria naispuolisia henkilöitä romaanissa ovat *Martta*, *Emmi*, *Santra*, *Hilja*, *Helka*, *Selma*, *Lyyti* ja *Laila*. *Martta* on keski-ikäinen, ei kuitenkaan vielä 50-vuotias emäntä. *Emmistä* kerrotaan, että hän on jo "tanssi-ian ohittanut" piika. *Santran* kerrotaan olevan noin 35 vuoden ikäinen. *Hiljan* kerrotaan olevan vielä lapsensaanti-ikässä, vaikka hän ei enää ihan nuori olekaan. *Hilja*-nimi oli aikanaan todellinen muotiniimi. 1890-luvulla se oli kolmanneksi suosituin naisen nimi Kiviniemen listan mukaan. *Helka* on 22-vuotias ja *Selma* noin kahdenkymmenen. *Lyyti* vielä nuori nainen ja *Laila* vielä lapsi.

Nimeä *Jahanna* ei mainita Kiviniemen 5000 yleisimmän etunimen luettelossa, joten se on hyvin erikoinen. Todennäköisesti kirjassa esiintyvä nimi onkin vanha puhuttelumuoto *Johannasta*. Vilkunan mukaan *Johanna*-nimellä, joka on *Johanneksen* sisarnimi, on lukuisia puhuttelumuotoja. Näistä muodoista esimerkiksi *Hanna*, *Hannele*, *Jaana* ja *Henna* ovat nuorekkaita ja käytössä omina niminä, mutta osa muunnoksista on unohdettu. *Jahannan* lisäksi kadonneita muotoja ovat muun muassa *Juhanna*, *Juuhanna* ja *Joanna*. (Vilkuna 1993: 92.) *Helka* on nuori kaupunkilainen, joten hän sopii hyvin nimimuodin edelläkävijäksi.

Tässäkin Sillanpään romaanissa sopivat etunimet henkilöille ajallisesti hyvin. Kahteen muuhun aineistossani olevaan Sillanpään romaaniin verrattuna tässä teoksessa ajankohdat ja henkilöiden iät mainitaan epämääräisemmin. Tässä yhtä vuorokautta kuvaavassa romaanissa näillä seikoilla ei ole niin paljon merkitystä kuin aineistoni kahdessa muussa romaanissa. Kaikkiaan etunimien ajallinen sopivuus aineistossa olevissa Sillanpään teoksissa on todella hyvä. Todellisia poikkeuksia ei Sillanpään henkilöiden nimissä ole.

2.2.2 Waltarin teokset

Aineistossani olevista Mika Waltarin teoksista varhaisin on *Appelsiininsiemen* (1931). Kirja on sikäli erikoinen, että sen tapahtumien ajankohta määritellään hyvin tarkasti. Kirjan tapahtumat alkavat huhtikuussa 1930 ja päättyvät huhtikuussa 1931. Kirjassa esiintyy 20 miespuolista henkilöä, jotka mainitaan nimeltä. 14 miehen etunimi mainitaan. Näistä kuusi nuorta miestä mainitaan vain lempinimiltään. Heidän nimensä ovat *Bära*, *Moppe*, *Nopsa*, *Olle*, *Sokko* ja *Vallu*. Kahdeksan miespuolista henkilöä mainitaan vain sukunimeltään. Muut miespuolisten henkilöhahmojen etunimet esitellään seuraavassa taulukossa.

Miesten nimet *Appelsiininsiemen* -romaanissa

Nimi	Henkilön iästä annettu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Reinhold	lähestyy vanhuutta	1870–1910 tai aikaisemmin
Kurt	aikuinen	1910–1920
Ilmari	syntynyt 1910-luvulla	1910
Heikki	syntynyt 1910-luvulla	–1870
Kai	syntynyt 1910-luvulla	1960–1970
Poju	syntynyt noin vuonna 1920	1910–1920
Jorma, Kustaa	ei tietoa iästä tai syntymävuodesta	

Romaanin miespuolisista henkilöhahmoista *Reinhold* on lähestymässä vanhuutta, muut henkilöt ovat aikuisia tai nuoria. *Reinholdin* ikää ei tarkasti kerrota, mutta kyseessä on kuitenkin nuoria päähenkilöitä iäkkäämpi mies, joka tuntee itsensä vanhaksi. Nimi *Reinhold* on ollut suosituimmillaan ajanjaksolla, joka alkaa ennen 1870-lukua ja päättyy 1910-lukuun. Nimeä voi siis pitää aikakaudelle tyypillisenä. *Kurt*-niminen henkilö on kirjan tapahtumien aikaan 1930-luvulla jo aikuinen mies, mutta hänen nimensä on kahdenkymmenen suosituimman suomenruotsalaisen nimen listalla ja samalla suosituimmillaan vasta 1910- ja 20-luvuilla. *Ilmari*-niminen henkilö on syntynyt 1910-luvulla, jolloin nimi on myös ollut suosituimmillaan. *Heikki*-niminen henkilö on samoin syntynyt 1910-luvulla. Nimi *Heikki* on ollut suosituimmillaan ennen 1870-lukua, mutta nimi on samalla eräs

tasaisen suosituista perinteisistä nimistä. Keskeisimmän henkilön pikkuveli *Kai* on syntynyt 1910-luvulla. Hänen etunimensä on suosituimmillaan vasta 1960- ja 70-luvuilla.

Kirjan miespuolisista henkilöihahmoista *Kai* ja *Kurt* ovat siis ainoat, joiden nimi ei ole aivan aikakauden tyypillisimpiä. Koska molemmat ovat nuoria kaupunkilaisia, heitä voidaan pitää nimimuodin edelläkävijöinä. Nimimuodit leviävät kuten muutkin muoti-ilmiöt asutuskeskuksista maaseudulle, ja Helsingillä on pääkaupunkina merkittävä rooli tässäkin suhteessa.

Appelsiininsiemenessä mainitaan 12 naispuolisen henkilöihahmon etunimi. Nimet on esitelty seuraavassa taulukossa.

Naisten nimet *Appelsiininsiemen* -romaanissa

Nimi	Henkilön iästä annettu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Emmy	yli seitsemänkymmentävuotias	1880–1900, 1970
Mari	iäkäs	1965–1980
Sanni	keski-ikäinen	1900–1920
Ellen	aikuinen	1880–1910
Irene	kaksikymmentävuotias	1950
Mirre	nuori nainen	
Irla	nuori nainen	
Maija-Liisa/ Maj-Lis	alle kaksikymmentävuotias	1930–1940 1920
Kati	alle kaksikymmenvuotias	1965–1980
Elsa	seitsemäntoistavuotias	1890–1920

Vanhoja naisia romaanissa ovat *Emmy* ja *Mari*. *Emmy* on yli seitsemänkymmentävuotias nainen. Nimi on suhteellisen harvinainen. *Mari* esitellään vanhana palvelijana, tarkkaa ikää ei mainita. Suosituin nimi on ollut vasta 1965-luvulta 1980-luvulle, mutta se on vanha *Marian* muoto, joka on ollut jo kauan suosittu. Aikuisia tai nuoria naisia romaanissa ovat *Sanni*, *Ellen*, *Irene*, *Maija-Liisa*, *Kati* ja *Elsa*. *Sanni* on kirjan päähenkilön äiti. Hänen tarkkaa ikäänsä ei mainita, mutta hänen todetaan olevan varsin iäkäs äidiksi. Suosituin nimi on ollut vasta 1900-luvun alusta 1920-luvulle, joten nimi on henkilön ikäluokassa aika erikoinen. *Ellen* on aikuinen, mutta hänen tarkkaa ikäänsä ei mainita. *Irene* on kaksikymmentävuotias nainen. Nimi on ollut suosituimmillaan 1950-luvulla, ja on yleisempi toisena

kuin ensimmäisenä etunimenä. *Mirre* on noin kaksikymmentävuotiaan naisen puhuttelunimi, hänen varsinaista etunimeään ei kirjassa mainita. *Irla*-niminen henkilö on nuori nainen, mutta tarkkaa ikää ei mainita. *Maija-Liisa* tai *Maj-Lis*, kumpaakin muotoa käytetään, on alle kaksikymmentävuotias. Kirjasta ei käy selville, onko etunimi virallisesti ruotsinkielisessä vai suomenkielisessä muodossa. *Maija-Liisa* on ollut suosituimmillaan 1930- ja 40-luvuilla, *Maj-Lis* 1920-luvulla. *Kati* on nuori nainen, alle kaksikymmentävuotias, mutta tarkkaa ikää ei mainita. *Kati* on ollut suosituimmillaan 1960-luvun puolivälistä 1980-luvulle. Kirjan *Kati*-nimi onkin todennäköisesti *Katariinan* tai *Kaarinan* lyhentyminen, sillä nimi vaikuttaa muuten liian uudenaikaiselta henkilöahmolle. *Elsan* kerrotaan olevan seitsemäntoistavuotias.

Teoksen päähenkilön *Irenen* nimi on ollut suosituimmillaan 1950-luvulla. Henkilöhahmon oletettu syntymävuosi on jo 1910-luvun alussa. Nimi on kuitenkin ollut suomalaisessa almanakassa vuodesta 1729 lähtien (Vilkuna 1993: 86). Nimi on siis tunnettu, vaikkakaan ei kovin yleinen. Nimi *Irla* ei mahdu Kiviniemen 5000 suosituimman suomalaisen etunimen listalle. Nimi on siis joko hyvin erikoinen, tai sitten puhuttelunimi jostakin muusta nimestä. Nimen taustana voi mahdollisesti olla *Irmela*, joka on samaa lähtöä kuin *Irma*, *Irmelin* ja *Irmeli*. Nämä ovat saksalaisia lyhennyksiä nimistä, jotka alkavat sanalla *irmin* 'mahtava, suuri'. (Vilkuna 1993: 87.) *Sanni* voi olla puhuttelunimi *Aleksandrille*, *Sandrille* tai *Susannalle* (Vilkuna 1993: 154). Nämä nimet ovat olleet suosittuja ennen vuosisadanvaihdetta, joten iän puolesta ne sopisivat henkilöahmolle.

Toinen aineistossani oleva Waltarin kirja on trilogia *Isästä poikaan: romaani kolmen sukupolven Helsingistä* (1933–35). Kirjassa esiintyy noin 51 miespuolista henkilöahmoa. Heistä 27 henkilöahmon etunimi mainitaan. Kirjan tapahtumat on suhteellisen helppo ajoittaa, koska kirjassa viitataan historian tapahtumiin, vaikka vuosilukuja ei suoraan sanotakaan. Näin ollen lukija saa yleensä jonkinlaisen käsityksen varsinkin keskeisten henkilöahmojen iästä ja syntymävuosista. Näistä 27:sta etunimeltä mainitusta mieshenkilöstä 9 jää tarkemman tarkastelun ulkopuolelle, koska heidän iästään lukija ei saa kovin selvää tietoa.

Romaanin tapahtumat alkavat vuodesta 1869, joten kirjan vanhimpien henkilöahmojen nimistä ei voida sanoa paljonkaan. Kuten edellä on todettu, Eero Kiviniemen laatimat tilastot etunimistä alkavat vasta 1870-luvulta. Kyseessä olevien henkilöahmojen nimet ovat kuitenkin sellaisia, jotka ovat olleet suosituimmillaan ennen 1870-lukua tai ennen vuosisadanvaihdetta. Nämä nimet ovat *Aaron*, *Elias*, *Lauri*, *Kustaa* ja *Tuomas*.

Miesten nimet *Isästä poikaan* -romaanissa

Nimi	Henkilön iästä annettu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Kustaa	vanheneva mies vuonna 1869	1870–1910
Aaron	vanheneva mies vuonna 1869	1870–1900 tai aikaisemmin
Lauri	nuori mies vuonna 1869	1890–1920
Elias	nuori mies vuonna 1869	1870–1910
Tuomas	16-vuotias vuonna 1869	1870–1890 tai aikaisemmin, 1970–1980
Armas	syntyy 1870-luvulla	1890
Konrad	syntyy 1870-luvulla	1870–1910 tai aikaisemmin
Toivo Johannes	syntyy 1879	1900–1920
Samuel	syntyy 1880	1870–1900
Kustaa	syntyy 1880-luvulla	1870–1900
Lahja Elias	syntyy 1905	1880–1920
Johannes (Juhani)	syntyy 1908	1870–1910 tai aikaisemmin
Sulo	syntyy 1900-luvulla	1900–1920
Antti	syntyy 1900-luvulla	1870–1890, 1975–1980
Matti	syntyy 1900-luvulla	1870–1880 tai aikaisemmin, 1940
Jalo	syntyy 1910-luvulla	1900–1920
Kalervo	syntyy 1910-luvulla	1900–1920
Hannes	nuori mies 1920-luvulla	1900–1920
Anssi, Asser, Jaakko, Joonas, renki-Jussi, Kustaa, Leevi, Nathan ja Simon	ei tietoa iästä tai syntymävuodesta	

Kirjan henkilöahmoja ei voi oikeastaan jakaa vanhoihin ja nuoriin henkilöihin, koska kirjassa kerrotaan kolmen sukupolven tarinat. Sama henkilöahmo esiintyy ensin nuorena ja vanhenee romaanin kuluessa. *Armas*-niminen henkilöahmo syntyy 1870-luvulla. Suomalainen nimi *Armas* alkaa kasvattaa suosiotaan vasta 1890-luvulla, joten nimi on uudenaikainen. Kirjassa esitellään tälle

kuitenkin perustelut, sillä lapsen nimenantoon vaikuttavat suomalaismieliset henkilöt. Nimi *Konrad* on ollut suosituimmillaan 1870-luvulta 1910-luvulle tai aikaisemminkin. Nimi ei kuitenkaan koskaan ole ollut erityinen suosikki. *Toivo Johannes* syntyy 1879. Nimi *Toivo* on suosituimmillaan 1900–1920, mutta jo 1880-luvulla se oli kolmanneksikymmenenneksi suosituin miehen nimi. *Johannes* puolestaan on ollut miesten jälkimmäisenä nimenä suosituimpia aina 1940-luvulle saakka. *Samuel* syntyy vuonna 1880, ja nimi oli suosituimmillaan 1870-luvulta 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle. *Kustaa* syntyy 1880-luvulla. Nimi annetaan suvun mukaan, mutta se oli myös suosituimmillaan 1870-luvulta 1900-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle. *Lahja Elias* syntyy vuonna 1905. Nimi *Lahja* on ollut suosituimmillaan 1800-luvun viimeisiltä vuosikymmeniltä 1920-luvulle saakka. *Lahja* ei kuitenkaan missään vaiheessa ole ollut erityinen suosikkinimi. Nimessä on lisäksi erikoista se, että sitä on annettu sekä miehen että naisen nimeksi. Nykyään nimi on vakiintunut yleisesti naisen nimeksi, ja naisen nimenä se on sekä yleisempi että suositumpi kuin miehen nimenä. Vuosisadan vaihteessa käyttöön tulleet uudet, omaperäiset nimet, jollainen *Lahjakin* on, eivät olleet vielä selvästi kytkeytyneet kumpaankaan sukupuoleen. Siksi nimiä annettiin niin tyttö- kuin poikalapsillekin. (Kiviniemi 1982: 194). Nimen valinnalle on kirjassa erityinen perustelu.

Kun poika muutaman viikon kuluttua kastettiin, hän sai nimekseen Lahja Elias, sillä Toivo [isä] tahtoi pitää häntä suurena, ihmeellisenä lahjana. (IP s. 392)

Nimi *Elias* ei ole mitenkään erityisen suosittu toisena etunimenä, mutta kirjassa poika saakin toisen nimensä isoisänsä mukaan. *Lahja* ja hänen veljensä *Juhani* ovat kirjassa keskeisiä henkilöitä, ja sen vuoksi myös heidän nimistään kerrotaan enemmän. *Juhani* syntyy vuonna 1908 (Envall 1994: 54). Poika kastettiin *Johannekseksi*, vaikka häntä sittemmin alettiin kutsua *Juhaniksi*. *Johannes* on nimenä ollut suosituin 1870-luvulta tai ennen sitä aina 1910-luvulle. Kuitenkin se on huomattavasti yleisempi toisena kuin ensimmäisenä etunimenä. Kirjassa poika saakin nimensä isän toisen etunimen mukaan.

- -Toivo kasto sen itse antaen sille nimeksi Johannes. Toivohan oli itse oikeastaan Toivo Johannes, vaikka tuo toinen nimi oli unohtunut, ja he alkoivat sanoa poikaa Juhaniksi. (IP s. 416)

Sulo-niminen henkilöahmo on syntynyt 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Nimi onkin ollut suosituin 1900-luvun alussa 1920-luvulle saakka. Taulukossa nimi *Sulo* on sijalla 24 suosituimpien miesten nimien luettelossa vuosina 1900–1909, joten se on aikakauden tyypillinen suosikkinimi. *Antti* ja *Matti* ovat syntyneet 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Molemmat nimet ovat aikakau-

den tyypillisiä suosikkinimiä, vaikka 1900–1909 niiden suosio olikin jo kääntymässä laskuun. Suosituimpien nimien luettelossa *Matti* on tuolloin sijalla 9 ja *Antti* sijalla 12. *Kalervo* on ollut suosituimmillaan vuosina 1920–1940, mutta se on ollut huomattavasti yleisempi toisena kuin ensimmäisenä etunimenä.

Romaanissa esiintyy 14 naispuolista henkilöahmoa, joiden etunimi mainitaan. Teoksessa miesten elämänsä on naisten elämää tärkeämpi, joten naispuolisista henkilöahmoista annetaan vähemmän tietoa. Kirjassa esiintyy myös enemmän miehiä kuin naisia. Naisten nimet esitellään seuraavassa taulukossa.

Naisten nimet *Isästä poikaan* -romaanissa

Nimi	Henkilön iästä annettu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Ulriika	keski-ikässä vuonna 1869	–1870, 1870–1890
Iida	nuori nainen 1870-luvulla	–1870, 1870–1900
Mari	nuori nainen 1870-luvulla	1965–1980
Helena	nuori nainen 1890-luvulla	1870–1890, 1950
Ulla	lapsi vuonna 1869	1940–1960
Maria	18-vuotias vuonna 1904	1870–1900, 1904
Riitta	nuori nainen 1900-luvulla	1940–1960
Elina	syntyy vuonna 1906	1960–
Annukka	nuori nainen 1920-luvulla	1970–1980
Annabel	nuori tyttö 1920-luvulla	
Annikki	noin kahdenkymmenen vuonna 1926	1910–1930
Sara	nuori nainen 1920-luvun lopulla	1965–
Kyllikki	nuori nainen 1930-luvun alussa	1920–1930
Mari	ei tietoa iästä tai syntymävuodesta	

Ulriika on ensimmäisen osan päähenkilön äiti, joka on jo keski-ikässä kirjan tapahtumien alkaessa 1869. *Ulla* on kirjan tapahtumien alkaessa lähes lapsi. Nimi voidaan käsittää *Ulrikasta* lähteneeksi, ja vaikka sen suosituimmuuskausi on vasta 1940–1960, nimi on vanha. *Mari* on nuori nainen 1870-luvun lopulla. Kuten aiemmin on todettu, tämä vanha *Marian* muoto on ollut kauan tunnettu. Kirjassa mainitaan toinenkin *Mari*, mutta hänestä ei anneta sen enempää tietoja. *Maria* on 18-vuotias vuonna 1904. Nimi on tasaisen suosittu, mutta suosituimmillaan se on ollut 1870–1900-luvulla sekä 1980-luvulla. *Riitta* on samoin nuori nainen 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Tuolloin nimi on vielä ollut harvinainen, sillä suosituin se on ollut 1940-luvulta 1960-luvulle. *Elina* syntyy vuonna 1906. Nimen suurin suosio ajoittuu 1960-luvulta eteenpäin. *Annukka* on nuori nainen 1920-luvun lopulla. Nimi tuskin on tuolloin ollut kovin yleinen, sillä se on suosituimmillaan vasta 1970- ja 80-luvuilla ja yleisempi toisena kuin ensimmäisenä etunimenä. *Annikki* on vuonna 1926 noin 20-vuotias. Nimi on onkin ollut suosiossa 1910-luvulta 1930-luvulle. *Sara* on nuori ylioppilastyttö 1920-luvun lopulla. Nimi ei ole kovin yleinen, ja suosituimmillaan se on ollut vasta 1960-luvun puolivälin jälkeen. *Kyllikki* on 1930-luvun alussa nuori nainen, hiukan yli kahdenkymmenen. Suosituimmillaan nimi on ollut 1920- ja 30-luvuilla.

Osa tässä kirjassa esiintyvistä naisten nimistä vaikuttaa hiukan poikkeavilta. Kuitenkin esimerkiksi *Ulla* on vanha nimi, vaikka sen suosio ajoittuu vasta 1940-luvulta 60-luvulle. Se on ollut käytössä Kansanvalistusseuran kalenterissa vuonna 1883 (Vilkuna 1993: 178). Samoin *Elina* on vanha nimi, joka on tunnettu jo keskiajalla (Vilkuna 1993: 56). Nimeä *Annabel* ei mainita Kiviniemen 5000 yleisimmän etunimen luettelossa, *Anna-Bella* ja *Annabella* kuitenkin mainitaan. Nimi on siis harvinainen. Nimi *Sara* on myös melko harvinainen, mutta se voidaan käsittää lyhytvokaaliseksi muodoksi vanhasta nimestä *Saara*.

Kolmas aineistossani Mika Waltarin teos on *Ihmeellinen Joosef eli Elämä on seikkailua* (1938). Kirjan tapahtumat ajoittuvat luultavasti 1930-luvun puolivälin jälkeen, vaikka sitä ei kirjassa tarkkaan kerrotakaan. Kirjassa mainitaan nimeltä kahdeksan miespuolista henkilöä. Heistä kahdesta mainitaan ainoastaan lempinimi, joten heidät on jätettävä käsittelyn ulkopuolelle. Nämä henkilöt ovat *Leka* ja *Lepsa*. Lempinimiä käsitellään luvussa 2.3.

Rolf-sedän iästä ei anneta tarkkaa tietoa, vaikka hänet melko iäkkääksi kuvataankin. Nimi *Rolf* on suhteellisen harvinainen, ja suosituimmillaan se on ollut vasta 1920-luvulla. *Aku*, *Harri*, *Juho* ja *Kai* ovat kaikki noin kaksikymmentävuotiaita, joten he ovat syntyneet 1910-luvulla. *Aku*-nimi on Suomessa suhteellisen harvinainen, ja suosituimmillaan se on ollut vasta 1970- ja 80-luvuilla. Nimi saattaa olla vain henkilön lempinimi. *Harri* on myös suosituimmillaan vasta 1950-luvulta 1970-

luvulle. *Juho* taas on ollut suosituimmillaan 1800-luvun viimeiset vuosikymmenet. *Kai* on ollut suosituimmillaan vasta 60- ja 70-luvuilla. Koska näistä henkilöistä ei anneta kovinkaan tarkkoja tietoja, on hankalaa tehdä nimistä päätelmiä. Hahmot ovat helsinkiläiseen yläluokkaan kuuluvia muodikkaita nuoria miehiä, joten heille myös sopivat erikoisemmat nimet.

Toivo-niminen henkilöahmo on syntynyt 1920-luvulla, ja nimi onkin ollut suosituin vuosina 1900–1929. *Joosef*-niminen henkilöahmo on syntynyt 1910-luvulla. Nimi on harvinainen, ja suosituin se on ollut ennen vuotta 1910. Koska *Joosef*-niminen henkilöahmo on erikoinen ja hyvin persoonallinen, hänelle sopii erikoinen etunimi. Nimi myös muodostaa kontrastin sukunimen kanssa, sillä henkilöahmon koko nimi on *maisteri Joosef Huttunen*.

Romaanissa mainitaan etunimeltä vain neljä naispuolista henkilöä. *Kaarina* eli *Karin* on päähenkilö, jonka etunimen virallinen muoto on *Kaarina*. *Kaarina* ei ole päähenkilön ikäisellä henkilöllä kaikkein yleisimpiä nimiä, mutta pääkaupungin yläluokan nuori nainen on edelläkävijä myös nimimuodissa. Päähenkilö on iältään noin 20-vuotias. Nimi on ollut suosituimmillaan 1920-luvulta 40-luvulle. Päähenkilön ikätoveri on *Irma*, ja nimi on ollut suosituimmillaan 1930- ja 40-luvuilla. *Kati* on samaa ikäluokkaa. Nimi on tosin ollut suosituimmillaan vasta 1960-luvun puolivälin jälkeen. *Kati* voidaan käsittää jonkin *Katariinasta* tai *Kaarinasta* johdetun nimen lyhentymäksi, sillä varsinaisena etunimenä se on kirjan tapahtuma-aikaan ollut harvinainen. *Ulla-täti* on kirjassa hiukan iäkkäämpi henkilö, jonka tarkasta iästä ei kerrota sen enempää. Nimi saattaa olla *Ulrikan* tai *Ulriikan* puhuttelumuoto.

Mika Waltarin teoksista voidaan huomata, että yleisesti ottaen henkilöahmojen nimet sopivat varsin hyvin kuvattavaan aikakauteen ja ovat usein aikakaudelle tyypillisiä suosikkiniimiä. Waltari kirjoittaakin usein itse kokemastaan ajasta. Sekä romaaneissa *Isästä poikaan* että *Appelsiininsiemen* on henkilöahmo, jossa on Waltarin omaelämäkerrallista ainesta. *Appelsiininsiemenen* nuoren arkkitehdin nimi *Ilmari Karimaa* on jopa kirjailijan nimen puolianagrammi; se sisältää kahta kirjainta lukuun ottamatta Waltarin oman nimen. *Isästä poikaan* -romaani pyrkii historialliseen ajankuvaukseen, *Appelsiininsiemen* taas pyrkii kirjoittamisajankohdan osuvaan kuvaukseen. Useimmat nimet näissä teoksissa sopivat niihin ajallisesti hyvin. Poikkeuksellisia nimiä saatetaan jopa selittää. *Ihmeellinen Joosef* on enemmän ajanvieteromaanin kaltainen, ja siksi siinä nimetkin ovat erikoisempia. Eniten poikkeamia onkin Waltarin kohdalla juuri tässä romaanissa.

2.2.3 Joenpellon teokset

Eeva Joenpellon romaaneista aineistossani on *Vetää kaikista ovista* (1974). Kirjan tapahtumat alkavat vuodesta 1919. Kirjassa mainitaan yhdentoista miespuolisen henkilöahmon etunimet. Heistä useimpien ikää ei tarkasti mainita. Näistä nimistä *Valfrid* on erään vankilasta karanneen kommunistin peitenimi, ei siis henkilön oikea nimi. Tätä nimeä ei mainita taulukossa. *Kökki*-nimi ei mahdu Eero Kiviniemen 5000 yleisimmän suomalaisen etunimen joukkoon, eikä nimeä tunneta myöskään Kustaa Vilkunan Etunimet-kirjassa. Nimi voikin olla jokin paikallinen muoto, tai sitten henkilön omalaatuinen puhuttelunimi. Ainakin *Kyöstillä*, joka on suomalainen muunnos *Gustav*-nimen vanhemmasta muodosta *Göstaver*, on samantapaisia muunnoksia, kuten *Kösti*, *Kösse*, *Kössi*, *Köpi*, *Könö*, *Kyöppä* ja *Kypi*. Varsinaissuomalaiset ovat yhdistäneet *Kyöstiin* myös muodot *Kyöri* ja *Kyör*. (Vilkuna 1993: 108.) Nimiä on esitelty seuraavassa taulukossa.

Miesten nimet *Vetää kaikista ovista* -romaanissa

Nimi	Henkilöahmon iästä saatu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Albert	ikääntyvä mies	1870–1910 tai aikaisemmin
Oskari	48-vuotias	1870–1910 tai aikaisemmin
Matti	noin 30–40-vuotias	1870–80 tai aikaisemmin, 1940
Einari	"nuorenpuoleinen"	1890–1910
Vieno	22-vuotias	1900–1920
Lauri	noin kaksikymmenvuotias	1890–1920
Juhani	hiukan alle kahdenkymmenen	1940–1950
Olavi	syntyy 1920-luvun alussa	1910–1930
Kökki, Lassi	ei tietoa iästä tai syntymävuodesta	

Ikääntyviä tai keski-ikäisiä miehiä romaanissa ovat *Albert* ja *Oskari*. *Oskar*in ikä kerrotaan tarkasti. Hän on 48-vuotias ja syntynyt siis 1870-luvulla. Nimi onkin ollut suosituimmillaan 1870-luvulla tai sitä ennen, aina 1910-luvulle saakka. Aikuisia tai nuoria miehiä romaanissa ovat *Matti*, *Einari*, *Vieno*, *Lauri*, *Juhani* ja *Olavi*. *Matti*-nimisen henkilön tarkasta iästä ei anneta tietoja, oletettavasti hän on noin 30–40-vuotias. *Einari*a kuvataan "nuorenpuoleiseksi maalaisisännäksi",

mutta tarkempia tietoja hänen iästään ei anneta. *Vienon* ikä kerrotaan tarkasti, hän on 22-vuotias ja syntynyt siis 1890-luvulla. *Vieno* on huomattavasti suosittu naisten kuin miesten nimenä. Kuten aikaisemmin mainittu *Lahjakin* on *Vieno* esimerkki vuosisadan vaihteen uudesta suomalaisesta nimestä, joka ei tuolloin ollut vielä ehtinyt vakiintua jommankumman sukupuolen nimeksi. Kirjassa vihjataan myös, että nimi on valittu sen sisällön vuoksi. Kummallakin sukupuolella nimi on ollut suosituimmillaan 1900-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä 1920-luvulle. *Lauri* ja *Juhani* ovat kirjan tapahtumien aikaan nuoria miehiä, joista *Lauri* on syntynyt 1890-luvulla ja *Juhani* jonkin verran myöhemmin. *Juhani*-nimi on ollut suosituimmillaan vasta 1940- ja 50-luvuilla. *Juhani* tunnetaan *Johanneksen* ruotsinkielisen muodon *Johanin* suomenkielisenä vastineena ja on hyvin vanha nimi (Vilkuna 1993: 93). Kirjassa mainitaan vielä pienokainen *Olavi Armas Oskari Reima*, joka syntyy 1920-luvun alussa. *Olavi* on 1920-luvun muotiniimiä. Se on sijalla 23 vuosikymmenen suosikkinimien listalla. *Armas* oli suosituimmillaan edellisellä vuosikymmenellä, ja nimen *Oskari* lapsi sai isoisänsä mukaan.

Vetää kaikista ovista -romaanissa mainitaan etunimeltä 12 naispuolista henkilöahmoa, jotka esitellään seuraavassa taulukossa.

Naisten nimet *Vetää kaikista ovista* -romaanissa

Nimi	Henkilöhahmon iästä saatu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Mari	iäkäs	1965–1980
Sofia	hiukan yli 50-vuotias	1870–1900
Lyydia	noin viidenkymmenen	1870–1900 tai aikaisemmin
Salme	47-vuotias	1920–1940
Tilta	noin viisikymmentävuotias	1870–1900 tai aikaisemmin
Aino	yli kolmekymmentävuotias	1890–1920
Inkeri	25-vuotias	1920–1930
Anja	noin 20-vuotias	1930–1940
Kaisu	nuori nainen	1940–1950
Hilja	noin viisitoistavuotias	1880–1910
Sylvi	7-vuotias 1920-luvun alussa	1900–1920

Signe	ei tietoa iästä tai syntymävuodesta	
-------	-------------------------------------	--

Iäkkäitä tai keski-ikäisiä naisia romaanissa ovat *Mari*, *Sofia*, *Lyydia*, *Salme* ja *Tilta*. Vanhan *Mari*-nimisen palvelijan tarkkaa ikää ei mainita. *Sofi* eli *Sofia* on hieman yli viidenkymmenen. *Lyydian* mainitaan olevan noin viidenkymmenen vuoden ikäinen. *Salme* on 47-vuotias nainen. Nimen suosion huippu ajoittuu Suomessa vasta 1920-luvusta 1940-luvulle. *Tilta* eli *Tilttu* on suunnilleen saman ikäinen kuin *Salme*. Nuoria tai aikuisia naisia romaanissa ovat *Aino*, *Inkeri*, *Anja*, *Kaisu*, *Hilja* ja *Sylvi*. *Aino* ei enää ole ihan nuori nainen, mutta tarkkaa ikää ei mainita. *Inkeri* on 25-vuotias. Tämän nimen suosio ajoittuu 1920- ja 30-luvuille. *Anja Kyllikki* on kirjan tapahtumien alkaessa noin 20-vuotias. Nimi *Anja* on kuitenkin ollut suosituimmillaan vasta 1930- ja 40-luvuilla. Samoin *Kyllikin* suosio ajoittuu 1920- ja 30-luvuille. *Kaisu* on nuori nainen, jonka tarkkaa ikää ei mainita. Nimi on kuitenkin ollut suosituimmillaan vasta 1940- ja 50-luvuilla. *Hilja* on vuonna 1919 noin viisitoista-vuotias. Nimi onkin ollut suosituin 1880-luvulta 1910-luvulle. *Sylvi* on 1920-luvun alussa 7-vuotias. Nimi onkin ollut suosittu 1900-luvun alusta 1920-luvulle.

Vaikka nimi *Salme* onkin ollut suosittu vasta paljon myöhemmin kuin se kirjan henkilö-hahmolle on annettu, nimi on kuitenkin ollut tunnettu jo aikaisemminkin. Se esiintyi Kansanvalistus-seuran kalenterissa vuonna 1882. Virossa sitä ehdotettiin naisennimeksi jo 1823–26 Maarahva Kalenterissa. Heimoharrastuksen myötä nimi levisi Suomeenkin, joten nimi on kirjan henkilö-hahmon ikäiselle harvinainen, vaikkakin mahdollinen. (Vilkuna 1993: 152.) *Kaisu* on samoin ollut suosittu vasta myöhemmin kuin henkilö-hahmo on nimensä saanut. Nimi on kuitenkin kansanomaisen puhuttelemuoto vanhasta pyhimyksennimestä *Katariinasta*. Romaanin keskeisillä henkilöillä, kauppias Hännisen tyttärillä *Anjalla* ja *Inkerillä*, on kummallakin hiukan edellä aikaansa oleva nimi. Molemmat nimet ovat olleet kauan tunnettuja, *Inkeri* esiintyi jo Kansanvalistus-seuran kalenterissa vuonna 1882. *Anja* puolestaan on venäläinen muunnelmä *Annasta*. Henkilöhahmot ovat siis saaneet nimensä juuri ennen kuin niistä on tullut hyvin suosittuja.

Toinen aineistossani oleva Eeva Joenpellon romaani on *Elämän rouva, rouva Glad* (1982). Kirjan tapahtumia ei ole tarkasti ajoitettu, vaan kirjassa eletään kolmekymmentäluvulla. Lisäksi kirjassa on runsaasti takaumia, joten kaikenlainen ajoituksen päättelemine on hyvin hankalaa. Kirjassa ei siis ole pyritty historialliseen tarkkuuteen. Kirjassa on 13 miespuolista henkilö-hahmoa, joiden etunimet mainitaan.

Miesten nimet *Elämän rouva, rouva Glad* -romaanissa

Nimi	Henkilöhahmon iästä saatu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Martti	syntynyt 1800-luvun lopulla	1920–1930
Åke	syntynyt 1800-luvun lopulla	1910–1920
Viljami	keski-ikäinen 1920-luvulla	1890–1910
Nalle	1930-luvulla noin neljäkymmenen	
Veikko	aikuinen 1930-luvulla	1910–1930
Olavi	koulupoika 1930-luvulla	1910–1930
Pasi	koulupoika 1930-luvulla	1970–1980
Viljo	koulupoika 1930-luvulla	1900–1920
Jussi, Rauno, Rolle, Sakari ja Toivo	ei tietoa iästä tai syntymävuodesta	

Vanhoja miehiä romaanissa ei mainita etunimeltä. Päähenkilön vanhempi veli *Martti* ja ensimmäinen aviomies *Åke* ovat suunnilleen samanikäisiä, ja he ovat syntyneet 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä. Nimi *Martti* on ollut suosituimmillaan vasta 1920- ja 30-luvuilla. *Åke* on ollut suosituin 1910- ja 1920-luvuilla, jolloin se oli kahdenkymmenen suosituimman suomenruotsalaisen miesten etunimen joukossa. Henkilö nimeltä *Viljami Lennart Glad* jää vaille tarkkaa ikää. Hän on kuitenkin jo keski-ikäinen mies. Nimi *Viljami* on ollut suosittu varsinkin 1890-luvulta aina 1910-luvulle saakka. Nimi *Lennart* on ollut suosittu 1890-luvulla ja aikaisemmin, suosio jatkui 1920-luvulle saakka. *Lennart* on ollut suosituin juuri toisena etunimenä kuin ensimmäisenä etunimenä. *Nalle*-niminen romaanihenkilö on 1930-luvulla neljäkymmenen. *Veikko*-niminen henkilö jää vaille tarkempaa ikää, vaikka kyse onkin selvästi aikuisesta ihmisestä. Nimi on ollut suosituin 1910-luvulta 1930-luvulle. Lisäksi kirjassa esiintyvät *Olavi*, *Pasi* ja *Viljo*, jotka ovat koulupoikia 1930-luvulla. *Pasin*-nimen suosio ajoittuu vasta 1970- ja 80-luvuille.

Kaikkien romaanihenkilöiden nimet eivät siis ole aivan aikakauden tyypillisiä nimiä. Varsinkin *Nalle* on poikkeuksellinen nimi. Nimi ei ole Eero Kiviniemen 5000 suosituimman suomalaisen etunimen listalla, eikä sitä mainita myöskään Marianne Blomqvistin nimikirjassa (1993). Nimi on siis joko hyvin erikoinen, tai se on niin sanottu lempinimi. Ruotsalainen etunimi *Björn* tarkoittaa karhua, joten *Björn*-nimisen henkilön leikkimielinen puhuttelunimi voisi olla *Nalle*, sillä *nalle*

tarkoittaa myös ruotsissa leikkikarhua tai nallea. Ruotsalainen etunimi *Björn* tuntuisi kuitenkin sopivan huonosti sukunimeen *Ketonen*, varsinkin kun kaikkilla henkilöihahmon sisarilla on suomalainen etunimi. Ruotsissa *Nalle*-nimen on viralliseksi etunimeksi saanut vain 34 henkilöä, ja nimi on ollut suosituimmillaan vasta 1980- ja 1990-luvuilla (Allén 1995: 165). Nimi on siis hyvin harvinainen. Se vaikuttaisi myös olevan ruotsalainen nimi. *Martti*, *Åke*, *Pasi* ja *Veikko* ovat kaikki nimiä, joiden suosio on suurimmillaan vasta myöhemmin kuin ne olisi kuulunut henkilöihahmoille antaa. *Martti* ja *Pasi* ovat kuitenkin vanhoja suomalaisia muotoja alun perin vierasperäisistä nimistä. *Martti* on tunnetuin suomalainen muoto latinalaisesta *Martinuksesta*, joka tarkoittaa sotaista. Muun muassa ruotsissa, englannissa ja saksassa nimen asu on *Martin*. *Martti*-nimen suosioon on saattanut vaikuttaa esimerkiksi Martti Luther. *Pasi* on suomalainen muoto kreikkalaisesta *Basiliuksesta*, joka tarkoittaa kuninkaallista. (Vilkuna 1993: 121, 136.)

Elämän rouva, rouva Glad -romaanissa mainitaan 14 naispuolisen henkilöihahmon etunimet, jotka on esitelty seuraavassa taulukossa.

Naisten nimet *Elämän rouva, rouva Glad* -romaanissa

Nimi	Henkilöihahmon iästä saatu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Tilta	iäkäs 1930-luvulla	1870–1900, 1980
Saara (Sara)	syntynyt 1800-luvun lopulla	1920–1930
Signe	aikuinen 1930-luvulla	1890–1920
Sanelma	aikuinen 1930-luvulla	1920–30
Ilmi	aikuinen 1930-luvulla	1890–1920
Kyllikki	aikuinen 1930-luvulla	1920–1930
Elli	aikuinen 1930-luvulla	1900–1920
Maija	aikuinen 1930-luvulla	1930–1940
Aino	aikuinen 1930-luvulla	1890–1920
Lilli	nuori tyttö vuonna 1918	1900–1930
Alma, Aune, Kaisa ja Kerttu	ei tietoa iästä tai syntymävuodesta	

Iäkkäitä naisia romaanissa mainitaan etunimeltä ainoastaan *Tilta*. Hän on 30-luvulla jo vanha palvelija. Muut naispuoliset henkilöihahmot ovat joko aikuisia tai nuoria. Päähenkilö on *Sara*

Elisa, alkujaan *Saara*. Henkilöhahmon ikää on vaikea arvioida, mutta aivan nuori ei rouva Glad enää kolmekymmentäluvulla ole. Oletettavasti hän on yli neljäkymmentävuotias nainen. *Saara* on ollut suosituimmillaan vasta 1920- ja 30-luvuilla. Vaikka *Saara*-nimen suurin suosio ajoittuikin myöhemmäksi, on nimi hyvin vanha ja se tunnetaan kaikkialla maailmassa (Vilkuna 1993: 151). *Elisa* on ollut suosituimmillaan vasta 1950-luvulta 1980-luvulle. *Saaran* tavoin *Elisa* on vanha nimi. Se on vanha suomalainen muoto *Elisabetista*. *Signe*-nimisen henkilön ikää ei myöskään tarkasti mainita, mutta hän ei ole vielä kovin vanha, kenties 30 vuotta täyttänyt. *Sanelma*, *Ilmi*, *Kyllikki*, *Elli*, *Maija* ja *Aino* ovat kaikki keski-ikää lähestyviä ja naimattomia sisarusia. *Lilli* on 1910-luvulla vielä nuori tyttö. Nimet *Maija*, *Sanelma* ja *Kyllikki* ovat tässä kirjassa sillä tavalla poikkeuksellisia, että ne eivät täysin sovi ajallisesti kantajilleen. *Maija* ja *Kyllikki* ovat vanhoja nimiä. *Sanelma* on kansallisromanttisen kauden nimiä. Vilkuna antaa *Sanelma*-nimestä hiukan ristiriitaisia tietoja. Nimen arvellaan syntyneen *Anelma*-nimen vaikutuksesta ja mallin mukaan. Kuitenkin *Sanelma*-nimen sanotaan vaikuttaneen *Anelma*-nimen syntyyn. *Anelma*-nimi annettiin ensimmäistä kertaa naisasianajaja Edla Kojosen tyttärelle vuonna 1906. (Vilkuna 1990: 35, 154.)

Kolmas aineistooni kuuluva Eeva Joenpellon teos on *Ei ryppyä, ei tahraa* (1989). Teos sijoittuu epämääräisesti jonnekin 1970- tai 80-luvulle, mutta siinä on myös takaumia. Takaumat ovat oikeastaan kirjan varsinainen juoni, ja sen tapahtumat alkavat 1910-luvulta ja päättyvät 1940-luvulle. Kirjassa ei ole annettu vihjeitä ajoituksen suhteen, joten kirjassa ei myöskään pyritä historialliseen tarkkuuteen. Kirjassa mainitaan etunimeltä kahdeksan miespuolista henkilöhahmoa, jotka on esitelty seuraavassa taulukossa.

Miesten nimet *Ei ryppyä, ei tahraa* -romaanissa

Nimi	Henkilön iästä saatu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Werner	ikääntyvä mies vuonna 1918	1870–1900 tai aikaisemmin
Leevi	nuori mies vuonna 1918	1910–1930
Leif	edellisen pikkuveli	1940–1960
Aarre	syntyy 1920-luvun alussa	1910–1930
Leo	nuori mies talvisodan syttyessä	1920–1930
Antti	keski-ikäinen 1980-luvulla	1870–1890 tai aikaisemmin, 1975–1980

Kari, Reino	ei tietoa iästä tai syntymävuodesta	
-------------	-------------------------------------	--

Werner-setä kuvataan jo vuoden 1918 tapahtumien aikaan ikääntyväksi henkilöksi. *Leevi* on 1910-luvulla nuori mies, ja *Leif* on hieman häntä nuorempi. Kuten taulukosta voidaan nähdä, nimet *Leevi* ja *Leif* eivät ole juuri näille henkilöahmoille parhaiten ajallisesti sopivia nimiä. *Aarre* syntyy 1910-luvun lopulla tai 1920-luvun alussa. *Leo* on nuori mies talvisodan syttyessä, suunnilleen saman ikäinen kuin *Aarre*. *Antti* on keski-ikäinen mies 1970- tai 80-luvulla. Nimen suosion huiput ajoittuvat 1870-luvulta 1890-luvulle ja vuosiin 1975–80, mutta toisaalta nimi on ollut tasaisen suosittu lähes koko ajan.

Ei ryppyä, ei tahraa -romaanissa mainitaan nimeltä 10 naispuolista henkilöahmoa, jotka on esitelty seuraavassa taulukossa.

Naisten nimet *Ei ryppyä, ei tahraa* -romaanissa

Nimi	Henkilön iästä saatu tieto tai syntymävuosi	Vuosikymmenet, jolloin nimi suosituimmillaan
Ruusa	vanha nainen 1920-luvulla	1870–1900 tai aikaisemmin
Aliisa	yli 70-vuotias 1980-luvulla	1870–1920 tai aikaisemmin
Ellen	nuori nainen vuonna 1918	1880–1920
Elina	syntyy 1920-luvulla	1965–1980
Ritva	aikuinen 1970-luvulla	1930–1950
Irene	syntyy 1920- tai 30-luvulla	1950
Pirkko	hiukan yli kymmenvuotias 1970-luvulla	1930–1950
Marita, Mirja ja Sanna	ei tietoa iästä tai syntymävuodesta	

Vanhoja naisia romaanissa ovat *Ruusa* ja *Aliisa*. *Ruusa* on jo 1920-luvulla vanha nainen. *Aliisa* on kirjan varsinaisten tapahtumien aikoihin jo yli 70-vuotias. *Ellen* on nuori nainen vuonna 1918. Nimen suosio ajoittuu 1880-luvulta 1920-luvulle. *Elina* ja *Irene* ovat molemmat syntyneet 1920- tai 30-luvulla. Kumpikin nimi on ollut suosituimmillaan vasta myöhemmin 1900-luvulla, mutta nimet ovat myös vanhoja, tunnettuja nimiä. *Ritva* on 1970- tai 80-luvulla keski-ikää lähestyvä nainen.

Pirkko on 1970- tai 80-luvulla hiukan yli kymmenvuotias. Suosituin nimi on ollut 1930-luvulta 1950-luvulle.

Tämän kirjan naispuolisten henkilöahmojen nimistä siis jonkin verran poikkeuksellisia ovat *Elina* ja *Irene*. Eniten poikkeaa nimi *Pirkko*, joka kuulostaa vanhahtavalta nimeltä kymmenvuotiaalle 1970- tai 80-luvulla.

Aineistoni etunimistä voi tehdä sellaisen päätelmän, että kirjailijat ovat varsin hyvin selvillä siitä, millaiset nimet sopivat kunkin ikäluokan edustajille. Kuitenkin joitakin poikkeuksia aineistostani löytyy. Naisten nimissä on hiukan enemmän poikkeuksia kuin miesten nimissä. Poikkeuksilla tarkoitan siis sitä, että jonkin henkilön nimi on epätavallinen tietyssä ikäluokassa. Miesten nimissä suosionvaihtelu on hitaampaa, joten heidän kohdallaan on kenties hiukan helpompi saada oikeat ikäisille henkilöille oikeanlaiset nimet. Toisaalta kirjailijat eivät välttämättä pyri tähän. Jos henkilöahmon on tarkoitus olla erikoinen, erikoinen nimi palvelee myös tätä tarkoitusta. Sillanpään romaanit kertovat ajasta, jonka hän itse on elänyt, samoin Waltarin. Varsinkin Sillanpäällä nimet vastaavat hyvin kunkin aikakauden tyypillisiä nimiä. Sillanpää kirjoittaakin hänelle tutuista asioista ja ympäristöstä, sillä hän sai inspiraationsa usein kotipaikkakunnaltaan. Myös Waltari kirjoittaa itse elämästään ajasta. Pyrkinessään historialliseen tarkkuuteen, kuten trilogiasssa *Isästä poikaan*, Waltari vaikuttaa olevan hyvin tarkka siitä, että nimi sopii tietyn ikäiselle henkilöahmolle. Myös *Appelsiininsiemen*-romaanissa hän pyrkii tarkkaan ajankuvaukseen. Sen sijaan kevyempään tyyliin kuuluvassa *Ihmeellinen Joosef* -romaanissa ei nimien suhde aikaan ole aivan niin tärkeä. Eeva Joenpellon romaanit poikkeavat tästä siinä mielessä, että hän kirjoittaa myös aikakausista, jotka eivät välttämättä kuulu hänen omaan kokemuspääpiiriinsä. Eeva Joenpeltohan on syntynyt vuonna 1921. *Vetää kaikista ovista* pyrkii kai jonkinlaiseen historialliseen tarkkuuteen, koska ajankuvaus on kirjan olennainen osa. *Ei ryppyä, ei tahraa* ja *Elämän rouva, rouva Glad* sen sijaan ovat kirjoina toisentyypisiä. Niissä ovat tärkeämpiä muut seikat kuin historiallinen tarkkuus tai ajankuvaus. Juuri niissä etunimet saattavatkin eniten poiketa jollekin aikakaudelle tyypillisistä nimistä. Kaikkiaan eniten ajallisesti poikkeavia nimiä aineistossa esiintyy juuri Joenpellon teoksissa.

2.3 Puhuttelunimet ja niiden muuttuminen

2.3.1 Nimenväännökset

Aineistossani esiintyy jonkin verran niin sanottuja puhuttelunimiä eli lempinimiä. Vaikka aineisto ei olekaan kovin laaja, voidaan silti kiinnittää huomiota siihen, ovatko kirjoissa esiintyneet puhuttelu- ja lempinimet kenties jollakin tavalla erilaisia kuin nykyään käytettävät lempinimet.

Oman ryhmänsä puhuttelunimissä muodostavat sellaiset nimet, jotka ovat kansanomaisia muotoja alkuaan vierasperäisistä nimistä. Esimerkiksi *Veetrikki* (*Fredrik*), *Tilta* (*Tilda*, *Matilda*) ja *Iita* (*Iida*, *Ida*) ovat tällaisia nimiä. *Fredrik*-nimestä on runsas määrä erilaisia muunnoksia, joista osa on *Veetrikkiä* yleisempiä. Eri puhuttelumuodot ovat olleet käytössä eri puolilla Suomea. Vilkuna mainitsee 48 erilaista *Fredrikin* muunnosta, muun muassa *Fretun*, *Rikun*, *Reetun*, *Rietin* ja *Veetin*. (Vilkuna 1993: 65.) Osa näistä kansanomaisista nimistä on sittemmin saavuttanut myös varsinaisen nimen aseman. Esimerkiksi *Iita*, *Santra* ja *Tilta* ovat kaikki päässeet myös virallisiksi nimiksi, vaikka muodot *Iida*, *Sandra* ja *Tilda* ovatkin olleet huomattavasti tavallisempia (Kiviniemi 1983: 268–301). Varsinkin Sillanpään teoksissa esiintyy paljon tällaisia nimiä, joista ei kaikissa tapauksissa voi tietää, onko kyse puhuttelunimestä vai todellisesta etunimestä.

Toisen ryhmän muodostavat tapaukset, joissa henkilön puhuttelunimenä käytetään etunimen ruotsalaista vastinetta. *Kaarinaa* kutsutaan *Kariniksi* ja *Maija-Liisasta* käytetään nimeä *Maj-Lis*. *Ihmeellinen Joosef* -romaanissa ainoastaan nimihenkilö kutsuu *Kaarinaa* *Kariniksi*, ja sen hän perustelee luonteenpiirteillä.

"Te olette Kaarina", hän huomautti. "Mielestäni teidän nimenne tulisi olla esimerkiksi Liliith, se kuvaa teidän ulkomuotoanne ja julmaa sydäntänne. Mutta ehkä voin sanoa teitä Kariniksi, sekin on kaunista. Kaarina on hiukan liian pitkä puhuttelusana." (IJ s. 53.)

Kolmannessa ryhmässä ovat nimet, joita selvästi käytetään puhuttelu- tai lempiniminä henkilön varsinaisesta nimestä. Tällaisia nimiä aineistossani ovat *Ima* (*Ilmari*), *Irri* (*Irene*), *Irkka* (*Irma*), *Juha* (*Juhani* < *Johannes*), *Kaija* ja *Karin* (*Kaarina*), *Kati* (*Kaarina*, *Katariina*), *Kurre* (*Kurt*), *Maj-Lis* (*Maija-Liisa*), *Sofi* (*Sofia*), *Tiltu* (*Tilta*) ja *Ulla* (*Ulrika*). Lisäksi tähän ryhmään kuuluvat aineistossani *Olle* ja *Vallu*, joiden lähtönimeä ei ole tiedossa. Näistä puhuttelunimistä *Juha*, *Kaija*, *Kati* ja *Ulla* ovat vakiintuneet tavallisiksi etunimiksi. *Kurre* on edelleen käytössä oleva,

suomenkielisten käyttämä puhuttelunimi *Kurtille* ja *Sofi* etenkin Länsi-Suomessa käytetty kansanomainen muoto *Sofiasta*.

Lempinimeä *Ima* ei mainita Vilkunan Etunimet-kirjassa, vaikka *Ilmarille* annetaan siellä 15 puhuttelunimeä. Nämä puhuttelum muodot ovat *Illi, Illo, Illu, Ilu, Ilkko, Ilkku, Ilmo, Immo, Immu, Immi, Imma, Imppa, Imppo, Imppu* ja *Ilppo*. (Vilkuna 1993: 83.) Tamperelaisten nuorten tekemässä Lempinimien almanakassa noiden 15 nimen lisäksi mainitaan *Ilmarille* vielä yksi erilainen lempinimi, nimittäin *Imu*. *Ima* on siis aika erikoinen lempinimi ja kuulostaa jopa hiukan vanhahtavalta. Myöskään lempinimeä *Irri* ei tunneta Vilkunan kirjassa tai lempinimien almanakassa, joten sekin on hiukan erilainen kuin nykyiset muunnokset *Irenestä*. Tunnettuja Irenen muunnoksia ovat esimerkiksi *Ire, Irre, Irkku* ja *Inni* (Vilkuna 1993: 86). Samoin *Irkka* on varsin erikoinen lempinimi *Irmalle*, sillä Vilkuna mainitsee *Irkan* muunnoksena *Irenestä*. *Irman* tunnettuja muunnoksia ovat *Irmeli, Imma, Immi* ja *Immu* (Vilkuna 1993: 86–87). Aineistossa esiintyy myös *Mirre*, jonka lähtömuoto voisi olla *Mirjami* ja *Mirjam*. *Mirre* on tuntematon lempinimi, mutta toisaalta sekä Vilkunalla että Lempinimien almanakassa esiintyy samantapainen lempinimi *Mirri*. *Lepsa* on lempinimi, jonka alkuperästä ei anneta mitään tietoa. Sitä ei tunne myöskään Vilkuna eikä Lempinimien almanakassa *Lepsu* esitetään kuitenkin *Leevin* lempinimenä.

Käsittämättömältä vaikuttanut lempinimi *Leka* palautuu Vilkunan mukaan *Leanderiin* tai *Leoon*. Nimi voisi kuitenkin aivan yhtä hyvin olla esimerkiksi ulkoiseen olemukseen viittaava. Vilkunan mukaan *Olle* taas on *Ollin* lempinimi ja *Vallu* voi tulla joko *Valentinista, Valfridista* tai *Varmasta*. Lempinimien almanakan mukaan *Vallu* on *Valtterin* lempinimi. *Rolle* on tavallinen suomalainen lempinimi *Rolfille*.

Oman ryhmänsä muodostavat myös lempinimet, joiden alkuperä on epäselvä. Mitä kuvaavat nimet *Bära, Moppe, Nopsa* tai *Sokko*? Kaikki nimet ovat miespuolisten henkilöiden nimiä. Ne myös kuulostavat hiukan vanhahtavilta. Nimillä ei ole selvää yhteyttä mihinkään etu- tai sukunimeen, joten ne voivat viitata johonkin muuhun ominaisuuteen. *Nalle* ei välttämättä ole henkilön varsinainen etunimi. Lempinimen alkuperä on kuitenkin varsin epäselvä, eikä siitä anneta romaanissa mitään viitteitä. *Tina Annabelin* lempinimenä kuulostaa myös erikoiselta, mutta nimen selitetään johtuvan aikaisemmasta sukunimestä (*Tennström*). Ilman selitystä yhteys olisi vaikeasti tajuttavissa.

Tyttö paljasti hänelle elämänsä surun. Hänen nimensä oli Annabel! Mutta koulussa häntä oli onneksi alettu sanoa Tinaksi. Heidän nimensä oli ollut Tennström, ennen kuin isä oli suomalaistanut nimensä. Siitä se oli saanut alkunsa. (IP s.559.)

Aineistossa esiintyy kolme oppilaiden opettajille antamaa lempinimeä, *Iso-Nisse*, *Kiffari*, *Käkättäjä* ja *Marakatti*. Nimitykset *Iso-Nisse* ja *Kiffari* esiintyvät Waltarin romaanissa *Isästä poikaan*. *Käkättäjä* ja *Marakatti* ovat *Appelsiininsiemen*-romaanista. Isästä poikaan -romaanissa on paljon omaelämäkerrallista ainesta. Mika Waltarin Kirjailijan muistelmista käykin ilmi, että *Iso-Nisse* ja *Kiffari* olivat todellisia opettajia Suomalaisessa normaalilyseossa, kun Waltari kävi koulua. *Iso-Nisse* oli Otto Nevalinna, matematiikan ankara yliopettaja ja *Kiffari* luonnonhistorian opettaja K. E. Kivirikko. (Waltari 1982: 69.) Oppilaiden käyttämien nimistysten taustoja ei sen enempää selitetä. Jonkinlainen hämärä yhteys opettajien sukunimiin on ainakin näissä nimissä nähtävissä. *Kiffari*-nimessä on ainakin tyypillisimpiin slangijohtimiin kuuluva *-ri* (Karttunen 1989: 148). Nähtävästi lempinimessä on ensin lyhennetty sukunimeä, jolloin *Kivirikosta* on ensin kenties tullut *Kivari* ja sitten *Kiffari*. Waltarin muistelmista käy ilmi, että lempinimi oli jokseenkin kaikilla opettajilla. Nimitykset ovat alkuperältään yhtä epäselviä kuin nykyisetkin opettajille annettavat nimitykset. Ne saattavat viitata johonkin ulkonäköön liittyvään seikkaan tai ominaisuuteen. Nimi saattaa myös olla jonkinlainen väännös opettajan nimestä, useimmiten sukunimestä. Varsin usein oppilaiden opettajille antamat lempinimet elävät, vaikka oppilaat vaihtuvat. Niinpä ne seikat, jotka alkujaan ovat olleet nimen takana, eivät enää välity uusille oppilaille, vaikka nimitys säilyykin.

Suurin osa aineistoni lempi- ja puhuttelunimistä on nykyäänkin tunnistettavissa. Osa on kuitenkin nykyään jo itsessään muuttunut hyväksyttäväksi etunimiksi. Muutama nimi aineistossani kuulostaa erikoiselta ja vanhahtavalta. Aika on vaikuttanut vain jonkin verran lempinimiin, sillä nykyisissä nuorten käyttämissä lempinimissä tavataan samoja nimiä kuin vuosikymmeniä sitten kirjoitetuissa kirjoissa. Kuitenkin aineistossa esiintyy myös *Jahanna*, joka on nykyään jo unohdettu puhuttelunimi *Johannalle*.

2.3.2 Köllinimet

Vanhoja köllinimiä muistuttavia nimiä on aineistossani vain muutamia. Tällaiset liikanimet ovat kertoneet ihmisten sosiaalisesta eriarvoisuudesta. Urpo Vento lainaa artikkelissaan Kustaa Vilkunaa, jonka mukaan liikanimet noudattivat yhteisön sosiaaliryhmiä. Isäntien ja emäntien mahdolliset liikanimet muodostettiin yleensä talonnimestä tai sukunimestä ja etunimestä, kuten *Kustaa Hautala* > *Hautanen* ~ *Hauta-Kusti*. Sen sijaan mökkiläisillä ja irtoväestöllä oli halventava liikanimi. Haukkumanimet olivat käytössä niin yleisesti, että oikea sukunimi saattoi unohtua. Vilkunan mukaan etunimeen liitetty halventava liikanimi kuvasi yleensä nimetyn ulkonäköä, puhetapaa tai käyttäytymis-

tä. (Vento 1972: 170.) Artikkelin pohjana olevassa aineistossa on myös sukunimiin liitetty halventavia liikanimiä. Köllinimen takana saattoi olla myös asianomaisen ammatti tai sosiaalinen asema, kuten nimissä *Nylkkär-Syäni* tai *Sota-Pekka*, joista edellinen oli hevosnylkyri ja sittemmin kerjäläinen, jälkimmäinen entinen ruotusotamies (Vento 1972: 164).

Erästä Joenpellon *Vetää kaikista ovista* -romaanin keskeistä henkilöä kutsutaan selän takana ilkeästi *Vähäläntä-Hänniseksi*. Nimitykseen ei varsinaisesti ole syynä henkilöhahmon sosiaalinen asema, sillä kyseessä on varsin hyvin toimeentuleva kauppias. Sukunimeen liitetty etuliite *vähäläntä* viittaa kauppiaan ulkomuotoon. Hän on lyhyehkö ja kenties iän myötä tukevoitunut. Nimityksen varsinaisen osuvuus ja ilkeys on kuitenkin siinä, että pitäjän sosiaalisessa arvostuksessa nouseminen on muodostunut muualta tulleelle Hänniselle varsinaiseksi pakkomielteeksi. Hänninen on ottanut vastuulleen kirkonisännän tehtävät ja ryhtyy rakentamaan pitäjän ensimmäistä kerrostaloa. Lautamiehen paikka on kauppiaan suuri haave. Hänellä on menestyvien miesten tavoin jopa jonkin aikaa rakastajatar. Kaikesta yrittämisestään huolimatta useita vuosikymmeniä paikkakunnalla asunut Hänninen on sisäänlämpiävässä yhteisössä edelleen ulkopuolinen, jota nimitellään salaa Vähäläntä-Hänniseksi.

– Ooja, toinen vastasi. Sillä oli karhea, mutta innostunut ääni. – Se Vähäläntä-Hännine o ostanut sil turkin oikeen. (VKO s. 145.)

Sillanpään romaanissa *Miehen tie* esiintyy köllinimi *Itsellis-Manta*. Nimi voisi viitata Mantan asemaan, sillä hän on entinen piika, joka kuuluu tilattomaan väestöön ja on siinä suhteessa itsellinen. Todennäköisemmin nimi viittaa kuitenkin siihen, että Mantalla on kolme aviotonta lasta.

Vielä itsellisenä ollessaan Manta sai toisen lapsen – tai oikeastaan kolmannen, mutta se vanhin oli todistetusti erään jo kuolleen suurtalollisen, sille se oli hakenut eläkkeen (MT s. 38).

Pekka Laaksonen mainitsee artikkelissaan, että Sillanpään tuotannolla on merkitystä vuosisadan vaihteen Suomessa vallinneen ihmisten ja nimien kiertokulun autenttisena kuvauksena (Laaksonen 1972: 179). Voidaan siis olettaa, että Sillanpään romaaneissa mainitut köllinimetkin ovat ajan tapojen mukaisia.

Romaanissa *Ihmiset suviyössä* esiintyy yksi tukkilaisperinteeseen kuuluva köllinimi. *Salonen*-nimistä miestä kutsutaan *Nokiaksi*, koska hän on maininnut olevansa sieltä kotoisin. Nimitystä on esiintynyt tukkilaisten keskuudessa, koska sitä on esiintynyt muuallakin, mutta samalla se on ollut jätkäperinteen osa. Alkuaikoina yhtiöt eivät vielä virallisesti tunteneet nimeltä kaikkia

työntekijöitään, joten oli mahdollista esiintyä pelkästään liikanimellä. Tukkilaisten joukossa oli yleensä aina joitakuita, jotka olivat lahjakkaita nimeämään toisia. Lisänimiä voitiin keksiä sattumalta tai siksi, että miehen oikea nimi ei ollut tiedossa. Nimien antamiselle saattoi olla myös käytännön syitä, sillä suurilla savotoilla saattoi olla useita samannimisiä miehiä. (Laaksonen 1972: 179–188.) Lisänimenantoperusteista yleisin on ollut ihmisen ulkomuoto, kuten nimissä *Mateenmallinen-Väisänen* ja *Tuskanpunainen-Väisänen*. Muita nimenantoperusteita ovat kotiseutu, luonne, tapahtumat, tavat ja ominaisuudet. Myös harrastukset, sivutoimet ja usein käytetyt sanat tai sanonnat ovat antaneet aihetta nimityksiin. (Laaksonen 1972: 189–190.) Kotiseutu on siis ollut varsin tavallinen lisänimenantoperuste. Laaksonen mainitsee artikkelissaan esimerkkeinä muun muassa nimet *Nivalan presidentti*, *Porin Kalle* ja *Turun mörkö*.

Vaikka nimittelyä pidetään jätkäperinteen olennaisena osana, se ei välttämättä nimen saajia miellyttänyt. *Ihmiset suviyössä* -romaanissa Salonen puolustelee juopuneena tekemäänsä puukotusta myös sillä, että tapettu kutsui häntä köllinimellä.

Minä en ole mikään murhamies jumalauta – joka semmoista sanoo niin minä voin antaa sille samat siituet – ei se mua oikealla nimelläni edes koskaan maininnut vaan Nokiaksi nimitteli – niinkuin te muutkin sitäpaitsi (IS s. 341).

Aineistossa esiintyvät köllinimet ovat vanhan nimittelyperinteen mukaisia. Koska niillä on ollut oma osansa ihmisten välisessä kanssakäymisessä, olisi oikeastaan erikoista, jos aineistossani ei olisi lainkaan köllinimiä. Sillanpään romaaneissa esiintyvät köllinimet vahvistavat kuvaa kirjailijasta oman kotiseutunsa perinteen tuntijana.

2.4 Sukunimet eri aikakausina

2.4.1 Sukunimien synty Suomessa

Eri asiantuntijoiden arviot siitä, koska suomalaiset ovat ottaneet käyttöön sukunimiä, vaihtelevat. Oletetaan, että jo pakanuuden aikana suomalaisilla olisi ollut käytössä sukunimiä. Toisaalta ero yksilönimen ja sukunimen välillä ei aikaisemmin ole ollut jyrkkä. Sukunimien synty on usein ajoitettu samoihin aikoihin kuin kristinuskon tulo Suomeen, noin 1200-luvulle. Tätä on pidetty Viljo Nissilän

käsityksenä asiasta. Tuohon aikaan sukunimiä alkoi kehittyä myös muissa Pohjois- ja Keski-Euroopan maissa. (Närhi 1996: 21.) Kuitenkin Nissilä on vain todennut, että monien sukunimien kieliaines on peräisin tuolta ajalta. Hänen tuotannostaan ei löydy vastausta siihen, minkä ikäinen suomalainen sukunimijärjestelmä on. Sukunimien syntyä tutkittaessa on syytä pitää erillään Itä- ja Länsi-Suomen sukunimet. Itä-Suomessa sukunimiä on ollut käytössä aikaisemmin kuin Länsi-Suomessa, vaikkakin itäsuomalaiset sukunimet olivat vakiintumattomia vielä 1500- ja 1600-luvuilla. Tavallinen, tilaton kansa alkoi Länsi-Suomessa ottaa sukunimiä käyttöön vasta 1800-luvun lopulla. (USNK: 240.)

Voidaan olettaa, että alkukantaisissa pienyhteisöissä ei ole ollut juurikaan tarvetta sukunimille. Kuitenkin jo vanhimmissa, keskiaikaisissa kirjallisissa lähteissä esiintyy *-nen*-loppuisia paikannimiä, jotka sisältävät henkilönnimiaiaksia, kuten *Nousiainen*. Tällaiset nimet eivät luontevasti selity suoraan yksilönnimestä paikannimeksi siirtyneiksi, vaan ne edellyttävät välivaiheeksi sukua merkitsevän nimen käyttöä ja samalla huomattavan pitkää ikää. On myös syytä huomata, ettei henkilökohtaisten liikanimien ja perinnöllisten sukunimien erottelu kirjallisista lähteistä onnistu aina luotettavasti. (Närhi 1996: 22.)

Lisä- ja sukunimien kehitys voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen. Aluksi yksilönnimet ovat saaneet rinnalleen lisänimen, jota on käytetty tarpeen mukaan. Vähitellen on vakiintunut käyttöön kahden nimen järjestelmä, ja lopulta lisänimet ovat vakiintuneet periytyviksi sukunimiksi. (USNK: 239.)

Murteissa ei useinkaan ole käytetty *sukunimi*-sanaa. Yleistä on *liikanimi*-sanan käyttö sukunimeä tarkoittamassa. Länsi-Kannaksella, Kaakkois-Hämeessä, Savossa ja Keski-Suomessa sukunimeä on tarkoittanut *kölli*, *költti* ja *költtinimi*. Pohjois-Pohjanmaalla, Kainuussa, Länsipohjassa ja Peräpohjolassa on nähtävästi käytetty *huutonimi*-sanaa. Nykykielessä nämä nimitykset tarkoittavat epävirallisia lisänimiä. Kansanomaiset nimitykset antavat kuvan siitä, mikä on ollut sukunimen alkuperäinen tehtävä. (Närhi 1996: 22–23.)

Suomalaisiksi sukunimiksi vakiintuneiden lisänimien perustana on voinut olla isännimi eli patronyymi, talonnimi tai asuinpaikan nimi, ammattinimitys tai henkilön ominaisuuksista kertova liikanimi. Näistä aineksista sukunimet ovat kehittyneet hyvin eri tavoin ja eri aikoina. Lisänimet alkoivat vakiintua käytännön tarpeiden vuoksi. Pelkkä yksilönnimi ei väestön tihentyessä enää riittänyt yksilön identiteetin erottamiseen. Hallinto vakiinnutti käytäntöä, kun käräjillä laadittiin kirjallisia luetteloita. Veroluetteloissa lisänimet säilyivät sukupolvelta toiselle. Lisänimellä osoitettiin myös oikeus taloon, tiluksiin tai kaskimaihin. (USNK: 240–241.)

Suomalaisten sukunimien yleisin tuntomerkki on nykyäänkin *-nen*-loppu, jonka alkuperäinen muoto on *-inen*. Se on alkujaan liittynyt itäsuomalaiseen lisänimeen, ja sitä on pidetty possessiivista vivahdetta sisältävänä deminutiivijohtimena. *Nen*-nimi on ollut yksilönimen määrite eli attribuutti, joka on sijainnut pääsanansa edellä, kuten suomen kielessä yleensäkin. Tällaisessa tapauksessa *nen*-nimi ei ole ollut sukunimi, vaan patronyymi. Vanhoissa kirjallisissa lähteissä vaihtelevat *nen-*, *poika-*, *son-* ja *ov-*loppuiset nimet samassa tehtävässä. Näitä loppuja ei kuitenkaan ole liitetty pelkästään isän ristimänimeen, vaan myös talon- tai kylännimeen tai liikanimeen. (USNK: 241.)

Länsi- ja Itä-Suomen nimikäytännöissä on aikaisemmin ollut eroja. Länsi-Suomessa lisänimiä ei ole säännöllisesti merkitty asiakirjoihin. Asiakirjojen nimistöön ovat vaikuttaneet kirjurit, joten asiakirjojen tiedot eivät välttämättä ole vastanneet todellista käytäntöä. Kuitenkin erot ovat olleet niin suuret, että kansanomaisessakin käytössä on ollut eroja. Länsisuomalaiset talonpojat nimettiin kirjoihin omalla ja isännimellä, esimerkiksi *Juho Juhonpoika* eli *Johan Johansson*. Lisäksi voitiin kirjata asumuksen nimi. Itä-Suomessa sukunimikäytännön perustana on voinut olla maaomaisuuden periytyminen. Länsi-Suomessa taloa verotettiin maa-alan mukaan, joten ei ollut mitenkään tärkeää, kuka talossa asui. Sen sijaan Itä-Suomessa harjoitettiin kaskiviljelyä, ja verotus määräytyi sadon mukaan. Verotettiin siis henkilöä, jolloin tärkeäksi tuli itse talonpoika. Talonpojalla tuli olla nimi, jolla hänet voitiin tunnistaa verotusta varten. (USNK: 242–243.)

Lisänimet eivät olleet kovin pysyviä varsinkaan Länsi-Suomessa. Itä-Suomessa nimien vaihdokset johtuivat yleensä sosiaalisen aseman muutoksesta tai nimen yleistymisestä jollakin seudulla. Sosiaalisen aseman muuttuminen saattoi olla vaikkapa talonpojan ryhtymistä käsityöläisammattiin tai sotilaaksi. Länsi-Suomessa lisänimi vaihtui yleensä taloa muutettaessa. (USNK: 243–244.)

Sukunimen määritelmä on edelleenkin hiukan epäselvä. On esitetty, että lisänimeä voidaan pitää sukunimenä, kun se on esiintynyt samassa suvussa kolmessa perättäisessä polvessa. Määritelmällä on heikkoutensa. Kaikilla suomalaisilla ei nykyisinkään ole määritelmän mukaista sukunimeä. Tärkeää kuitenkin on se, että sukunimen periytyvyyden määrittelee laki. Sukunimi on tarkoitettu periytyväksi, vaikka se ei käytännössä periytyisikään. (USNK: 244.)

2.4.2 Sillanpään teokset

F. E. Sillanpää tunsu todella hyvin sen miljöön, johon hän romaaninsa sijoitti. Sillanpään teosten tapahtumapaikkana on hänen kotipaikkansa Hämeenkyrö. Teoksista onkin luettavissa kotiseututunte-

mus samoin kuin tarkkuus ajankuvauksessa. Romaaneissa käytetyt talonnimet ja henkilönnimet ovat Sillanpään kotiseudulle tyypillisiä. Sillanpäättä voidaankin pitää luotettavana kuvaajana, kun halutaan tarkastella tuon ajan nimikäytäntöjä.

Sillanpään teoksia lukiessaan lukija ei voi tietää, milloin on kyse henkilöhahmon sukunimestä ja milloin talon nimestä. Yleensä talon isäntäväkeä puhutellaan talon nimellä. Voidaan olettaa, että talon nimestä on kehittynyt sen asukkaiden lisänimi ja sitä kautta sukunimi. Toisaalta esimerkiksi talon piian lisänimeksi saatetaan mainita talon nimi, vaikka piialla olisikin sukunimi. Esimerkiksi *Siljan* päähenkilöstä puhuttaessa saatetaan käyttää nimitystä *Siiverin Silja* tämän ollessa piikana Siiverin talossa, vaikka *Siljan* sukunimi muissa yhteyksissä on *Salmelus*.

Ei ollut muusta kysymykään kuin siitä, että Sorolan harjoittelijan oli nähty tulevan viiden aikaan Siiverin *Siljan* aitasta – – (NN s. 154).

Teoksessa *Miehen tie* on esimerkki siitä, kuinka lisänimet eivät Länsi-Suomessa ole olleet pysyviä, vaan ne ovat vaihtuneet talonnimen mukaan. Romaanin päähenkilö on talollisen poika nimeltään *Piekkolan Paavo*. Vartuttuaan aikuiseksi Paavo ostaa oman talon, jonka jälkeen hänet tunnetaan talon nimen mukaan *Ahrolan Paavona*, ja vaimosta puhuttaessa käytetään nimitystä *Ahrolan Anni*.

Miehen tie -romaanissa esiintyy henkilöhahmo nimeltä *Nurmelin*, joka on opettaja ja joka tuntee vastenmielisyyttä romaanin päähenkilöä, *Ahrolan Paavo*a, kohtaan. *Nurmelin*-nimi on esimerkki niin sanotusta sivistyneistönimestä. Suomessa oli klassismin kukoistuskausi 1600-luvulla. Tällöin Suomessakin alkoi sivistyneistö suosia klassisten kielten mallien mukaisia nimiä. Sivistyneistönimien tyypillisiä päätteitä olivat latinan *-us*, *-ius* ja *-ensis* sekä kreikan *-ander*. Nimille oli tyypillistä vaihtuvuus, sillä ne eivät läheskään aina periytyneet. Sama henkilö saattoi elämänsä aikana käyttää useita sivistyneistönimiä. Ajan mittaan nimet lyhenivät *-en*, *-in* ja *-ell*-loppuisiksi. Uusia nimiä valittaessa lyhyemmät nimet tulivat suosituimmiksi, ja sellaisia ovat useimmat nykypäivään säilyneet sivistyneistönimet. *Nurmelin*-nimessä on taustalla *Nurmela*, joka voi olla talonnimi tai kotipaikan nimi. Siihen on lisätty uudempi ja lyhyempi *-in*-päätte. (USNK: 250.)

Ihmiset suviyössä -romaanin sukunimikäytäntö muistuttaa nykyisin vallalla olevaa käytäntöä. Teoksen ilmapiiri heijasteleekin selvästi 1930-lukua. Teos on kirjoitettu 1934. *Miehen tie* ilmestyi vain kaksi vuotta aikaisemmin, mutta sen alkuajatukset ovat jo vuodelta 1922, ja ilmapiiri vanhoillisempi kuin *Ihmiset suviyössä* -romaanissa.

Sillanpään teosten sukunimistä voi huomata, että nimet eivät 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa olleet vielä niin vakiintuneita kuin nykyiset sukunimet. Nimi vaihtui helposti

asuipaikan mukaan, joten sukunimien sijaan useissa tapauksissa pitäisi puhua pikemminkin liikanimistä.

2.4.3 Waltarin teokset

Aineistossani olevista Mika Waltarin teoksista romaanissa *Appelsiininsiemen* esiintyvät sukunimet eivät ole kiinnostavia nimien historian tai ajallisen muuttumisen kannalta. Nimet *Ylitalo* ja *Alitalo* voidaan mainita, koska niiden kohdalla ei käy selväksi, ovatko kyseessä sukunimet vai talonnimet. Nimiä voi ensisijaisesti pitää talonniminä. Myös nimien syntyhistoria on tyyppillinen. Nimi *Ylitalo* kuvaa talon sijaintia yläväellä paikalla tai yläjuoksulla (USNK: 944). Kun kantatalo on sitten jaettu kahtia, toinen talo on saanut luontevasti nimen *Alitalo*, kenties edelleenkin sijainnin mukaan, joka on *Ylitaloa* alempana.

Isästä poikaan -romaanissa sukunimet ja niiden käyttö ovat historiallisesti kiinnostavia. Teos on alaotsikoltaan *Romaani kolmen sukupolven Helsingistä*, joten aivan yhtä olennainen osa romaania kuin sukutarinan kertominen on myös ajankuvaus. Kirjailija on pyrkinyt teoksessaan realismiin, joka ei ollut tyyppillistä hänen aikaisemmille teoksilleen. Hänen ideanaan oli kuvata Helsingin kasvua ja suomalaisen sivistyneistön syntyä. (Waltari 1982: 226–227). Romaani myötäilee myös Waltarin oman suvun vaiheita. Romaanin kaksi ensimmäistä osaa hän on kirjoittanut sen perusteella, millainen kuva hänellä on ollut isoisänsä ja isänsä elämistä, vaikka mukana on tietysti myös runsaasti fiktiivistä aineistoa. (Waltari 1982: 234.)

Romaanissa tapahtuu useita suku- tai lisänimen vaihdoksia. Kun ensimmäisen osan päähenkilö Elias saapuu maalta Helsinkiin, hänet tunnetaan nimellä *Elias Kustaanpoika*. Hänellä on siis etunimen lisäksi patronyymi. Helsingissä hänet kuitenkin merkitään kirkonkirjoihin nimellä *Elias Gustafsson*, koska hänen vanhempi veljensä on jo merkitty Helsingin kirkonkirjoihin ruotsinkielisellä patronyymillä, vaikka Elias itse onkin suomalaismielinen. *Gustafssonista* tulee sitten sukunimi, jonka myös Eliaksen pojat Toivo ja Samuli perivät. Päästessään ylioppilaiksi Toivo ja Samuli muuttavat sukunimensä suomalaiseksi. He ottavat *Gustafssonin* tilalle nimen *Kustaala*, joka on Eliaksen kotitalon nimi.

Ja tänä päivänä, jolloin hän ja hänen veljensä Toivo Johannes ensimmäisen kerran painoivat päähänsä valkoisen lakin tuottaakseen opin tiellä kunniaa niille, jotka heidän eteensä olivat parhaat vuotensa uhranneet, he olivat päättäneet *muuttaa nimensä* suomalaiseksi ja vast'edes käyttää sukunimenään isänsä muinaisen kotitalon nimeä

Kustaala, joka heidän isänsä kaupunkiin muuttaessa oli väännetty Gustafssoniksi. (IP s. 241.)

Suvun nimenmuutos romaanissa on luonteva, koska Mika Waltarin isoisa oli alkuaan nimeltään *Helenius*. Hänen poikansa muuttivat sitten nimen *Waltariksi*, joka oli kotitalon nimi. (Waltari 1982: 9.) *Helenius*-nimen alkuperästä kirjailijalla ei ole tietoa (Waltari 1982: 241). Romaanissa nimenmuutos tapahtuu hiukan ennen vuosisadanvaihdetta. Tyypillistä on, että nimensä suomalaistajat ovat ylioppilaita, jotka toimivat kansallisuusaatteen ajamina. Ylioppilaat olivat todellisuudessakin suomalaismielisyyden edelläkävijöitä. Romaanissa Eliaksen pojat muuttavat nimensä joitakin vuosia ennen kuin ensimmäinen suuri nimenmuutto vuonna 1906 tapahtui.

Muitakin sukunimenvaihdoksia romaanissa mainitaan. Eliaksen nuorempi veli Tuomas ottaa myöhemmin käyttöön vaimonsa sukunimen. Tuomaksen kohdalla ei mainita, käyttikö hän aikaisemmin nimeä *Kustaanpoika* vai *Kustaala*. Nimenvaihdon jälkeen hänet tunnetaan *Tuomas Saleniuksena*. Eliaksen ensimmäinen työnantaja Helsingissä on muurarimestari *Kreespek*. Isänsä kuoleman jälkeen nuorempi Kreespek muuttaa nimensä muotoon *Gräsbäck*. Tapausta kuvataan siten, että samalla kun nimi vaihdetaan ruotsinkieliseen kirjoitusasuun, muuttuu nuoremman Kreespekin ja hänen vaimonsa elämäntapa hienostelevammaksi ja porvarillisemmaksi.

Vaimonsa hän puetti vallasnaisten vaatetukseen ja runsashöyhenisiin hattuihin, kirjoitti nimensä *Gräsbäckiksi* ja pyrki seurustelemaan herrasväkien kanssa järjestäen kutsupitoja komeassa salissaan (IP s. 100).

Erään seppämestarin mainitaan romaanissa myös muuttaneen nimensä *Harakasta Krookaksi* muuttaessaan Helsinkiin.

Romaanin toisessa osassa sen päähenkilö Toivo tutustuu varakkaaseen kulttuuriperheeseen nimeltä *Örn* opiskelutoverinsa *Konrad Örnin* kautta. Myöhemmin Konradista puhuttaessa käytetään nimeä *Konrad Kokko*. Annetaan siis ymmärtää, että henkilö olisi suomalaistanut nimensä. Tässä tapauksessa kyseessä on käännös, sillä ruotsin *örn* tarkoittaa kotkaa eli kokkoa. Sukunimen suomalaistamiseen viitataan myös romaanin kolmannessa osassa. Sen päähenkilö Juhani tapaa *Annabel*-nimisen tytön, jota sanotaan *Tinaksi*. Puhuttelunimen kerrotaan tulevan sukunimestä *Tennström* (ruotsin *tenn* 'tina'), joka sitten on suomalaistettu. Uutta suomalaista sukunimeä ei mainita.

Romaanissa on muitakin suku- tai lisänimiin liittyviä piirteitä, jotka eivät vastaa nykyistä käytäntöä. Helsingin kaupungin käsityöläiset ja porvarit ovat romaanissa usein nimeltään ruotsinkielisiä, mutta nimi on kirjoitettu sellaisessa asussa kuin se suomalaisten suussa ääntyy. Tällaisia nimiä

romaanissa ovat muun muassa *Söörperi*, *Nyyperi*, *kylltimestari Ruuskari*, *seppämestari Lömperi* ja *Linruusi* sekä myöhemmin romaanissa esiintyvä ratatyöläinen nimeltä *Ramperi*. Näiden nimien perusteella on vaikea sanoa, kirjoitettiinkö nämä nimet myös kirkonkirjoihin samassa asussa, vai onko kirjailija ottanut vapauden kirjoittaa nimet siinä asussa kuin ne on suomenkielisen väestön keskuudessa sanottu. Edellä kuvattu Kreespekin muuttamin Gräsbäckiksi viittaisi kuitenkin siihen, että ruotsinkieliset nimet saatettiin myös kirjoittaa suomen kieltä mukailevassa asussa.

Romaanissa *Ihmeellinen Joosef* mainitaan vain kaksi sukunimeä. Näistä toinen on päähenkilön perheen sukunimi *Lauraeus*. Kyseinen nimi on samanlainen sivistyneistönimi kuin edellä mainittu *Nurmelin*. Kirjassa mainitaan talonnimi *Laurila*, joka on suvun kotipaikka. *Lauraeus* on siis johdettu latinalaisella johtimella *-us* nimestä *Laurila*. Waltarille tällainen nimenmuodostustapa on selvästi ollut tuttu. Toinen kirjassa esiintyvä sukunimi on tavallinen savolaisnimi *Huttunen*.

Nimenmuutokset ovat siis Waltarin teoksissa keskeistä. Waltarin teoksista, varsinkin *Isästä poikaan -romaanista*, saa kuvan, että sukunimiä ei aina ole käsitetty samalla tavalla pysyviksi nimiksi kuin nykyisin usein ajatellaan. Muussa aineistossani nimenmuutoksia ei esiinny niin paljon kuin Waltarin teoksissa, vaikka sukunimet ovat muuttuvia myös Sillanpään teoksissa.

2.4.4 Joenpellon teokset

Eeva Joenpellon romaanissa *Vetää kaikista ovista* tapahtumat alkavat vuodesta 1919. Kirjan tapahtumat sijoittuvat Lohjalle, Länsi-Uudellemaalle. Romaanissa ei mainita henkilöitä, joilla ei olisi sukunimeä, vaikka se tapahtuma-aikaan voisi periaatteessa olla mahdollista. Romaanin henkilöiden nimet ovat suomalaisia, ruotsalaisia tai venäläisiä. Romaanissa mainitaan myös *Rautalinit*, *Alenit* ja *Julinit*, jotka ovat sivistyneistönimiä.

Tilta Gröönroos -nimisestä naisesta käytetään myös nimitystä *Gröönrooska*. Suffiksi *-ska* osoittaa, että kyseessä on naimisissa oleva nainen. Suffiksi on lainautunut alasaksasta ruotsin kieleen ja sitä kautta myös suomeen. Suffiksi on edelleen käytössä, mutta sitä kuvataan nykyisin sisällöltään halventavaksi. Toinen mahdollinen merkityssisältö on se, että nimen kantaja on sananvalmis ja tomera, jopa miehekäs nainen. (Blomqvist 1993: 204–205.) Nämä ominaisuudet kuvaavat vallan osuvasti Gröönroosin Tilttaa, joka tekee väsymätöntä työtä kommunismin puolesta, kun hänen miehensä kansalaissodan jälkeen kuolee vankileirillä. Tiltan rohkeutta ja sanavalmiutta kuvaa se, että hän asettaa asiansa jopa terveytensä ja perhesuhteittensa edelle. Myös kauppiaan vaimosta, *Salme*

Hännisestä, käytetään nimeä *Hänniskä*. Ainakaan hänen kohdallaan kyse ei ole halventavasta puhuttelusta. Yleisesti nimet eivät tässä teoksessa ole mitenkään ajallisesti poikkeavia.

Romaanissa *Elämän rouva, rouva Glad* esiintyy varsin paljon henkilöitä. Läheskään kaikkien henkilöahmojen nimiä ei mainita. Siten myöskään kaikkien henkilöahmojen sukunimiä ei mainita. Romaanin sukunimikäytäntö vastaa jokseenkin sitä käytäntöä, johon nykyajan ihmiset ovat tottuneet.

Romaanissa *Ei ryppyä, ei tahraa* esiintyy kaikkiaan vain seitsemän sukunimeä. Monien henkilöahmojen sukunimiä ei mainita lainkaan. Päähenkilöiden sukunimi on ruotsalainen *Jansson*. Suomalaisia sukunimiä on neljä ja venäläisiä kaksi. Tämänkään teoksen sukunimikäytännössä ei ole mitään ajallisesti poikkeavaa. Eeva Joenpellon romaanien tapahtumat sijoittuvat osittain samoihin aikakausiin kuin Sillanpään ja Waltarinkin teosten tapahtumat, osittain ne tulevat lähemmäs nykyaikaa. Joenpellon tyyliin ei kuitenkaan kuulu kuvata historiallisia muutoksia nimien avulla, joten ajan näkökulma ei ole näiden romaanien sukunimistöön kiinnostavin mahdollinen.

3 NIMIEN ALUEELLINEN VAIHTELU

3.1 Alueelliset piirteet sukunimissä

Sukunimien alueellista levinneisyyttä on voitu selvittää tutkimalla nimen alkuperää. Tutkimuksissa on tehty levikkikarttoja suomalaisista sukunimistä. Näiden perusteella on mahdollista selvittää yleisimmistä sukunimistä, millä alueilla nämä nimet ovat tyypillisimpiä. Tällaisia selostuksia nimen alkuperästä on Uuden suomalaisen nimikirjan sukunimiartikkeleissa (1988). Usein voidaan sanoa, onko nimi esimerkiksi tyypillisesti länsisuomalainen tai tyypillinen savolaisnimi.

Aineistossani kullakin kirjailijalla on tyypillinen seutu, johon teokset sijoittuvat. F. E. Sillanpää tunnetaan Hämeenkyrön omana kirjailijana. Mika Waltari koki varsinkin nuorena kirjailijana olevansa Helsingin kuvaaja. Eeva Joenpellon teokset puolestaan sijoittuvat Länsi-Uudellemaalle, vaikka tapahtumapaikkaa ei aina tarkasti määritelläkään. Tarkoituksena onkin selvittää, kuinka aineistossa olevat henkilöahmojen sukunimet sijoittuvat maantieteellisesti. Pohdin, ovatko ne alueelle tyypillisiä nimiä, ja jos eivät ole, mikä saattaisi olla siihen syynä. Ellei toisin mainita, lähteenä käytetään Uuden suomalaisen nimikirjan sukunimiartikkeleita.

3.1.1 Sillanpään teokset

Sillanpään romaanissa *Silja* eli *Nuorena nukkunut* esiintyy 33 sukunimeksi mielleltävää nimeä. Kuten edellä on mainittu, joissakin tapauksissa on vaikea selvittää, onko kyseessä sukunimi vai talonnimi. Nimiä käytetään suku- tai lisänimen tapaan, joten käsittelen näitä nimiä aineistossani olevissa Sillanpään teoksissa sukuniminä. *Silja*-romaanin sukunimistä vain yksi on ruotsalainen, muut sukunimet ovat suomalaisia.

Kymmenen *Silja*-romaanin sukunimistä on sellaisia, jotka voidaan määritellä tyypillisiksi hämäläisiksi tai satakuntalaisiksi sukunimiksi. Tällaisia nimiä ovat *Kilpi*, *Korkeemäki*, *Käkelä*, *Mäkipää*, *Nukari*, *Pietilä*, *Santala*, *Sorola*, *Tonttila* ja *Vuorenmaa*. *Kilpi* tarkoittaa Hämeessä ja Ylä-Satakunnassa lummetta. Nimi *Kilpi* on vanhimpia *kilpi*-alkuisten henkilönnimien ryhmässä. Nimessä *Korkeemäki* esiintyvä *korkee*-alku on hämäläis-satakuntalainen. Suomessa on lukemattomia *korkea*-alkuisia paikannimiä, joissa *korkea* on aina alueen murteen mukaisessa muodossa. *Käkelä*-nimisiä taloja on Suomessa useita kymmeniä, joista yksi vanhimmista on juuri Hämeenkyrössä. *Mäkipää* on ensisijaisesti satakuntalainen nimi, jota esiintyy nykyisin runsaasti myös Hämeessä ja osissa Varsinais-Suomea. *Nukari* on tunnettu vanhastaan talonnimenä Hämeenkyrössä. *Pietilä* on talonnimestä kehittynyt sukunimi, joka on yleinen koko läntisessä ja pohjoisessa Suomessa, mutta runsaimmin sitä esiintyy Satakunnassa, Hämeessä, Varsinais-Suomessa ja Keski-Pohjanmaalla. *Santala*-nimeä esiintyy lähinnä Varsinais-Suomessa, Satakunnassa, Etelä-Pohjanmaalla, Hämeessä ja Uudellamaalla. Nimeen *Sorola* sisältyy vanha henkilönnimi *Sora* ~ *Soro*. Nimi on voinut siirtyä sukunimeen isäntänsä mukaan nimetystä talosta. *Sorola*-nimisiä asumuksia on juuri satakuntalais-hämäläisellä seudulla. *Tonttila*-nimi on ilmeisesti juurtunut sukunimeksi asuinpaikan nimestä. Sana *tontti* on tarkoittanut 'pihapiiriä, talonpaikkaa'. Nykyisin *Tonttila*-nimisiä tapaa muun muassa Nokialta ja Tampereelta. *Vuorenmaa* esiintyy talon- ja sukunimenä varsinkin Satakunnassa ja Etelä-Pohjanmaalla, mutta myös Keski-Pohjanmaalla ja Hämeessä. Satakunnan Köyliössä on Vuorenmaan kylä.

Viisi nimistä on sellaisia, joita voidaan pitää laaja-alaisemmin tyypillisinä länsisuomalaisina niminä. Nämä nimet ovat *Kukkola*, *Lehtimäki*, *Mikkola*, *Rauhala* ja *Toivola*. *Kukko* kuuluu vanhimpiin suomalaisiin henkilönnimiin, joka oli keskiajan loppuun mennessä levinnyt kaikkiin asuttuihin osiin maata. Nykyisin sukunimi *Kukkola* on laajassa käytössä varsinkin Länsi-Suomessa. *Lehti*-alkuiset nimet ovat paikannimen mukaan otettuja nuoria sukunimiä. *Lehtimäki* kuuluu yli puolensadan paikkakunnan nimistöön. Nimi *Mikkola* on peräisin isännän mukaan nimetyltä talolta. Se on yleinen läntinen sukunimi. *Rauhala* on tyypillisimpiä harkinnanvaraisia talonnimiä. Kyseessä on niin sanottu toivenimi. Lähinnä Länsi-Suomessa nimi on siirtynyt myös sukunimeksi. Sukunimi on ollut

suosittu myös nimenmuutoissa. *Toivola* on talonnimenä yleinen kaikkialla Suomessa, mutta sukunimenä se on läntinen.

Romaanissa esiintyvistä sukunimistä koko Suomessa yleisiä ovat *Kulmala*, *Kurkela*, *Mutkala*, *Rantanen* ja *Rinne*. *Kulmala*-nimen pohjana on yleinen sijaintia ilmaiseva talonimi. *Kurkela* tavataan sukunimenä lähes neljälläkymmenellä paikkakunnalla. Nimi pohjautuu talonnimeen. *Rinne*-nimeä tavataan koko maassa. Osa nimistä perustuu sijaintia ilmaisevan asuinpaikan nimeen. Nimeä on otettu myös runsaasti vieraskielisten sukunimien tilalle. *Rinne*-nimessä on erikoista se, että romaanissa nimessä ei ole astevaihtelua. Nimi taipuu siis *Rinne* : *Rinnen*.

Älä keimaile, likka, kylläs sen tiet, missä ne sun tuttavas on, kun itse toimitit ne Rinnen esikuntaan (NN s. 239).

Nykyisen käytännön mukaisesti valtaosaa sukunimistä taivutetaan kuten vastaavia appellatiiveja (Närhi 1996: 124).

Kokkinen on nykyisin keskisuomalainen nimi. Vanhastaan nimi on savolainen ja karjalainen. Nimi on ollut Karjalan kannaksella tunnettu jo 1500-luvulla. *Kokkinen* poikkeaa yleisyysalueensa vuoksi muista tässä romaanissa esiintyvistä sukunimistä.

Romaanin ainoa ruotsalainen sukunimi on *Fredström*. Nimi ei ole Suomessa kaikkein yleisimpiä ruotsalaisia nimiä, sillä se ei mahdu Marianne Blomqvistin vuonna 1990 keräämään tuhannen yleisimmän ruotsalaisen sukunimen joukkoon Suomessa. Suomessa ruotsalaisista nimistä on kuitenkin 51 % kaksiosaista tyyppiä (Blomqvist 1993: 192). Tätä tyyppiä edustaa myös *Fredström*. Nimen jälkiosa *-ström* on myös hyvin tavallinen ruotsalaisissa nimissä (Blomqvist 1993: 193).

Romaanissa esiintyy myös 11 sellaista sukunimeä, joista ei ole mainintaa Uudessa suomalaisessa nimikirjassa. USNK:n hakemistossa on 12 270 nimeä. Artikkelit on kirjoitettu nimistä, joilla oli vuonna 1985 vähintään sata kantajaa. Osa romaanissa esiintyvistä sukunimistä voidaan siis pitää suhteellisen harvinaisina. Nämä nimet ovat *Kannusmäki*, *Karjajarju*, *Kierikka*, *Kivilähde*, *Kivistoja*, *Lovela*, *Plihtari*, *Roimala*, *Salmelus*, *Siiveri* ja *Teliniemi*. Vaikka nimet eivät olekaan yleisiä, *Kierikka* on varmasti kuulostanut monen hämeenkyröläisen korvaan tutulta. Hämeenkyrössä on Kierikkalan kylä, jossa Sillanpään synnyinkoti sijaitsi (Rajala 1983: 7). Myös nimi *Salmelus* on paikallinen. *Nuorena nukkunut* -romaanin päähenkilön *Silja Salmeluksen* kaukaisena esikuvana voidaan pitää Silja Matilda Ihantolaa, jonka Sillanpää tunsu nuoruudessaan. Silja Ihantolan isä Kustaa hävisi talonsa, kuten romaanissakin kävi *Kustaa Salmelukselle*. Ihantolan pienehköä taloa sanottiin joskus Pikku-Salmelukseksi ja sen isäntää Salmeluksen Kustaaksi. (Rajala 1988: 199–200.) *Roimalan*

isännän esikuvana Sillanpäällä on todennäköisesti ollut paikallinen henkilö, oman vaimonsa kumisedän isä Vihtori Raipala (Rajala 1988: 214). Nimet muistuttavat ehkä tarkoituksellisesti toisiaan. On oletettavaa, että nämä harvinaiset nimet eivät ole sepitteitä. Ainakin *Kannusmäki* ja *Kivilähde* ovat todellisia sukunimiä, sillä ne ovat suojattujen sukunimien listalla (Sukunimiopas 1994: 81, 85).

Romaanissa *Miehen tie* esiintyy 19 sukunimeksi käsitettävää nimeä. Näistä nimistä hämäläisiä tai satakuntalaisia ovat *Jaskari*, *Nukari*, *Piekkola*, *Pietilä*, *Ristilä*, *Tiirikka* ja *Vormisto*. *Jaskari* on länsisuomalainen *Jaakob*-nimen muunnos. Se esiintyy talon- ja sukunimenä Etelä-Pohjanmaalla ja Satakunnassa. *Nukari*-nimeä on käsitelty jo aikasemmin *Nuorena nukkuneen* yhteydessä. *Piekkola*-nimeen sisältyy *Pietarin* kansankielinen asu *Piekkola* ~ *Piekkola*. *Piekkola* esiintyy talon- ja sukunimenä Hämeessä, Satakunnassa (juuri Hämeenkyrössä) ja Pohjois-Pohjanmaalla. *Pietilä*-nimi on yleinen koko läntisessä ja pohjoisessa Suomessa, mutta runsaimmin sitä esiintyy Satakunnassa, Hämeessä, Varsinais-Suomessa ja Keski-Pohjanmaalla. *Ristilä* tunnetaan talonnimenä Pohjois-Satakunnassa ja Etelä-Pohjanmaalla, sukunimenä nimeä tavataan eniten Etelä-Pohjanmaalla. *Tiirikka*-nimisiä asuu nykyisin muun muassa Lahden seudulla, Raumalla, Hämeenkyrössä ja Jyväskylän maalaiskunnassa. Nimen pohjana ovat alasaksalaisen *Theodericus*-nimen lyhentymät, kuten *Didrik*, *Dietrich*, *Dirik*, *Thielicke*, *Tielke*, *Tileke* jne. Nimellä on myös *Tiilikka*-variantti. *Vormisto*-nimi tunnetaan asutusnimenä Tampereen seudulla. Sukunimenä *Vormisto* tavataan nykyisin lähinnä Satakunnassa ja hiukan Turun seudulla. Nimen pohjana on todennäköisesti *vormu* 'horsma, mesiangervo'.

Enimmäkseen läntisinä sukuniminä voidaan pitää romaanissa esiintyviä nimiä *Antila* ja *Keskinen*. *Antila* on Anttila-nimen heikkoasteinen muoto. Se perustuu talonnimeen, joka on tyypillinen varsinkin Lounais-Suomessa ja Pohjanmaalla. *Keskinen* on vanhastaan eteläkarjalainen nimi, mutta nykyisin nimi on enemmän keskisuomalainen, hämäläinen sekä etelä- ja pohjoispohjalainen. Nimi on kehittynyt eri seuduilla sijaintia ilmaisevista talonnimistä.

Romaanissa esiintyvistä sukunimistä *Jokela* on yleinen koko Suomessa. Kyseessä on joen rannalla olevan talon nimestä saatu sukunimi. *Jokela*-nimisiä taloja on ollut lähes joka pitäjässä.

Harvinaisia sukunimiä romaanissa ovat *Ahrola*, *Lintti*, *Maaniittu*, *Nurmelin*, *Pirjola*, *Porha*, *Pälä*, *Taatila* ja *Tussala*. *Lintti*-nimestä on hankala päätellä, mikä nimi oikeastaan on kyseessä. Nimi mainitaan romaanissa vain kerran.

- - viettivät kai aikaansa Lintin lesken tykönä, kaukana siintävien salojen takana, jossa sen voimaiset miehet saivat kyllä oljennella miten halusivat (MT s. 152).

Nimi siis voisi olla *Lintti*, *Linti* tai vaikkapa *Lind*, joka oli yleinen ruutusotamiehille annettu lisänimi (USNK: 252). *Maaniittu* on alueen murteen mukainen muoto *Maaniitty*-nimestä. *Niitty*- ja *niittu*-muodon vaihtelussa Hämeenkyrö kuuluu *niittu*-muodon alueeseen, kuten suurin osa länsimurteista. Kuitenkin heti Hämeenkyrön etelä- ja itäpuolella alkaa *niitty*-muodon alue. (Kettunen 1940: 170.) *Nurmelin* on, kuten edellä on mainittu, sivistyneistönimi. *Pirjola* on nykyisin suojattu sukunimi, joten se on todellinen sukunimi. Sen sijaan *Porha* voi olla Sillanpään sepittämä sukunimi, sillä nimi on niin sanottu vapaa sukunimi. Vapaalla sukunimellä tarkoitetaan sellaista nimeä, joka ei Suomalaisuuden liiton tietojen mukaan ole sukunimenä käytössä (Sukunimiopas 1994: 9).

Ihmiset suviyössä -romaanissa esiintyy kaikkiaan 15 nimeä, jotka voi tulkita joko suku- tai talonnimiksi. Näistä nimistä kolme voidaan pitää ensisijaisesti hämäläis-satakuntalaisina sukuniminä. Nämä nimet ovat *Mettälä*, *Pietilä* ja *Puolamäki*. *Mettälä*-nimeä tavataan talon- ja sukunimenä niillä alueilla, joiden murteissa yleiskielen *metsää* vastaa *mettä*-sana, eli myös Satakunnassa ja Hämeessä. *Pietilä*-nimeä on käsitelty jo edellä. *Puolamäki* esiintyy sukunimenä lähinnä hämäläis-satakuntalaisella alueella. *Puola*-sana tarkoittaa murteissa puolukkaa.

Romaanin sukunimistä *Lehtimäki*, *Ollila* ja *Salonen* ovat yleisesti länsisuomalaisia sukunimiä. *Lehtimäki*-nimeä on käsitelty edellä. *Ollila*-sukunimi on kehittynyt *Olli*-nimisestä talon isännästä. Sukunimeä tavataan kaikkialla Länsi-Suomen alueella. *Salonen* tunnetaan nykyään sukunimenä kaikkialla Suomessa, mutta se on enimmäkseen läntinen nimi.

Nimet *Heikkilä*, *Heinonen* ja *Nieminen* tunnetaan yleisesti koko Suomessa. *Heikkilä*-nimisiä taloja on kaikkialla maassa, ja se näkyy myös sukunimen kantajien määrässä. Nykyisin *Heikkilä* on 20:nneksi yleisin sukunimi Suomessa. Myös *Heinonen* on hyvin yleinen nimi, se on tilastoissa 15:s. Romaanissa mainitaan *Niemiskä*-niminen naishenkilö, jonka sukunimi on siis *Nieminen*. *Nieminen* on Suomen kolmanneksi yleisin sukunimi, ja se kuuluu 1800-luvun lopun uudisnimiin.

Syrjämäki on hiukan poikkeuksellinen nimi tässä joukossa, sillä se on vakiintunut sukunimeksi lähinnä Etelä-Pohjanmaalla. Talonnimenä sitä tavataan Etelä-Pohjanmaan lisäksi Lounais-Suomessa ja Pohjois-Savossa.

Harvinaisten nimien luokkaan tässä romaanissa kuuluvat nimet *Korkomäki*, *Kortsaani*, *Nunna*, *Teliranta* ja *Vattinen*. Näistä nimistä ei löydy tietoja Uudesta suomalaisesta nimikirjasta, joten nimillä on nykyään vähemmän kuin sata kantajaa. Varsinkin *Kortsaani* ja *Nunna* ovat niminä hyvin erikoisen kuuloisia. *Teli*-alkuisia sukunimiä esiintyy Sillanpäällä *Telirannan* lisäksi *Siljassa* mainittu *Teliniemi*. Näiden lisäksi romaanissa mainitaan nimi *Lepsi*, josta ei voi päätellä, onko kyseessä sukunimi vai puhuttelunimi. Jos nimi on sukunimi, sekin kuuluu harvinaisten nimien luokkaan.

F. E. Sillanpään romaanien sukunimet ovat siis suurimmaksi osaksi sellaisia, joita voi pitää hänen romaaniensa miljöölle tyypillisinä. Suuri osa sukunimistä on juuri hämäläisiä tai satakuntalaisia. Useat nimistä ovat kaikkialla Länsi-Suomessa yleisiä tai koko Suomessa yleisiä. Sillanpää tunsi Hämeenkyrönsä hyvin, joten alueellisuus heijastuu myös hänen romaaniensa sukunimiin. Kaikista nimistä ei löydy tietoja. Nämä nimet ovat useimmiten sillä tavalla harvinaisia, että niillä on vähän kantajia. Siitä ei kuitenkaan voi päätellä, että nimet eivät olisi Sillanpään kuvaamalle alueelle ominaisia tai sopivia.

3.1.2 Waltarin teokset

Aineistossani olevat Mika Waltarin romaanit sijoittuvat Helsinkiin. Varsinkin nuorempana Waltari koki olevansa juuri Helsingin kuvaaja. Ympäristö on hyvin erilainen kuin Sillanpään maalainen Hämeenkyrö. Helsinki kasvaa suureksi kaupungiksi, jossa sivistyneistö ja keskiluokka ovat edustettuina. Erilaisia ihmisiä on enemmän kuin maaseudulla. Siksi myös henkilöhahmojen nimistö voi olla kirjavampaa kuin esimerkiksi Sillanpäällä. Mukana on enemmän vieraskielisiä nimiä.

Romaanissa *Appelsiininsiemen* mainitaan 12 sukunimeä. Romaanin päähenkilön ja hänen perheensä sukunimi jätetään kuitenkin mainitsematta. Mainituista sukunimistä vieraskielisiä on neljä, suomalaisia sukunimiä on siis kahdeksan. Nämä nimet ovat *Alitalo*, *Isotalo*, *Karimaa*, *Lehtinen*, *Mattila*, *Martikainen*, *Mäkelä* ja *Ylitalo*. *Karimaata* ja *Martikaista* lukuunottamatta näitä sukunimiä voidaan pitää varsin länsisuomalaisina. *Alitalo* on talonnimestä otettu sukunimi. *Ali*-alkuosan aluetta paikannimissä on Varsinais-Suomi, Uusimaa ja Etelä-Häme. *Isotalo* on länsisuomalainen talonnimi. Tällä nimellä kutsutut talot ovat usein olleet suuria, vanhoja taloja. Myös sukunimenä *Isotalo* on läntinen. *Lehtinen* on sukunimien yleisyystilastoissa 12:s. Se on nuorehko länsisuomalainen sukunimi, joka oli suosittu myös nimenmuutossa vuonna 1906. *Mattila* on siirtynyt sukunimeksi talonnimestä, joka on sisältänyt varhaisen isännän nimen. Nykyisin Mattiloita on runsaimmin Satakunnassa, Hämeessä ja Varsinais-Suomessa. *Mäkelä* on yleisin *-la* ~ *-lä*-loppuisista sukunimistä. Nimi on yleisyystilastossa sijalla 7. Nimi esiintyy yleisimmin Etelä- ja Länsi-Suomessa. Sukunimeksi *Mäkelä* on siirtynyt talonnimestä. *Ylitalo* on siirtynyt sukunimeksi talon sijaintia kuvaavasta talonnimestä. Nimeä esiintyy runsaimmin Varsinais-Suomessa, Etelä-Hämeessä, Pohjanmaalla ja Pohjois-Suomessa.

Martikainen on siirtynyt sukunimeksi isännimestä. Eräs *Martti*-nimen vanha puhuttelumuoto on ollut *Martikka*, josta sukunimi on kehittynyt. Nimeä esiintyy eniten Savossa ja Karjalassa. *Karimaa* on poikkeuksellinen nimi. Suomessa on paljon erilaisia *Kari*-alkuisia nimiä, mutta nimeä

Karimaa ei Uusi suomalainen nimikirja tunne. Nimi saattaa siis olla harvinainen, mutta on myös mahdollista, että nimi on Waltarin sepittämä. Henkilöhahmon nimi *Ilmari Karimaa* on kirjailija Mika Waltarin nimen puolianagrammi. Se sisältää kirjailijan nimen kirjaimet kahta lukuun ottamatta. (Envall 1994: 24.) Romaani on Waltarille hyvin subjektiivinen. Hän kuvaa sitä oman kihlusaikansa ja avioliiton alun kronikaksi, jossa on aikahistoriallista taustaa. (Waltari 1982: 223.) Siksi on ehkä tarpeen, että yhdellä keskeisimmistä henkilöhahmoista on sepitetty nimi, joka muistuttaa kirjailijan nimeä.

Suomalaisten sukunimien lisäksi romaanissa esiintyy neljä vieraskielistä nimeä. Näistä nimistä *Waldhof* on saksalaista alkuperää. *Kurt Waldhof* -niminen henkilöhahmo on kuitenkin suomenruotsalainen. Muut kolme nimeä ovat ruotsalaisia. *Alén*, *Lindström* ja *Sandberg* ovat kaikki suhteellisen tavallisia ruotsalaisia nimiä Suomessa. Ne ovat kaikki tuhannen yleisimmän Suomessa esiintyvän ruotsalaisen nimen listalla (Blomqvist 1993: 265–278). *Lindström* oli viidenneksi yleisin ruotsalainen sukunimi Suomessa vuonna 1990. *Sandberg* löytyy samassa tilastossa sijalta 40. (Blomqvist 1993: 191.)

Romaanissa *Isästä poikaan* sukunimien käyttö ei ole niin selkeää kuin muissa käsitellyissä romaaneissa. Romaanissa kuvataan sukutarinan ohella myös Helsingin kehittymistä kaupunkina ja kullekin ajalle ominaisia virtauksia. Kuten aikaisemmin on todettu, romaanissa tulee hyvin esille sukunimikäytännön aikaisempi vakiintumattomuus. Romaanissa esiintyy 28 sukunimeä, luku tosin vaihtelee hiukan laskutavasta riippuen. Lukumäärään vaikuttaa muun muassa se, pidetäänkö nimeä *Kustaanpoika* patronyyminä vai sukunimenä. *Kustaanpoika* en ole laskenut sukunimeksi, sen sijaan nimen ruotsinkielisen vastineen olen ottanut mukaan sukunimenä, koska se sellaisena myös periytyy.

Romaanin yhdeksän suomalaista sukunimeä ovat *Aarni*, *Ahokas*, *Anttila*, *Harakka*, *Laine*, *Kokko*, *Korpinen*, *Kustaala*, *Pihlaja*, *Reijonen* ja *Tikka*. Näistä *Aarni*, *Anttila*, *Laine* ja *Kokko* ovat koko maassa esiintyviä nimiä. *Aarni*-nimeä esiintyy siellä täällä koko Suomessa. Nimen yhteys vanhaan muinaisruotsalaiseen henkilönnimeen *Arn* ~ *Arni* ei ole varma. *Aarni* saattaa myös olla nimenmuutoksessa otettu nimi. *Anttila* perustuu *Andreaksen* suomalaiseen muotoon *Anttiin*, joka vakiintui jo 1500-luvulla. Nimi on Suomen yleisimpiä talonnimiä ja myös sukunimenä yleinen. *Laine* on Suomen kuudenneksi yleisin sukunimi. Se oli suosittu myös vuoden 1906 nimenmuutossa. Nimi on yleisin Etelä-Suomessa. *Kokko* on vanhimpia omaperäisiä henkilönnimiämme. Nimen merkitys on 'kotka'. Nimi esiintyy koko maassa. Romaanissa *Kokko* on kuitenkin selvä käänös ruotsalaisesta sukunimestä *Örn*, 'kotka', eikä vanhaa perua oleva suomalainen sukunimi.

Harakka ja *Ahokas* ovat karjalaisia sukunimiä. Karjalaiseen nimistöön sisältyy poikkeuksellisen paljon eläintennimityksiä, joista *Harakka* on yksi. Suomessa on useita sanaan *aho* perustuvia asuinpaikkaa ilmaisevia sukunimiä, joista *Ahokas* on selvästi karjalaisin. Myös *Tikkaa* voidaan pitää karjalaisena sukunimenä. Nimi voi selittyä paitsi eläinnimestä, myös karjalaisista henkilönnimistä, kuten *Huotikka* ja *Mitikka*. Nimi on sukunimenä yleisin Karjalassa ja Pohjois-Pohjanmaalla. *Reijosen* pohjana on *Gregoriuksen* kansanomainen muoto *Reijo*. Sukunimi on oletettavasti kehittynyt isännimestä. Nykyisin Reijosia asuu eniten Pohjois-Karjalassa ja -Savossa.

Korpinen on länsisuomalainen sukunimi. Korpisia asuu eniten Satakunnassa, Hämeessä ja Etelä-Pohjanmaalla. *Korpi*-alkuiset nimet ja *Korpela* perustuvat asuinpaikan nimeen. *Kustaala* ei ole kovin yleinen nimi. Sitä ei mainita Uudessa suomalaisessa nimikirjassa. Romaanissa nimi on suvun kotitalon nimi, joka otetaan myöhemmin sukunimeksi ruotsinkielisen *Gustafssonin* tilalle. *Pihlaja* on kehittynyt sukunimeksi asutusnimistä. Sukunimeä esiintyy lähinnä Uudellamaalla, Varsinais-Suomessa, Satakunnassa ja Etelä-Pohjanmaalla. Nimeä on myös otettu vieraskielisten nimien tilalle nimenmuutoissa.

Ruotsalaisia sukunimiä romaanissa esiintyy kymmenen. Nämä nimet ovat *Dahlberg*, *Gustafsson*, *Henriksson*, *Krook*, *Lönn*, *Nyberg*, *Nyström*, *Palm*, *Salenius*, *Tennström* ja *Örn*. *Salenius*, kuten edellä on mainittu, on niin sanottu sivistyneistö nimi. Romaanissa *Gustafsson*, *Tennström* ja *Örn* suomalaistetaan. *Gustafsson* muuttuu siis *Kustaalaksi*, ja *Örn* kääntyy *Kokoksi*. *Salenius*-nimen ottaa käyttöön ensimmäisen osan päähenkilön Eliaan veli Tuomas avioliiton jälkeen. Tuomaan aiemmin käyttämää nimeä ei mainita. Mahdollisesti nimenä on ollut patronyymi *Kustaanpoika*.

– – ja Elias oli myöhemmin saanut kuulla Tuomaan nähtävästi osaksi hänen kieltonsa johdosta naiseen itseään paljon vanhemman, varakkaan leskivaimon. Kuin korostaakseen eroaan muista sukulaisista oli Tuomas myös alkanut käyttää vaimonsa nimeä *Salenius* – – (IP s.270.)

Tennströmin vastinetta ei mainita. Eräs seppämestari sen sijaan on ottanut kaupunkiin tullessaan *Harakan* tilalle ruotsalaisen nimen *Krook* tai *Krooka*.

Ja seppämestari, joka kaupunkiin tullessaan oli antanut muuttaa nimensä *Harakasta* *Krookaksi*, tuhautti nenäänsä ja sanoi puoliääneen, että "eipä nimi miestä pahenna, ellei mies nimeä" (IP s. 242).

Tennströmiä lukuun ottamatta kaikki edellä mainitut sukunimet ovat tuhannen yleisimmän Suomessa esiintyvän ruotsalaisen sukunimen listalla (Blomqvist 1993: 265–278). *Gustafsson* oli kahdenneksitois-

ta yleisin ruotsalainen sukunimi Suomessa vuonna 1993 (Blomqvist 1993: 191). Nimet ovat siis suhteellisen tavallisia.

Suomalaisten ja ruotsalaisten sukunimien lisäksi romaanissa esiintyy sukunimiä, jotka ovat eräänlaisia sekamuotoja. Nimet ovat ruotsalaisia, mutta ne on kirjoitettu suomalaisittain. Tällaisia nimiä ovat *Kreespek*, *Linruusi*, *Lömperi*, *Nyyperi*, *Ramperi* ja *Söörperi*, ruotsalaisessa kirjoitusasussaan siis *Gräsbäck*, *Lindroos*, *Lömberg*, *Nyberg*, *Ramberg* ja *Söderberg*. Nimet kuuluvat romaanissa enimmäkseen käsityöläisammatin harjoittajalle, kuten seppämestarille tai muuraajamestarille, tai työläiselle. On vaikea sanoa, ovatko suomenkieliseen väestöön kuuluneet ihmiset myös kirjoittaneet nimensä suomalaisittain, vai onko kirjailija tässä käyttänyt omaa vapauttaan. Nämä nimet esiintyvät pääasiassa romaanin ensimmäisessä osassa *Mies ja haave*, jonka päähenkilö on muurarinkisälli Elias. Romaanissa käytetään ulkopuolista kertojaa, ja nimet esiintyvät suomalaisittain kirjoitettuna aina neutraalissa tekstissä. Virallisissa yhteyksissä nimet on saatettu kirjoittaa ruotsalaisittain. Romaanissa mainitaan, kuinka yhteiskunnallista nousua tavoitteleva nuorempi Kreespek ryhtyy kirjoittamaan nimensä *Gräsbäck*. Romaanissa esiintyy nimi *Ruuskar*, joka voisi olla suomalainen nimi. Ainakin *Ruuska* ja *Ruuskanen* ovat tavallisia suomalaisia nimiä. Toisaalta *Ruuskar* voisi olla myös väännös jostakin ruotsalaisesta *Roos*- tai *Ros*-alkuisesta nimestä. Romaanissa mainitaan myös *Stanssin Mari*-niminen henkilö. Sukunimestä on hankala päätellä, mikä nimi on kyseessä. Nimi voisi olla esimerkiksi *Stanssi* tai *Stans*, suomalaiselta nimi ei kuitenkaan vaikuta. Romaanissa esiintyvät sukunimet ovat siis varsin erikoisia.

Romaanissa *Ihmeellinen Joosef* on vain kaksi sukunimeä. Päähenkilön perheen sukunimi on *Laura-eus*. Nimi on, kuten edellä on mainittu, sivistyneistönimi. Romaanista käy ilmi, että sukunimen takana on talonnimi *Laurila*. *Laurila* pohjautuu ristimänimi *Laurentiuksen* suomalaiseen muotoon *Lauriin*. Talonnimi *Laurila* on tavallinen sekä Itä- että Länsi-Suomessa. Romaanin nimihenkilön sukunimi puolestaan on *Huttunen*, joka on Savon yleisimpiä sukunimiä. Nimi on ollut Savossa yleisimpiä jo 1890-luvulla.

Waltarin romaaneissa tapahtumat sijoittuvat pääasiallisesti Helsinkiin. Siksi on luonnollista, että sukunimissä esiintyy sekä suomalaisia että ruotsalaisia nimiä. Sekä suomalaiset että ruotsalaiset nimet ovat romaanissa varsin tavallisia nimiä, poikkeuksena kuitenkin *Karimaa*, joka on osa anagrammia, ja *Kustaala*, joka on päähenkilöiden sukunimi. Nimien muutokset ovat Waltarilla hyvin tavallisia, ja muutoksia tapahtuu erilaisista syistä. Nimiä voidaan suomalaistaa aatteellisista syistä tai ruotsalaistaa menestyksen toivossa. Monissa tilanteissa romaaneissa on valittu paremmin elämäntilanteeseen sopiva nimi.

3.1.3 Joenpellon teokset

Eeva Joenpellon romaaneissa ei yleensä mainita, millä seudulla romaanissa liikutaan. Kuitenkin romaaneista on yleensä pääteltävissä, että tapahtumat sijoittuvat Länsi-Uusimaalle. Varsin usein liikutaan Lohjan seudulla. Eeva Joenpelto on syntynyt Sammatissa, mutta oppikoulun hän kävi Lohjalla (Salokannel 1993: 177). Romaaneissa kuvataan siis kirjailijalle tuttua seutua. Joenpellon pääteos tunnetaankin Lohja-sarjan nimellä.

Romaani *Vetää kaikista ovista* on Lohja-sarjan ensimmäinen teos. Romaanissa mainitaan 28 sukunimeä. Nimistä 14 on suomalaisia: *Aaltonen, Heikkinen, Hemmilä, Hukka, Hänninen, Koskinen, Lehtinen, Nurmi, Reima, Saarinen, Sopanen, Sutinen, Suvela* ja *Rautalin*. Näistä nimistä *Aaltonen, Hemmilä, Koskinen, Lehtinen, Nurmi, Reima* ja *Suvela* ovat sellaisia, joita voidaan pitää koko maassa esiintyvinä niminä. *Aaltonen* on nuori sukunimi, joka on yleisimpiä harkiten otettuja nimiä. Sitä on otettu ruotsalaisten sukunimien tilalle nimenmuutoissa. *Hemmilä* on kehittynyt sukunimeksi talonnimien kautta. Nimi on kehittynyt saksalaisperäisistä henkilönnimistä *Hemming, Hemminki, Hemmi* ja *Hemmo*. *Hemmilä*-nimisiä taloja on ollut eri puolilla maata. *Koskinen* on Suomen 8:nneksi yleisin sukunimi. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa sukunimettömät länsi- ja keskisuomalaiset ottivat nimeä itselleen. Muodostaan huolimatta *Koskinen* ei siis ole savolainen sukunimi. *Lehtinen* on nuorehko länsisuomalainen sukunimi. Suomen sukunimitilastoissa se on 12:nneksi yleisin sukunimi. *Nurmi* on yleistynyt sukunimenä viime vuosisadan lopulla ja tämän vuosisadan alkupuolella, kun sitä on otettu vieraskielisten sukunimien tilalle tai sukunimeksi varsinaisen sukunimen puuttuessa. Nimi oli suosittu varsinkin Turun seudulla. Osa *Nurmi*-nimistä perustuu vanhaan talonnimeseen. *Reima*-nimeä on otettu käyttöön nimenmuutoksissa. Nimen merkitys on 'reipas, reilu, vilkas'. Nimestä on myös vanhoja tietoja. *Suvela* esiintyy talonnimenä eri puolilla Suomea. Murteissa suvi merkitsee 'kesää', 'etelää' tai 'talven suojasäätä'. Nimi on kehittynyt sukunimeksi talonnimestä.

Itäsuomalaisia nimiä ovat *Heikkinen, Hukka, Hänninen, Sopanen* ja *Sutinen*. *Heikkinen* on tyypillinen savolaisnimi. Toisaalta Heikkinen on koko Suomen nimitilastoissa 11:s, eli varsin yleinen nimi koko maassa. *Hukka* on karjalainen sukunimi. Eläintennimityksiä, jotka ovat olennainen osa karjalaista sukunimistöä, on pidetty omaperäisen nimistömme vanhimpana osana. *Hänninen* on savolainen sukunimi. Nimen taustalla on saksalainen henkilönnimi, *Johanneksen* saksalainen muunnos, kuten esimerkiksi *Henno, Hänni* tai *Hänicke*. Romaanissa nimen savolaisuus selittyy sillä, että kauppias Hänninen on tullut paikkakunnalle muualta.

Yhtäkaikki jostakin Oskari Hännisestä, melko mitättömästä, vähän siedetystä, tuskin juuri kenenkään rakastamasta, alunperin savolaisesta tai karjalaisesta talonmiehen pojasta, tuli juuri se mies, joka muutti kylän ulkonäön (VKO s. 9).

Sopanen on yleinen sukunimi Itä-Suomessa. Arvellaan, että nimeen sisältyy vanha miehennimi *Sopa*. *Sutinen*-nimeä esiintyy nykyisin eniten Savossa. Nimi saattaa liittyä *Susi*-sukunimiin.

Saarinen on selvästi länsisuomalainen sukunimi. Nimi on yleistynyt 1800-luvun lopulla ja tämän vuosisadan alussa, kun sukunimetön väki otti sen käyttöönsä. Nimestä on myös joitakin vanhoja merkintöjä. *Rautalin* on jälleen sivistyneistönimi, jossa suomalaisen nimen vartaloon on liittynyt latinalaisesta suffiksista lyhentynyt *-in*-loppu.

Romaanissa esiintyy 12 ruotsalaista sukunimeä. Nämä nimet ovat *Alen*, *Blomberg*, *From*, *Gröönroos*, *Hellsten*, *Julin*, *Kylander*, *Sandell*, *Stenströmm*, *Söderling*, *Söderman* ja *Åfelt*. Näistä nimistä *Gröönroos*, *Kylander*, *Stenströmm* ja *Åfelt* eivät mahdu tuhannen Suomessa yleisimmän ruotsalaisen sukunimen listalle. Kuitenkin samalla listalla ovat nimet *Grönroos* ja *Stenström*, joilla on ortografiassa vain yhden kirjaimen ero romaanissa esiintyneisiin nimiin. (Blomqvist 1993: 265–278.) Myös *Åfelt* on vanha ja tunnettu nimi. *Kylander*-nimessä on ruotsalaisissa sukunimissä yleinen *-ander*-suffiksi, joka on kreikkalaista alkuperää ja tarkoittaa 'miestä'. Erikoinen on ainoastaan nimen *Gröönroos* kirjoitusasu. Pitkät vokaalit saatettiin jo keskiajalla kirjoittaa kahtena sanan sisällä tai lopussa. Tämä tapa on säilynyt monissa sukunimissä, ja se selittää nimien ortografian vaihtelua. Vokaalit saatetaan kirjoittaa kahtena myös yhdysnimissä, mutta silloin sääntönä on, että ainoastaan toisessa yhdysosassa vokaali kirjoitetaan kahdella kirjainmerkillä, ei molemmissa osissa. Siksi *Gröönroos* ei ole normaalikäytännön mukaisesti kirjoitettu nimi. (Blomqvist 1993: 215–216.) Nimen kirjoitusasuun on todennäköisesti vaikuttanut suomen kieli. Romaanissa paikallisessa murteessa nimi äännetään *Kröönruusi*.

On se, et siit Vianost tuli niinki pitkä. Vaik se Kröönruusi oli semmone töppä. (VKO s.137.)

Suomalaisten ja ruotsalaisten sukunimien lisäksi romaanissa mainitaan yksi venäläinen nimi, *Pemenoff*.

Sukunimestä ei voi päätellä, mitä kieltä romaanihenkilö puhuu. Esimerkiksi Tilta *Gröönroos* ja vanha *Julin*, joilla molemmilla on ruotsalaiset sukunimet, puhuvat romaanissa suomea, jopa värikkäästi paikkakunnan omaa murretta. Tämä on varsin tavallista Suomessa, koska kaksi kieltä on pitkään elänyt rinnakkain. Varsinkaan ruotsalainen sukunimi ei ole mitenkään varma merkki siitä,

että henkilön äidinkieli on ruotsi. Sukunimet periytyvät, mutta henkilö on saattanut vaihtaa kieltä. (Blomqvist 1993: 211.) Nimiä muutettiin myös usein.

Romaanin sukunimiä ei voi pitää erityisen uusmaalaisina. Huomattavaa on, että ruotsalaisia sukunimiä esiintyy paljon enemmän kuin esimerkiksi Sillanpään Hämeenkyröön sijoittuvissa romaaneissa. Koska ruotsinkielisen väestön osuus Uudellamaalla on suurempi kuin Hämeessä, tämä on luonnollista. *Vetää kaikista ovista* -romaanin sukunimet ovat kuitenkin varsin tavallisia suomalaisia sukunimiä. Voidaan tietysti ajatella, että jo alkavasti teollistuneelle paikkakunnalle on muuttanut ihmisiä muualta Suomesta. Suomalaisten sukunimien joukossa on kuitenkin varsin paljon itäsuomalaisia nimiä, tyypillisiä savolais- ja karjalaisnimiä.

Romaanissa *Elämän rouva, rouva Glad* tapahtumat alkavat Tammisaaren lähetytyiltä. Tämän jälkeen liikutaan useissa nimettömissä pikkukaupungeissa ja välillä myös Helsingissä. Kovin kauas ei kuitenkaan edetä, joten oletettavasti kirjan tapahtumat pysyvät enimmäkseen Länsi-Uusimaalla. Romaanissa mainitaan 14 sukunimeä. Nimistä 11 on suomalaisia. Nämä nimet ovat *Heinonen, Järvinen, Kamppinen, Ketonen, Lampi, Lampinen, Lehdes, Mielonen, Nousiainen, Sironen* ja *Tiitinen*. *Heinonen* ja *Järvinen* ovat koko maassa yleisiä nimiä. *Heinonen* on suomalaisten sukunimen yleisyystilastossa 15:s. Nimen taustalla on saksalaisen *Heinrich*-nimen muunnos *Heino*. Sukunimi ei *-nen*-päätteestä huolimatta ole varsinainen savolaisnimi, vaan nimi on levinnyt koko maahan. *Järvinen* on tunnettu lisänimenä jo keskiajalla, ja tilastoissa se on Suomen 9:nneksi yleisin sukunimi. *Järvinen* on myös yleisimpiä vanhan nimimallin mukaan otettuja uusia sukunimiä. Se on enemmän läntinen kuin itäinen sukunimi.

Kamppinen ja *Ketonen* ovat karjalaisia nimiä. *Kamppinen* kuuluu pohjalais-karjalaisiin *Kamppi*-nimiin. Nimen taustalla saattaa olla vanha ahman nimitys *kamppi*, joka on sopinut henkilönnimeksi. *Ketonen*-nimen kantana olevan *keto* on ollut hyvä talonpaikka ja antanut nimen asumukselle. *Mielonen* ja *Nousiainen* ovat karjalaisia ja savolaisia nimiä. *Mielonen*-nimestä on 1600-luvulta tietoja savo-karjalaiselta alueelta ja joitakin merkintöjä Pohjois-Pohjanmaalta. Nimen taustalla on oletettavasti muinaissuomalainen miehennimi *Mielo(i)*. *Nousiainen* on yleinen sukunimi Savossa ja Karjalassa, paikoin myös Pohjois-Pohjanmaalla. Nimeen sisältyy muinaissuomalainen miehennimi *Nousia*. Asumuksen nimestä on kehittynyt *Keto*-alkuisten sukunimien ryhmä, johon nimien *Keto* ja *Ketonen* lisäksi kuuluvat *Ketola, Ketolainen* ja *Ketomäki*. *Lampi* voi olla nimenä sekä vanhaa että uutta perua. *Lampi*-lisänimet eivät ole olleet harvinaisia keskiajallakaan, toisaalta nimi oli suosittu myös nimenmuutossa. *Lampi*-sanana muodot vaihtelevat murteissa, itse *lampi* on itämurteinen sana.

Lampinen kuuluu samaan nimiryhmään. Toisaalta se nuorehko länsisuomalainen sukunimi, toisaalta osa Savon ja Karjalan vanhaa sukunimistöä.

Lehdes on harvinainen sukunimi, jota Uusi suomalainen nimikirja ei tunne. Nimellä ei siis ole sataa kantajaa. Nimen murteellinen asu *Lehes* on käytössä ainakin yhdyssanamuotoisten sukunimien alkuosana, kuten nimissä *Lehesaho*, *Lehesjoki* ja *Lehesniemi*. Sukunimeä *Sironen* esiintyy Etelä- ja Itä-Savossa, Keski-Suomessa ja Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla. *Tiitinen*-nimen kantajia asuu nykyisin runsaimmin Keski-Suomessa ja Kymenlaaksossa, mutta nimeä tavataan myös muualla Suomessa. Nimen taustalla voi olla *Theodericus*-nimestä peräisin olevan *Diet*-pesyeen muotoja, kuten *Tide*, *Tideke* ja *Titke*.

Ruotsalaisia sukunimiä teoksessa ovat *Glad*, *Nygren* ja *Sunelius*. *Glad* ja *Nygren* ovat tavallisia nimiä, sillä molemmat ovat tuhannen yleisimmän Suomessa esiintyvän ruotsalaisen sukunimen joukossa (Blomqvist 1993: 265–278). *Sunelius*-nimessä on latinalainen suffiksi *-ius*.

Romaanissa *Ei ryppyä, ei tahraa* mainitaan seitsemän sukunimeä. Sukunimistä neljä on suomalaisia, yksi ruotsalainen ja kaksi venäläistä. Suomalaiset sukunimet ovat *Kokko*, *Letti*, *Nuutinen* ja *Olkinen*. *Kokko* on vanhimpia omaperäisiä henkilönnimiämme. Se on esiintynyt koko maassa 1500-luvun puolivälistä lähtien. *Letti* on erikoinen nimi, joka kuulostaa sepitteeltä. *Nuutinen* on savolainen sukunimi. Sen taustalla on pohjoismaisen miehennimen *Knutin* kansankieliset muodot, kuten *Knuuti* ja *Knuutti*, *Nuuti* ja *Nuutti*. *Nuutisten* ja *Knuutisten* esivanhemmat ovat yhteisiä, osalla nimi on kirjurien vaikutuksesta jäänyt asuun *Knuutinen*. *Olkinen* on myös harvinainen nimi. Se on kuitenkin vanhan mallin mukainen suomalainen nimi. *Olki*-alkuisia sukunimiä Suomessa on ainakin *Olkinuora*.

Romaanissa esiintyvä ruotsalainen nimi on *Jansson*. Vuonna 1990 *Jansson* oli seitsemänneksitoista yleisin ruotsalainen sukunimi Suomessa (Blomqvist 1993: 191). *Son*-loppuisista nimistä *Jansson* kuudenneksi yleisin (Blomqvist 1993: 197). Kuten aikaisemmin on mainittu, sukunimestä ei aina voi päätellä kantajan äidinkieltä. Tässäkin tapauksessa *Jansson*-nimisen romaanihenkilöperheen äidinkieli on suomi, ja perheen isän etunimi suomalainen *Levi*.

Romaanissa esiintyvät kaksi venäjänkielistä sukunimeä ovat *Loschin* ja *Miranoff*. Romaanissa kerrotaan, että paikkakunnalle, joka todennäköisesti on Lohja, on vuosisadan vaihteessa muodostunut pieni venäläinen yhdyskunta, joka kasvoi ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Romaanihenkilöt, joilla on venäläinen nimi, kuuluvat tähän yhteisöön. Suomen sukunimistöön kuuluu siis suomalaisten ja ruotsalaisten sukunimien lisäksi myös muita nimiä. Uudenmaan puhelinluettelossa Lohjan kohdalla ei ollut yhtään *Loschin*- tai *Miranoff*-nimistä henkilöä. Myöskään *Vetää kaikista ovista* -teoksessa mainittua *Pemenoff*-nimeä ei puhelinluettelosta löytynyt. Luettelossa oli tosin kuusi

Loskin-nimistä henkilöä. Nimi muistuttaa kovasti Loschinia eikä vaikuta kovin suomalaiselta. Lohjan puhelinluettelon silmäily antaa tuloksen, että ainakaan nykyisin venäläiset nimet eivät ole Lohjan ympäristössä yleisiä. Muutama venäläinen nimi luettelosta kuitenkin löytyi, esimerkiksi *Nikolajeff* ja *Zaitsev*.

3.2 Alueelliset piirteet etunimissä

Etunimien ajallinen suosionvaihtelu on selväpiirteisempää kuin alueellinen vaihtelu. Tämä on nähtävissä Kiviniemen kokoamissa 5000 yleisimmän etunimen luetteloissa. Siinä on mainittu kunkin nimen kohdalla vanhat läänit, joissa etunimi on ollut ensimmäisenä etunimenä vähintään 50 % yleisempi kuin muualla maassa keskimäärin. Ajallisessa suosionvaihtelussa suurimmalla osalla nimistä on vain yksi huippu, jolloin nimen suosio on ollut suurimmillaan. Alueellinen vaihtelu on huomattavasti tätä sekavampaa. Kaikkein yleisimmät nimet ovat suhteellisen tasaisesti levinneitä, ja niillä on yleensä yli 10 000 esiintymää. Nämä nimet eivät missään läänissä ole 50 %:a keskimääräistä yleisempiä. Tällaisia nimiä on noin 150 kappaletta. Muuten luettelossa on hyvin runsaasti erilaisia päälevikkialueiden yhdistelmiä, noin tuhat erilaista yhdistelmää. (Kiviniemi 1983: 245.)

Henkilöhahmojen etunimien alueellisista piirteistä on päätelmien tekeminen hankalampaa kuin sukunimien alueellisista piirteistä. Voidaankin olettaa, että henkilöhahmojen nimissä on etunimeä tärkeämpää, että sukunimi on alueelle tyypillinen. Etunimien alueellisesta levinneisyydestä on tavallisella ihmisellä harvoin tietoa joitakin satunnaisia tapauksia lukuun ottamatta. Sen sijaan useimmilla ihmisillä on jonkinlainen käsitys esimerkiksi siitä, millaisia ovat oman kotiseudun tyypilliset sukunimet, mitkä nimet ovat tyypillisesti länsisuomalaisia ja mitkä itäsuomalaisia. Henkilöhahmojen etunimissä alueellista vaihtelua tärkeämpää on nimien ajallinen sopivuus. Samalla kirjailijat käyttävät hyväkseen mielikuvia, joita ihmiset nimiin liittävät (Kiviniemi 1983: 19). Mielikuvat ovat tärkeitä varsinkin etunimissä, mutta myös sukunimissä.

3.2.1 Sillanpään teokset

Sillanpään teokset sijoittuvat, kuten edellä on usein todettu, Hämeenkyröön. Vanhan läänijaon mukaan Hämeenkyrö kuului Hämeen lääniin. Varsin lähellä Hämeenkyröä on kuitenkin myös entinen

Turun ja Porin lääni. Otan nämä läänit vertailukohdaksi tarkastellessani Sillanpään teosten etunimiä alueellisen vaihtelun näkökulmasta.

Teoksessa *Silja* esiintyvistä miesten nimistä Hämeen lääni on yksi yleisimpiä esiintymisalueita *Kaarlelle*, *Kustalle* ja *Sefanialle*. Turun ja Porin lääni mainitaan päälevikkialueena *Kaarlen*, *Kustaan* ja *Vihtorin* kohdalla. *Artturi*, *Matti* ja *Mikko* ovat nimiä, jotka eivät ole missään läänissä olleet 50 %:a keskimääräistä yleisempiä. *Aapo*, *Armas*, *Eemeli*, *Hermannin*, *Iivari*, *Johannes (Jussi)*, *Oskari*, *Taavetti*, *Tauno*, *Viljo*, *Ville* ja *Väinö* ovat kaikki nimiä, joilla on erilainen päälevikkialueiden yhdistelmä. Esimerkiksi *Armas* on vähintään 50 % yleisempi kuin koko maassa keskimäärin Ahvenanmaan ja Viipurin lääneissä, siis hyvin eri puolilla maata. Naisten nimistä Hämeen lääni kuuluu päälevikkialueisiin vain *Iitan* ja *Santran* kohdalla. Turun ja Porin lääni on päälevikkialue *Cecilialle* (*Silja*) ja *Saimalle*. *Eeva* ei ole missään läänissä 50 % keskimääräistä yleisempi. Muiden nimien päälevikkialueet ovat eri puolilla Suomea, tosin Itä-Suomi on monien nimien kohdalla hyvin edustettuna. *Anna*, *Emma*, *Hilma*, *Loviisa*, *Martta*, *Miina*, *Selma* ja *Tyyne* ovat nimiä, joiden päälevikkialueet ovat Itä-Suomessa. *Laura*, *Laini*, *Lempi*, *Manta*, *Sanni*, *Severiina*, *Sofia* ja *Tilta* ovat nimiä, joiden päälevikkialueet ovat Suomen eri osissa.

Miehen tie -romaanin miesten nimistä *Kalle* on ainoa, jonka yleisimmistä esiintymisalueista yksi on Hämeen lääni. Turun ja Porin lääni mainitaan päälevikkialueena *Fredrikin* (*Veetrikki*) ja *Vihtorin* kohdalla. *Heikki* ja *Paavo* puolestaan kuuluvat niihin yleisiin etunimiin, jotka eivät ole olleet millään alueella 50 %:a keskimääräistä yleisempiä. *Iivari*, *Taavetti* ja *Taavi* ovat enimmäkseen itäsuomalaisia nimiä. *Iivari* on ollut yleisin Kymen ja Viipurin, *Taavetti* Kymen, Mikkelin ja Kuopion sekä *Taavi* Mikkelin, Kuopion ja Viipurin lääneissä. Naisten nimistä Hämeen lääni mainitaan *Huldan*, *Iitan*, *Lyytin* ja *Naimin* kohdalla ja Turun ja Porin lääni *Annin* ja *Suoman* kohdalla yhtenä yleisimmistä esiintymisalueista. Alueet, joilla *Alviina*, *Hanna*, *Manta*, *Mari*, *Tilta* ja *Toini* ovat olleet yleisimpiä, edustavat yhdessä lähes koko maata.

Romaanissa *Ihmiset suviyössä* esiintyvistä miesten nimistä mainitaan yhtenä päälevikkialueena Hämeen lääni *Kallen* ja *Mamun* kohdalla. Turun ja Porin lääni on eräs *Vihtorin* ja *Volmarin* yleisimpiä esiintymisalueita. *Hannu*, *Jukka*, *Matti* ja *Mikko* ovat nimiä, jotka eivät missään läänissä ole 50 %:a keskimääräistä yleisempiä. Muista romaanissa esiintyvistä miesten nimistä päälevikkialueena on pelkästään entinen Viipurin lääni *Taunolla*, *Toivolla* ja *Yrjöllä*. *Maunon* päälevikkialue on Vaasan lääni. *Arvidin*, *Ivarin* ja *Jalmarin* päälevikkialueina on useita läänejä. Naisten nimistä Hämeen lääni on yksi päälevikkialue *Eufrosynelle*, *Iitalle*, *Lyytille* ja *Santralle*. *Eufrosynen* kohdalla mainitaan myös Turun ja Porin lääni. Pelkästään Itä-Suomessa ovat päälevikkialueet *Alviinalle*, *Helkalle*, *Hiljalle* ja

Martalle. *Emmin*, *Lainan* ja *Lailan* päälevikkialueet ovat eri puolilla Suomea. *Jahanna* on Johannan vanha puhuttelunimi, joten siitä ei tässä yhteydessä ole tietoja.

3.2.2 Waltarin teokset

Aineistossani olevat Mika Waltarin romaanit sijoittuvat Helsinkiin tai sen ympäristöön. Tämän vuoksi voidaan entistä Uudenmaan lääniä pitää romaanien tapahtumapaikalle läheisimpänä. Otan lähtökohdakseni Uudenmaan läänin.

Appelsiininsiemen-romaanissa esiintyvistä miesten nimistä Uudenmaan lääni on yksi *Kain*, *Kurtin* ja *Pojun* päälevikkialueista. *Ollen* päälevikkialueena se on ainoa lääni. *Heikki* ja *Jorma* ovat molemmat yleisiä nimiä, jotka ovat levinneet suhteellisen tasaisesti, koska ne eivät ole missään läänissä vähintään 50 %:a yleisempiä kuin muualla maassa keskimäärin. Muut romaanissa esiintyvät miesten etunimet ovat *Ilmari*, jonka päälevikkialueet ovat Ahvenanmaan, Kymen ja Viipurin läänit, *Kustaa*, jonka päälevikkialueet ovat Hämeen, Turun ja Porin ja Vaasan läänit, sekä *Reinhold*, jonka päälevikkialueita ovat Kymen ja Viipurin läänit. Romaanissa esiintyvistä naisten nimistä *Katin* ja *Marin* päälevikkialue on Uudenmaan lääni. *Maija-Liisa* on tasaisesti levinnyt nimi, jolla ei ole varsinaista päälevikkialuetta. Samaa henkilöä kutsutaan kuitenkin myös nimellä *Maj-Lis*, jonka yksi päälevikkialue on Uudenmaan lääni. Romaanissa ei tule ilmi, kumpi nimistä on virallinen nimi ja kumpi puhuttelunimi. *Irla* on harvinainen nimi, josta ei löydy tietoja. Muut naisten nimet ovat *Annikki*, *Elisabet*, *Ellen*, *Elsa*, *Emmy*, *Irene* ja *Sanni*, joiden kaikkien päälevikkialueiden yhdistelmät ovat erilaisia.

Romaanissa *Isästä poikaan* esiintyvistä miesten nimistä ainoastaan *Joonan* päälevikkialueista toinen on Uudenmaan lääni. *Antti*, *Lauri* ja *Matti* ovat romaanissa esiintyviä nimiä, jotka eivät missään läänissä ole 50 %:a keskimääräistä yleisempiä. *Alfoons*-nimestä ei tässä kirjoitusasussa löydy tietoja, sen sijaan *Alfons*-nimen toinen päälevikkialue on Uudenmaan lääni. Myöskään *Nathan*-nimestä ei löydy tietoja. Muut kirjassa esiintyvät miesten nimet ovat *Aaron*, *Anssi*, *Armas*, *Asser*, *Elias*, *Hannes*, *Jaakko*, *Jalo*, *Johannes (Juhani)*, *Kalervo*, *Kustaa*, *Samuel*, *Simon*, *Toivo* ja *Tuomas*. Näiden nimien päälevikkialueet ovat eri puolilta Suomea, enimmäkseen kuitenkin Etelä-Suomessa. Lapin, Oulun tai Pohjois-Karjalan läänejä ei mainita, ei myöskään Mikkelin lääniä. Naisten nimistä *Annukan* ja *Marin* päälevikkialueena mainitaan pelkästään Uudenmaan lääni, *Saran* kohdalla Uudenmaan lääni on toinen päälevikkialueista. *Elina*, *Riitta* ja *Ulla* eivät ole missään läänissä 50 %:a keskimääräistä yleisempiä. *Annabel*-nimestä ei löydy tietoja. Muut romaanissa esiintyvät naisten

etunimet ovat *Annikki*, *Helena*, *Iida*, *Kyllikki*, *Maria* ja *Ulriika*. Näiden nimien päälevikkialueet ovat eri puolilla Suomea.

Ihmeellinen Joosef -romaanissa esiintyvistä miespuolisten henkilöihahmojen nimistä *Harri* ja *Rolf* ovat sellaisia, joiden ainoa päälevikkialue on Uudenmaan lääni. *Kai*-nimellä on Uudenmaan läänin lisäksi toisena päälevikkialueena Ahvenanmaan lääni. *Aku* on nimenä yleisin Kuopion ja Mikkelin lääneissä. *Juhon* päälevikkialue on Vaasan lääni. *Joosef* on esiintynyt eniten Kuopion ja Turun ja Porin lääneissä. *Toivon* päälevikkialue on Viipurin lääni. Naisten nimistä *Katin* päälevikkialue on Uudenmaan lääni. Nimet *Irma* ja *Ulla* ovat levinneet tasaisesti koko Suomeen. *Kaarina* on yleisin Vaasan läänissä.

3.2.3 Joenpellon teokset

Eeva Joenpellon romaanien miljöönä on useissa teoksissa Lohja, joka sijaitsee Länsi-Uusimaalla. *Vetää kaikista ovista* on niin sanotun Lohja-sarjan ensimmäinen teos, joten sen kohdalla ei tapahtumapaikan sijoittamisesta ole epäselvyyttä. Sen sijaan romaaneissa *Elämän rouva*, *rouva Glad* ja *Ei ryppyä, ei tahraa* tapahtumapaikkaa ei mainita. Jää siis oletusten ja lukijalle muodostuvan mielikuvan varaan, että teosten tapahtumat sijoittuvat nekin samoille seudulle Uusimaalle. Otan siis Uudenmaan läänin lähtökohdaksi, kun tarkastelen teoksissa esiintyviä etunimiä alueellisen vaihtelun kannalta.

Romaanin *Vetää kaikista ovista* miesten etunimistä ei yhdenkään nimen päälevikkialue ole Uudenmaan lääni. *Lauri* ja *Matti* ovat tasaisesti koko maahan levinneitä nimiä. *Kökki*-nimestä ei ole tietoja. Nimi on todennäköisesti jonkin nimen puhuttelumuoto, ei siis varsinainen etunimi. Muut romaanissa esiintyvät miesten nimet, joiden päälevikkialueet ovat eri puolilla Suomea, ovat *Einari*, *Juhani*, *Lassi*, *Olavi*, *Oskari*, *Valfrid*, *Valtteri* ja *Vieno*. Koska lähteenä käytetyssä luettelossa käsitellään nimenomaan ensimmäisiä etunimiä, romaanissa toisena etunimenä esiintyvä *Armas* on jätettävä huomiotta. Romaanissa esiintyvistä naisten etunimistä *Marin* päälevikkialue on Uudenmaan lääni. *Anja*-nimi on levinnyt suhteellisen tasaisesti koko maahan. Toisena etunimenä esiintyvä *Kyllikki* on tässä jätettävä huomiotta. Muut romaanissa esiintyvät naisten etunimet ovat *Aino*, *Inkeri*, *Hilja*, *Kaisu*, *Lyydia*, *Salme*, *Signe*, *Sofia*, *Sylvi* ja *Tilta*. Näillä nimillä on kaikilla erilainen päälevikkialueiden yhdistelmä.

Elämän rouva, rouva Glad -romaanin miesten etunimistä *Rolfin* päälevikkialue on Uudenmaan lääni. Romaanissa henkilöihahmosta käytetään nimeä *Rolle*, joka todennäköisesti on *Rolfin* puhuttelunimi. Myös *Åken* eräs päälevikkialue on Uudenmaan lääni. *Martti*, *Pasi* ja *Rauno* ovat

tasaisesti levinneitä nimiä, jotka eivät ole missään läänissä 50 %:a keskimääräistä yleisempiä. *Nalle*-nimestä ei ole tietoja, todennäköisesti kyseessä on jonkinlainen puhuttelunimi. *Lennart* jää toisena etunimenä käsittelyn ulkopuolelle. *Juhani (Jussi)*, *Olavi*, *Sakari*, *Toivo*, *Veikko*, *Viljami* ja *Viljo* ovat romaanin muut miesten etunimet, joiden päälevikkialueet ovat muualla Suomessa. Naisten nimistä ainoa, jonka päälevikkialue on Uudenmaan lääni, on *Sara*. Päähenkilön nimi on kuitenkin alkujaan *Saara*, joka on tasaisesti koko maahan levinnyt nimi. Myös *Aune* on levinnyt tasaisesti koko maan alueelle. *Elisa* esiintyy romaanissa toisena etunimenä, joten sitä ei oteta mukaan tarkasteluun. Muut romaanin naisten etunimet ovat *Aino*, *Alli*, *Alma*, *Elli*, *Ilmi*, *Kaisu*, *Kerttu*, *Kyllikki*, *Lilli*, *Maija*, *Sanelma*, *Signe* ja *Tilta*. Näiden nimien päälevikkialueiden yhdistelmät ovat lähes kaikki erilaisia.

Ei ryppyä, ei tahraa -romaanin miesten etunimistä *Karin* ainoa päälevikkialue on Uudenmaan lääni, *Leifillä* ja *Wernerillä* se on yksi päälevikkialueista. *Antilla* ei yleisenä nimenä ole varsinaista päälevikkialuetta. Muista romaanissa esiintyvistä miesten nimistä *Leon* ja *Reinon* päälevikkialue on Viipurin lääni, *Aarre* on suhteellisesti yleisin Ahvenanmaan läänissä ja *Leevin* päälevikkialueet ovat Lapin, Oulun ja Viipurin läänit. Romaanin naisten nimistä Uudenmaan lääni ei ole päälevikkialue yhdellekään. *Elina*, *Mirja*, *Pirkko* ja *Ritva* ovat tasaisesti levinneitä nimiä. Muiden naisten nimien, *Aliisan*, *Ellenin*, *Helvin*, *Irenen*, *Lyytin*, *Maritan*, *Ruusan* ja *Sannan*, päälevikkialueet ovat eri puolilta Suomea.

Aineistossani esiintyvien etunimien alueellista vaihtelua tutkimalla ei saada kovinkaan paljon tietoa nimistä. Vaikka useimmissa teoksissa esiintyykin aina jokin etunimi, joka on ollut suosituin juuri sillä alueella, johon teoksen tapahtumat sijoittuvat, suurin osa etunimistä on ollut suosittu muualla. Päälevikkialueet jakautuvat koko maahan. Vaikka alueellista vaihtelua on nimissä havaittavissa, etunimien antamiseen vaikuttavat ympäristöstä saadun mallin lisäksi monet muutkin seikat. Alueellinen vaihtelu liittyy myös nimien ajalliseen suosionvaihteluun. Kun perinteinen nimi nousee uudelleen suosioon, se yleistyy tavallisesti eniten sellaisilla alueilla, joilla se aikoinaan oli vähiten suosittu (Kiviniemi 1993: 52).

Kun otos pieni, kuten aineistossani, on etunimien alueellisen vaihtelun tutkiminen hankalaa. Yleisenä havaintona voi kuitenkin todeta, että aineistossani olevissa Sillanpään romaaneissa esiintyy hiukan enemmän juuri romaanien tapahtuma-alueille tyypillisiä nimiä kuin Waltarin tai Joenpellon teoksissa.

4 NIMET YHTEISKUNNASSA

4.1 Sukunimi ja yhteiskunnallinen asema

Sukunimien käyttö on alkujaan monen muun muodin tavoin lähtenyt yhteiskunnan ylimmästä kerroksesta, aatelistosta. Aatelistolta sukunimet levisivät myöhemmin papiston ja porvariston kautta talonpojille ja tavallisen kansan keskuuteen. Sukunimien kehitys on ollut samantapaista koko Euroopassa, tosin eri maissa kehitys on tapahtunut eri aikoihin. Suomessa länsisuomalainen sukunimijärjestelmän kehitys on ollut yleiseurooppalaisen suunnan mukaista, mutta itäsuomalainen käytäntö poikkeaa siitä. Itä-Suomessa kansalla oli jo 1500-luvulla periytyvät sukunimet. Kuten aikaisemmin on todettu, eri tutkijoiden käsitykset suomalaisten sukunimien iästä eroavat toisistaan. Kehitys, joka on johtanut siihen, että kaikilla suomalaisilla on sukunimi, on tapahtunut vähitellen. Nykyinen nimikäytäntö on vakiintunut viimeistään tämän vuosisadan alussa. Sukunimilaki tuli voimaan 1.1.1921. Tällöin kaikilla suomalaisilla ei vielä ollut sukunimeä. (USNK: 239–245.)

Aineistossani olevista romaaneista suurimman osan tapahtumat sijoittuvat tämän 1900-luvun puolelle. Varhaisimmissa tapahtumat kuitenkin alkavat 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä. Kaikilla teoksissa esiintyvillä eri yhteiskuntaryhmien edustajilla ei vielä viime vuosisadan lopulla ollut pysyviä sukunimiä, mikä näkyy jossakin määrin myös aineistossani.

4.1.1 Sillanpään teokset

Aineistossani olevat kolme Sillanpään teosta sijoittuvat kaikki pääasiallisesti maaseudulle. Teoksissa eletään agraariyhteiskunnassa, ja tapahtumat keskittyvät taloihin. Elanto saadaan siis maanviljelyksestä. Vuosisadan vaihteen molemmin puolin yhteiskuntarakenne oli maaseutumaisissa pitäjissä jokseenkin samanlainen. Yhteiskunnan ylintä kerrosta edustivat talolliset ja virkamiehet. Ylimmässä kerroksessa huipulla olivat suurmaanomistajat. Ylimmän kerroksen alapuolelle sijoittuivat kauppiaat, käsityöläiset ja torpparit. Näiden alapuolelle asettui maatyöväki. Tällä tarkoitetaan mäkitupalaisia, jotka olivat talollisten pienvuokralaisia, irtainta maatyöväkeä ja kokovuotisia palkollisia. Oman ryhmänsä muodostavat vielä teollisuustyöläiset, joiden luokka alkoi muodostua teollistumisen etenemisen myötä. Yhteiskunnan huipulla olivat siis virkamiehet ja talolliset ja pohjalla maa- ja teollisuustyöväki. (Alapuro 1995: 27–49.)

Teoksessa *Silja eli Nuorena mukkunut* on agraariyhteisön yhteiskuntarakenne selvästi nähtävissä. Romaanin alkuosan keskeisin henkilöahmo *Kustaa Salmelus* on selvästi yläluokkaa. Hän on syntynyt talollisen pojaksi, joka perii isännyyden isänsä kuoltua. Kustaa kuitenkin ottaa vaimokseen keittiötyttö *Hilman*, joka on torpparin tytär. Torpparin tyttärestä talon emännäksi nouseminen ei ole ongelmattonta. Romaanissa annetaan ymmärtää, että yksi syy Kustaan talonpidon epäonnistumiseen on vaimon puutteellinen emännöisyys, väärä tausta. Kustaa joutuukin luopumaan talostaan.

Mainitun Salmeluksen suvun lisäksi romaanin sukunimeltä mainittuihin talollisiin kuuluvat *Roimala*, joka on suurtalollinen ja valtiomies, *Mikkolat*, *Nukarin* isäntä ja emäntä, *Siiverin* isäntä vaimoineen, *Rauhalan* emäntä, *Kamraatin* talon väki, *Kierikan* väki, *Kurkelan* isäntä ja emäntä sekä *Santalan* isäntä. Talollisten lisäksi yläluokkaan kuuluvat *Rantoon professori* ja hänen tyttärensä, *Kulmalan* emäntä sekä kansalaissodassa valkoisten puolella ollut *Fredström*. Samaan ryhmään voidaan lukea myös Nukarin isännän veli, joka on Amerikkaan muuttanut tukkipäällikkö. Ryhmään kuuluvien henkilöiden välillä on eroja arvostuksessa. Esimerkiksi Nukarilla mainitaan olevan pieni talo, kun taas Roimala on varsinainen pitäjän mahtihenkilö, joka pääsee valtiopäiville ja suunnittelee järven kuivatusta.

Romaanissa mainitaan myös useiden torppareiden ryhmään kuuluvien henkilöahmojen sukunimiä. *Vuorenmaa* on perheellinen torppari. *Vanha Plihtari* on samoin torppari. Myös *Teliniemet* mainitaan torpparipariskunnaksi. Lisäksi romaanissa esiintyy *Toivolan Jussi* -niminen torppari.

Edellä mainittujen henkilöahmojen lisäksi työläisten ryhmään kuuluvia henkilöahmoja on romaanissa runsaasti, mutta useimmat heistä esitellään lukijalle pelkästään etunimeltä. Työläisiä, joiden sukunimi tulee esille, ovat *Mutkalan Kalle* ja *Lovelan Vihtori*. Samaan ryhmään kuuluvat tölliläispariskunta *Tonttilan Jussi* ja *Miina*, mökkiläiseksi mainittu *Kannusmäen Taavetti* ja mökin äijä *Kilven Kalle*. *Mäkipään Santra* on myös työläinen. Pitokökiksi mainittu *Rinneska* voidaan myös lukea työläisten joukkoon.

Kaikkien henkilöahmojen yhteiskunnallisesta asemasta ei anneta tarkkoja tietoja. *Rinne*, *Kivilähde* ja *vanha Lehtimäki* ovat kaikki punaisten joukossa kansalaissodassa, mutta muuta tietoa lukija ei heidän yhteiskunnallisesta asemastaan saa. Muita tarkemmin määrittelemättömiä henkilöahmoja, joiden sukunimet mainitaan, ovat *Kivistojan Ville*, *Käkelä*, *Pietilä*, *Kukkolan Eemeli* ja *Kilven poika*.

Torppareita lukuun ottamatta ylimmän ja alimman yhteiskuntakerroksen väliin jääviä henkilöahmoja on tässä romaanissa vain vähän. Käsityöläisten tai kauppiaiden ryhmään kuuluvat tässä romaanissa ainoastaan leipurinrouva *Pietiskä* ja ompelijatyttö *Rantasen Selma*.

Romaanissa *Miehen tie* yhteiskuntarakente on samalla tavalla maatalouskeskeinen kuin *Siljassakin*, vaikka ajallisesti onkin siirrytty ainakin vuosikymmenen verran eteenpäin. Henkilöhahmoja voi yhteiskunnallisen aseman mukaan jaotella samoin perustein. Romaanin päähenkilö *Paavo Ahrola* kuuluu talollisena ylimpään yhteiskuntaluokkaan. Samoin Paavon isä, *Piekkolan Veetrikki*, oli talollinen. Talollissäätyyn kuuluu myös *Jaskari*. Romaanissa mainitaan lisäksi *Pietilän Iivari* -niminen talollisen veli, *Porha*-niminen talollinen ja *Nukari*-niminen talo. Henkilöhahmo nimeltä *Keskisen Vihtori* on kauppamies, mutta hänen kohdallaan mainitaan erikseen, että hän kuuluu talollisten luokkaan.

Vaikka Keskisen Vihtori olikin talollissäätyä ja hänellä oli varoja, oli ovensuujoukon mieliala kumminkin häntä kohtaan suosiollinen – (MT s. 44).

Myös opettaja *Nurmelin*, joka myöhemmin toimii pankkivirkailijana, on luettava ylimpään yhteiskuntakerrokseen.

Torppareiden ryhmään kuuluvat romaanissa *Maaniitun vanha Kalle* ja *Jokelan äijä*. Samaan ryhmään voisi luokitella *Taatilan*. Hän on Ahrolan talon etumies, jolla on oma, itsenäinen pientilansa. Taatila ei siis voi lukea samaan ryhmään mökkiläisten tai maatyöläisten kanssa, koska hänen varallisuutensa on selvästi suurempi. Ahrolan koulutettu karjakko, *neiti Tiirikka*, ei myöskään sijoitu yhteiskuntaryhmiin ongelmitta. Koulutuksensa vuoksi hänen asemansa on parempi kuin tavallisen palkollisen. Siihen viittaa myös se, että häntä puhutellaan nimenomaan neiti Tiirikaksi.

Hulda Tiirikka – Ahrolan talon karjanhoitaja, jota ilman pilaa sanottiin neiti Tiirikaksi, koska hän oli käynyt koulun ammattiaan varten; missään tapauksessa häntä ei voinut nimittää Huldaksi, niinkuin nimitettiin hänen nimistään tavallista karjapiikaa, "sakkatöhtiä", vaan sanoivat tavalliset työntekijät häntä karjakoksi, joksi taas ei voinut nimittää kouluakäymätöntä karjanhoitajaa, "teijaa" – (MT s.123).

Tämän vuoksi en sijoittaisi henkilöhahmoa samaan ryhmään muiden palvelijoiden kanssa.

Torppareiden alapuolella on mökkiläisten, maatyöläisten ja palkollisten ryhmä. Siihen kuuluvat *Taatilan mummo*, joka asuu mökissään, kuten myös *Tussalan Lyyti*. *Ristilä* mainitaan teurastajaksi. Muiden tähän ryhmään kuuluvien sukunimiä ei mainita.

Tampereen kaupungissa päähenkilö tapaa kauppias *Pälän* vaimoineen. Pälän kerrotaan olevan entinen talollinen. Muita kauppiaiden tai käsityöläisten ryhmään kuuluvia henkilöhahmoja romaanissa ei ole.

Edellä mainittujen lisäksi tässäkin romaanissa esiintyy muutama henkilöahmo, joiden taustasta ei anneta juuri mitään tietoja. Nämä hahmot ovat *Pirjola*, *Lintin leski* sekä *Antilan Taavetti*.

Romaanissa *Ihmiset suviyössä* ylimpään yhteiskuntaryhmään kuuluu *Telirannan* talon väki. Talollisia ovat lisäksi *Kortsaanin* isäntä ja emäntä, *Vattisten* isäntä sekä *Pietilä*-niminen talollinen ja hänen veljensä.

Torpparien ryhmään kuuluvat *Syrjämäki* ja hänen vaimonsa. Mökkiläisten ja työväen ryhmään kuuluvia henkilöahmoja on enemmän, mutta heidän sukunimiään ei tuoda esille. *Mettälän Jukka*, joka on tukkityössä ajomiehenä, kuuluu myös tähän ryhmään, samoin *Yrjö Salonen* -niminen tukkilainen, *Matti Puolamäki* -niminen tukkilainen ja *Heinonen*-niminen tukkilainen.

Lukijalle pelkiksi maininnoiksi jääviä henkilöahmoja ovat *Niemiskä*, *Eufrosyne Lehtimäki* ja *Lepsi*. Näistä nimistä *Lepsi* saattaa olla joko sukunimi, etunimi tai puhuttelunimi.

Aineistossa olevista Sillanpään teoksista voi huomata, että sukunimi tai talon nimi mainitaan useimmiten ylimpään yhteiskuntaryhmään kuuluvien henkilöahmojen kohdalla. Alempiin yhteiskuntaryhmiin kuuluvat henkilöahmot esitellään usein pelkästään etunimillä, varsinkin kun on kyse pöytä- tai rengestä, siis palkollisista. Muuten Sillanpään teosten sukunimet eivät varsinaisesti paljasta henkilöahmojen yhteiskunnallista asemaa. Talolisten nimet eivät pelkkinä niminä tarkasteltuna ole komeampia kuin torpareiden nimet.

4.1.2 Waltarin teokset

Aineistoni Waltarin teoksista varhaisin, *Appelsiininsiemen*, sijoittuu 1930-luvun alun Helsinkiin. Kaupunkiympäristössä sosiaalinen rakenne on erilainen kuin vuosisadanvaihteen agraariympäristössä. Yhteiskuntaluokkia ei voi rajata kovin selkeisiin ryhmiin. On kuitenkin mahdollista erottaa työläiset keskiluokkaisista, koulutetummista ihmisistä.

Romaanin päähenkilön *Irenen* perhe kuuluu ylempään keskiluokkaan. Hänen isänsä on professori, jonka isä puolestaan on ollut rovasti. Kirjailija on jättänyt mainitsematta tämän keskeisistä henkilöistä muodostuvan perheen sukunimen. Irenen tuleva aviomies on arkkitehti *Ilmari Karimaa*. *Irla Mattila* on varakkaan oloinen nuori nainen. *Annikki Sandberg* -niminen hahmo on ylioppilas ja opiskelija, ja siis keskiluokan edustaja. Muiden tähän ryhmään kuuluvien henkilöahmojen sukunimet on jätetty mainitsematta.

Tuomari *Kurt Waldhof* ja hänen vaimonsa ovat henkilöahmoja, joiden voi katsoa olevan Irenen perheen yläpuolella yhteiskuntajärjestyksessä. Heidän varallisuutensa ja yhteiskunnallinen arvostuksensa tekee heistä ylimmän yhteiskuntaryhmän jäseniä.

Irenen perheen kesänviettopaikassa maaseudulla ovat talolliset *Ylitalo* ja *Alitalo*. Talollisen asemasta huolimatta nämä henkilöahmot ovat Irenen perheen alapuolella sosiaaliselta statukseltaan. Samaan ryhmään kuuluvat asemamies *Mäkelän Kustaa* ja linja-autonkuljettaja *Lehtinen*. Kain varaton koulutoveri *Alén* kuuluu alempaan keskiluokkaan, eli Kain perheen alapuolelle.

Romaanissa *Isästä poikaan* kerrotaan kolmen sukupolven tarina, joten ajallinen perspektiivi on laajempi kuin muissa aineistoni romaaneissa. Laaja kertomus liikkuu myös hyvin erilaisissa ympäristöissä. Romaanin alussa eletään 1800-luvun loppupuolta, kun ensimmäisen osan päähenkilö *Elias* lähtee kotitalostaan maaseudulla. Elias on köyhtyneen talollisen poika *Kustaala*-nimisestä talosta. Myös äidin veli on arvostettu talollinen, joka toimii myös lautamiehenä. Eliaksen syntyperä ei siis ole huono, mutta isän heikko talonpito pakottaa Eliaksen seuraamaan veljiään ja jättämään perintötalon. Kotipitäjän talollisista mainitaan myös *Perälän* isäntä.

Elias pääsee veljensä tavoin muurarin oppipojaksi Helsinkiin. Koska heiltä puuttuu sukunimi, heidät merkitään kirkonkirjoihin nimellä *Gustafsson*, joka on ruotsinkielinen vastine patronyymille *Kustaanpoika*. Muurarin hantlankareina veljekset liittyvät Helsingin käsityöläisten ja kauppiaiden ryhmään, johon kuuluvilla on useimmiten vierasperäinen nimi. Veljekset kuuluvat muuraajamestari *Kreespekin* ja tämän emännän perhekuuntaan. Muita samaan ryhmään kuuluvia henkilöitä ovat hantlankari *Nyyperi*, kylttimaalari *Ruuskari*, seppämestari *Lömperi*, leipäpuotia pitävä *Linruusi*, kirvesmies *Lönn*, leipurimestari *Lömperi*, suutari *Pihlaja*, *Dahlbergin* täti, seppämestari *Krooka* ja kelloseppä *Laine* emäntineen. Erikoinen henkilöahmo on *Söörperin äijä*, joka vaatimattomasta elämäntavastaan huolimatta on varakas mies. Hänen mainitaan olevan liikemies, kauppias ja merimies.

Eliaksen pojat, jotka käyttävät sukunimeä *Kustaala*, pystyvät molemmat opiskelemaan yliopistossa 1900-luvun alussa. Toivosta tulee ensi opettaja ja sitten pappi, Samuelista lakimies. He siis kohoavat yhteiskuntarakenteessa sivistyneistön ryhmään. Heidän serkkunsa *Armas Aarni*, joka on kasvanut lääninsihteerin ottopoikana, opiskelee maisteriksi. Sivistyneistön ryhmään kuuluvat myös *Örn*-niminen perhe sekä pastori *Jaakko Palm* ja *Reijonen*-niminen ylioppilas.

Toivon vaimon *Maria Nybergin* äiti on puodinpitäjä, leskirouva *Nyberg*, ja setä leipuri *Kaukaa*. Näiden henkilöahmojen kanssa samaan ryhmään kuuluvat *Tuomas Salenius*, joka on sahanomistaja ja talollinen. Hänen ja ensimmäisen osan päähenkilön Eliaksen sisar *Ulla Salenius* on

kauppias. Nämä henkilöt edustavat sukunimeltä mainittua uutta keskiluokkaa. Juhanin nuoruudentoveri *Ahokas* kuuluu samoin keskiluokkaan.

Työläisten ryhmään kuuluvien henkilöhahmojen sukunimiä ei mainita kovinkaan monta. *Kustaa Gustafsson* on metallityöläinen, ja työläisiä ovat myös hänen poikansa. *Ramperi* ja *Tikan* veljekset ovat ratatyöläisiä. *Stanssin Mari* -nimisen henkilöhahmon kerrotaan olleen kerjäläinen. *Nyström* on punaisten puolella kansalaissodassa, eli hän on todennäköisesti työläinen. Tästä henkilö-hahmosta lukija saa vain niukasti tietoa.

Romaanissa *Ihmeellinen Joosef* esiintyvät henkilöhahmot ovat lähes kaikki 1930-luvun Helsingin yläluokkaan kuuluvia. Päähenkilö *Kaarina Lauraeus* on niin sanottu perijätär. Hänen isänsä on varakas liikemies, ja äidin porvarillisesta taustasta leipurin tyttärenä ei sovi puhua. Laureusten perheen lisäksi romaanissa esiintyy vain yksi toinen sukunimi, nimittäin *Huttunen*. Maisteri *Joosef Huttunen* on kotoisin vaatimattomista oloista, ja vielä jatko-opiskelijanakin varaton, mutta maisterin arvo nostaa hänen statustaan yhteiskunnassa.

Waltarin teoksissa sukunimet saattavat antaa jonkinlaisen vihjeen siitä, mihin yhteiskuntaryhmään nimen kantaja kuuluu. Vuosisadan vaihteen Helsingin kuvauksessa käsityöläisten ja kauppiaiden joukko on nimiltään pääasiallisesti ruotsinkielistä, vaikka nimet ovatkin vääntyneet suomen kielen mukaisiksi. Käsityöläisiä ja kauppiaita kuvatessaan Waltari käyttää pelkästään sukunimiä, joka on saattanut myös olla ajan tapa. Kun henkilöä kutsutaan nimellä *mestari Lömperi*, lukija osaa päätellä henkilön kuuluvan porvarissäätyyn, vaikka tarkempaa ammattia ei kerrottaisikaan. Mestari voi siis yhtä hyvin olla seppä tai leipuri. Nämä romaanissa esiintyvät porvarisnimet ovat tyyppiä, joka oli Suomessa yleinen jo 1700-luvulla. Ne muistuttavat kaksiosaisia paikannimiä, joiden pohjalta ne aluksi luotiinkin. Käsitys sukunimien jälkiosaksi sopivista sanoista vakiintui, ja nimiä muodostettiin yhdistelemällä. Näin saatiin nimiä, kuten *Lundberg*, *Lömberg* tai *Lindqvist*. Ruotsalaisesta nimestä tuli vähitellen merkki yhteiskunnallisessa asteikossa ylenemisestä. Menestyäkseen porvarin oli opittava ruotsin kieli, ja ruotsalaistumisen jälkeen oli luontevaa säilyttää ruotsalainen sukunimi. Kirjan tapahtumien aikoihin myös porvarisnimiä alettiin suomalaistaa. (USNK: 250.)

Nimien ruotsin- tai suomenkielisyydestä ei voi Waltarin teoksissa tehdä päätelmiä henkilöhahmojen yhteiskunnallisesta asemasta. Sivistyneistö ei esimerkiksi ole nimiltään ruotsinkielistä. Sen sijaan kirjasta voi huomata, että suomalaismielinen sivistyneistö vaihtaa edistyksellisenä nimensä suomalaiseksi, mutta työläisten nimet saattavat jäädä ruotsinkielisiksi. Näin tapahtuu esimerkiksi *Isästä poikaan* -romaanissa. Kun osa suvusta ottaa nimekseen *Kustaala*, toiselle osalle jää nimi *Gustafsson*. Samassa romaanissa on kuitenkin tapauksia, joissa ruotsinkielisen nimen ottaminen koetaan tavaksi päästä elämässä eteenpäin. *Appelsiininsiemen*-romaanissa esiintyy tuomari *Kurt*

Waldhof, joka on varakas ja selvästi yläluokkaan kuuluva henkilöahmo. *Waldhof* on saksalainen nimi, joka antaa hienomman vaikutelman kuin jokin suomalainen nimi. Romaanissa *Ihmeellinen Joosef* on yläluokkaan kuuluvan päähenkilön sukunimi *Lauraeus*, joka on niin sanottu sivistyneistönimi. Nimen taustalla on talonnimi *Laurila*. Sivistyneistönimi antaa varakkaasta perheestä paljon hienomman vaikutelman kuin suomalainen *Laurila*. Saman romaanin nimihenkilö on maisteri *Huttunen*. Maisterin arvosta huolimatta, tai ehkä juuri siihen yhdistettynä, nimi tekee hiukan koomisen vaikutelman, vaikka kyse on perin tavallisesta savolaisnimestä. Yläluokkaiseen 1930-luvun ilmapiiriin se sopii perin huonosti, sillä se kertoo henkilöahmon vaatimattomasta taustasta.

4.1.3 Joenpellon teokset

Joenpellon romaanin *Vetää kaikista ovista* tapahtumat alkavat vuodesta 1919. Juuri päättyneen kansalaissodan jälkitunnelmissa väestöä jakaa kaikkein selvimmin kuuluminen joko punaisten tai valkoisten joukkoon. Tapahtumapaikka Lohja on vähitellen kaupungistumisensa aloittava paikkakunta, jossa kuitenkin pääperiaatteissaan pätee agrariiyhteiskunnan sosiaalinen rakenne.

Kaikkein ylimpänä pitäjän sosiaalisessa hierarkiassa ovat paikalliset tehtaanomistajat, joiden nimiä ei romaanissa kuitenkaan mainita. Heidän kanssaan samaan ryhmään kuuluvat virkamiehet ja suurtalolliset. *Julin* on varakas talollinen, jolla on kaksi poikaa. Muista talollisista mainitaan *Suvela*-niminen isäntä. Vanha opettajapariskunta *Sopanen* kuuluu myös tähän ryhmään. Muita paikkakunnan "kermaan" kuuluvia, kuten kirkkoherraa, lääkäriä, apteekkaria tai pankinjohtajaa, ei mainita nimeltä.

Vanhastaan kauppiaat ja käsityöläiset on luettu samaan ryhmään kuuluviksi. Tämä ryhmä on romaanissa kuitenkin jakautunut kahtia, sillä monet käsityöläiset olivat kansalaissodassa punaisten puolella, kauppiaat taas valkoisten. Vaurastumaan pyrkivät kauppiaat asettuvat köyhtyneiden käsityöläisten yläpuolelle. Kauppiaiden joukkoon lukeutuvat *Oskari Hänninen* ja hänen vaimonsa, joka on myllärin tytär. Hännisen tyttäristä vanhempi on töissä apteekissa. Nuorempi tytär pääsee ensin ylioppilaaksi ja käy sitten opettajaseminaarin. Kirjassa mainitaan myös *Pemenoff*-niminen vaatekauppias, *Söderman*-niminen liikemies, *Saarinen*-niminen nahkapuodin pitäjä ja kauppias *Blombergin* rouva.

Käsityöläisten ryhmään romaanissa kuuluu *Tilta Gröönroos* eli *Gröönrooska*, joka on ompelija ja punakapinassa menehtyneen suutarin leski. Muita käsityöläisiä ovat puuseppä *Söderling*, satulaseppä *Kylander* ja muurari *Viitala*.

Työläisten ja palvelijoiden ryhmä on kirjassa moninainen, mutta kaikkien sukunimiä ei mainita. *Sofia Hänninen* on talouskoulun talonmies ja hänen äitinsä talonmiehen leski. *Fromin Kökki* ja *Sutinen* ovat selluloosatehtaan työläisiä. *Vieno Gröönroos* on kalkkitehtaan työläinen. *Heikkinen*-niminen henkilöahmo on apumies. *Nurmi* on töissä sahalla. *Einari Hukka* on entinen talollinen, mutta talonsa menetettyään hän toimii linja-autonkuljettajana.

Jotkut romaanin henkilöahmoista sopivat huonosti esiteltyihin ryhmiin. *Reima* on kauppamatkustaja, kunnes rikastuu nopeasti ja ryhtyy harjoittamaan hiukan epäilyttäviä liiketoimia. Reimasta tulee jopa tavanomaista kauppiasta varakkaampi, mutta se ei välttämättä riitä nostamaan häntä sosiaalisessa asteikossa ihmisten mielissä. *Koskinen*-niminen henkilöahmo on kieltolain aikana viinatrokari. Häntä on myös vaikea sovittaa tavanomaisiin yhteiskuntaryhmiin. Hiukan hankalaa on myös poliisi *Aaltosen* sijoittaminen. Tavallinen poliisi ei kuulu yhteiskunnan ylimpään kerrokseen, johon nimismies kuuluisi. Siitä huolimatta poliisi on arvostetumpi kuin tavallinen työläinen. *Sandell*-niminen henkilöahmo, joka esiintyy nimellä *Valfrid Lehtinen*, on karannut punavankien leiriltä.

Romaanissa mainitaan edellä esiteltyjen lisäksi myös joitakin sellaisia nimettyjä henkilöahmoja, joiden yhteiskunnallisen aseman päättely on hankalaa. Näistä henkilöahmoista mainitaan sukunimeltä *Stenströmm*.

Romaanissa *Elämän rouva, rouva Glad* päähenkilö etenee sosiaalisessa arvoasteikossa, tosin ei ihan mutkattomasti. Romaanin henkilöahmot voidaan jakaa ylempään keskiluokkaan, keskiluokkaan ja työväestöön. Nimihenkilö syntyy *Saara Elisa Heinoseksi*, joka on ammatiltaan postineiti. Isä Heinonen on tavallinen maalari. Veljestä, *Martti Heinosesta*, koulutetaan lääkäriä. Veli on siis jo kohoamassa arvostetumpaan yhteiskunnalliseen asemaan.

Saaran elämä muuttuu äkkiä, kun hän menee naimisiin kartanon pojan, agronomi *Åke Nygrenin* kanssa. Åken isä, tohtori Nygren, on piirilääkäri. Kartanon väki on ylempää keskiluokkaa ja varsin tietoista omasta arvostaan.

Epäonnistuneen avioliiton jälkeen päähenkilö joutuu palaamaan työhön pankkineidiksi. Hän avioituu rakennusmestari *Gladin* kanssa. Suurin osa romaanin henkilöahmoista on tällaisia keskiluokkaisia henkilöahmoja. Nimismies *Järvinen* kuuluu tähän ryhmään, samoin eläkkeelle jäänyt nimismies *Sunelius*. *Alli Tiitinen* on maisteri ja kieltenopettaja yhteiskoulussa. *Sironen* mainitaan johtajaksi. *Sanelma Ketonen* on käsitöiden opettajatar. Hänen veljensä *Nalle Ketonen*, rouva Gladin kolmas aviomies, on huonekalukauppias. Romaanissa esiintyy myös maisteri *Tiitola*. Pankkineiti *Alma Mielonen* on rajatapaus, jota voi pitää keskiluokkaisena henkilöahmona, mutta tavallaan myös työläisenä.

Työläisten luokka on sekin tässä romaanissa aika mukautuva käsite. Sukunimeltä tähän ryhmään kuuluvista henkilöihahmoista mainitaan vain talonmies *Lampinen*.

Tarkemmin määrittelemättömiin henkilöihahmoihin kuuluvat Rouva Gladin vuokralaiset. Nämä *Nousiainen* ja *Lehdes* jäävät pelkiksi maininnoiksi.

Romaanissa *Ei ryppyä, ei tahraa* liikutaan ajallisesti kahdessa tasossa. Takaumissa tapahtumat alkavat vuodesta 1918 ja jatkuvat talvi- ja jatkosodan jälkeiseen aikaan. Varsinaiset tapahtumat sijoittuvat noin 1970-luvulle. Koska tapahtumat sijoittuvat selvästi erilaisiin ajanjaksoihin, myös sosiaaliset arvoasteikot ovat erilaiset.

Varhaisemman ajanjakson tapahtumat keskittyvät erään pitäjän apteekkarin perheen ympärille. Apteekkari on nimeltään *Leevi Jansson*. Janssonista kerrotaan, että hän on asemapäällikön poika. Päähenkilöt ovat siis keskiluokkaisia ihmisiä. Yhteiskunnallinen asema on apteekkarille poikkeuksellisen tärkeä. Kuten kirjan nimikin kertoo, perheen maineeseen ei saa tulla minkäänlaista tahraa. Muiden keskiluokkaisten henkilöihahmojen sukunimiä ei mainita. Apteekkarin veli, joka ainoastaan mainitaan, on *Leif Jansson* -niminen silmälääkäri. *Olkinen* on kelloseppä.

Työläisten ryhmään romaanin varhaisemmassa ajanjaksossa kuuluu *Ruusa Kokko*, joka on entisen apteekkarin taloudenhoitaja. Keskiluokan alapuolelle kuuluu myös paikkakunnan venäläinen väestö, ainakin apteekkarin mielestä. Apteekkari ei suvaitse seurustelua venäläisen väestön kanssa. Romaanissa mainitaan *Loschin*-niminen vanha venäläinen eversti ja *Leo Mironoff*, joka on kangaskauppiaan poika, laukkuryssän pojanpoika ja Suomen armeijan lentäjä.

Romaanin myöhäisemmässä ajanjaksossa eletään lähempänä nykyaikaa. Yhteiskuntaryhmien väliset rajat ovat tasoittuneet, joten selkeiden ryhmäjakojen tekeminen ei kannata. Tapahtumat sijoittuvat suurelle maatilalle, jonka isäntä saa kunnallisneuvoksen arvon. Tilalla työskentelevät *Nuutinen*, joka on työnjohtaja, ja *neiti Letti*, joka hoitaa taloutta.

Sosiaalinen asema ja arvostus ovat kaikissa kolmessa Joenpellon romaanissa keskeisiä asioita. Niin kauppias *Oskari Hänninen*, rouva *Glad* kuin apteekkari *Leevi Janssonin* pyrkivät löytämään onnen varallisuudesta ja yhteiskunnallisesta arvoasemasta. Kuitenkaan pelkät nimet eivät kerro kovinkaan paljon henkilöihahmon yhteiskunnallisesta asemasta. Jotakin nimet kuitenkin kertovat. Nimi on tavallaan symboli perintönä saadulle arvostukselle.

Mutta hänessä oli varmuutta, itsetuntoa, jota ei saisi rahalla. Ei sillä rahalla, mitä isä Heinonen maalasi talojen seinistä, ei sillä mitä lainasi pankista eikä kai silläkään, mitä aikoinaan ansaitsisi lääkärinä. Kyllä siihen tarvittiin hyvät vanhemmat, hyvä nimi ja varmaan myös tenniksen taito. (ERRG s. 414.)

Tavallinen *Heinonen* on paljon vähäisempi nimi kuin *Nygren*, vaikka *Nygren* ei ole mitenkään harvinainen suomenruotsalainen sukunimi. Kirjailijan on valinnut maalarin perheen nimeksi *Heinosen*, joka on yleinen suomalainen sukunimi. Valinta on onnistunut, sillä se kuvaa myös perheen tavallisuutta, ehkä jopa jonkinlaista yksinkertaisuutta ja nöyryyttä hienompien edessä. Perheen äiti nöyryy jopa oman lääkäriksi opiskelevan poikansa edessä. Poika on oppinut häpeämään juuriaan jo aikaisemmin; hän ei esimerkiksi halua morsiamensa tapaavan perhettään eikä halua myöskään paremmasta perheestä tulevan ystävänsä näkevän vanhempiaan.

– Minä sanoin isälle, että tulisi sisälle. Ei tahdottu seistä ulkona, tyhmet yksinkertaiset ihmiset. Kun sinä tulet autolla. Oliko se oikein? Mitä siihen olisi vastannut? Olihan se oikein, mutta mitä se auttoi. Heinonen oli Heinonen, vaikka istuisi kellarissa piilossa. (ERRG s. 415.)

Jos kirjailija olisi halunnut korostaa kahden perheen välistä yhteiskunnallista eroa vielä enemmän, piirilääkäri ja kartanonherra *Nygrenin* sukunimi olisi voinut olla jopa hienompi ja epätavallisempi. Nimi *Nygren* ei kuitenkaan kuulu sadan Suomessa yleisimmän vierasnimen joukkoon, vaikka listalla onkin useita muita *ny*-alkuisia sukunimiä, kuten *Nyman*, *Nylund*, *Nyberg* ja *Nyström*, jotka tekevät *Nygrenistä*kin tutun oloisen nimen (USNK: 258).

Ei ryppyä, ei tahraa -romaanissa kuvataan apteekkari *Leevi Janssonin* perheen elämää. *Jansson* on yhdeksänneksitoista yleisin vierasnimi Suomessa (USNK: 258). Ruotsinkielinen sukunimi antaa apteekkarille jonkinlaisen ylemmyyden leiman, vaikka kyse onkin varsin tavallisesta nimestä. Venäläistä nimeä kantaviin henkilöihin, kuten *Mironoffiin* tai *Loschiniin*, apteekkari suhtautuu ehdottoman vihamielisesti. He ovat "ryssiä, mitättömyyksiä ja vääräuskoisia". Tässä tapauksessa nimi määrittää henkilön sosiaalisen aseman ainakin apteekkarin silmissä.

Joenpellon teoksissa sukunimet tuovat yhteiskunnallisen aseman melko selvästi esille. Kirjailijan valitsemat sukunimet heijastavat siis asenteita, jotka tulevat ilmi henkilöhahmojen kautta. Yhteiskunnallisen aseman ja siihen liittyvien mielikuvien ilmaiseminen on siis selvä valintaperuste, jota kirjailija on käyttänyt. Aineiston kirjailijoiden välillä ei ole tässä suhteessa suurta eroa, sillä kaikkien romaaneissa sukunimet tuovat jollakin tavalla esille yhteiskunnallisen aseman. Mielestäni terävimmällä tavalla tämän kuitenkin tuo esille Joenpelto, koska *Sillanpää* ja *Waltari* pyrkivät enemmänkin olemaan aikakauden kuvauksen suhteen todenmukaisia. *Sillanpään* maalaismiljöössä henkilöhahmojen suku- ja liikanimet ovat tavallisia hämäläisiä ja länsisuomalaisia sukunimiä. Nykyajan lukijalle ei pelkän nimen avulla enää välity, mitkä nimet kuuluvat mahdollisesti mahtavalle talollisluvulle ja mitkä maattomalle väestölle. Paikalliselle väestölle tällainen ero on varmaankin aikanaan ollut täysin selvä. *Waltarin*

Helsinki-kuvauksissa sukunimen perusteella ihmiset voidaan myös aika helposti asettaa yhteiskunnassa omille paikoilleen, mutta varsinkin Joenpelto käyttää sukunimen ja yhteiskunnallisen aseman välistä yhteyttä hyväkseen henkilöhahmojen kuvauksessa.

4.2 Etunimi ja yhteiskunnallinen asema

4.2.1 Sillanpään teokset

Sillanpään romaanissa *Nuorena mukkunut* päähenkilön perhe kuuluu yhteiskunnan ylimpään luokkaan, koska nimihenkilön isä *Kustaa* on syntynyt perintötalon pojaksi. Kustaan isä on etunimeltään *Vihtori* ja sisar *Martta*. Kustaan vaimo on talon entinen palvelija, torpparin tytär *Hilma*, joka avioliittonsa myötä siirtyy sosiaalisessa asteikossa ylöspäin. Kustaan ja Hilman lapset *Taavetti*, *Laura* ja *Silja* saavat myös talollisen statuksen. Silja eli *Cecilia* on heistä ainoa, joka elää aikuisikään saakka. Vaikka Silja siis syntyy talon tyttäreksi, hän putoaa vanhempiensa kuoltua yhteiskunnan ylimmästä luokasta pohjalle, piiaksi.

Siljan perheen lisäksi romaanissa mainitaan etunimeltä joitakin muitakin talollissäätyyn ja yhteiskunnan yläkerrokseen kuuluvia henkilöitä. Siljan nuoruudenystävä *Tyyne* on talollisen tytär. Siljan työskennellessä taloissa piikana hänellä on isäntänä muun muassa Siiverin *Antti* ja Kierikan *Hermann*. Hermannilla on *Tauno*-niminen poika, ja aikaisemmin taloa on pitänyt *Kalle*-niminen isäntä. Nukarin isännän veli on *Ville*-niminen tukkipäällikkö. Yhden kesän Siljan työnantajana on professori *Matti*, jolla on *Laura*-niminen tytär. Kulmalan emäntä *Sofia* ja hänen tyttärensä *Laini* kuuluvat myös yhteiskunnan ylimpään kerrokseen. *Armas* on kesävieras kaupungista. Vaikka hänen taustastaan ei juuri kerrotakaan, häntä puhutellaan kuitenkin nuoreksi herraksi. Sen perusteella hänet voi sijoittaa tähän yhteiskuntaryhmään.

Torppareita puhutellaan romaanissa useimmiten suku- tai liikanimeltä, mutta myös etunimet saatetaan mainita. *Kaarle Sefanianpoika Vuorenmaa* on torppari, jolla on *Eeva*-niminen tytär. *Plihtarin Heikki* ja hänen vaimonsa *Tilta* ovat torppareita, samoin *Teliniemen Ville* ja *Emma* sekä *Toivolan Jussi*. Ero torppareiden, palkollisten ja työväestön välillä ei ole mitenkään suuri, sillä torppareiden lapset ovat usein taloissa palkollisina. Plihtarin tytär *Hilma* on keittiötyttö, myöhemmin

talon emäntä. Vuorenmaan toinen tytär *Loviisa* on myös keittiötyttö. Plihtarin *Iivari*-pojan mainitaan olevan tukkitöissä.

Useimmat työläiset tai palkolliset mainitaan vain etunimeltä. *Anna* on karjapiika. Muita palvelustyttöjä ovat *Lempi, Iita, Saima, Sanni* ja *Manta*. *Väinö* on päiväläinen ja *Aapo* renki. *Viljo* on työläispoika, samoin *Kalle, Vihtori* ja *Oskari*. Samaan ryhmään kuuluvat tölliläinen *Mikko* ja tölliläispariskunta *Tonttilan Jussi* ja *Miina*. *Taavetti* ja *Kalle* ovat mökkiläisiä. Tilapäistöillä elävä *Miina* lapsineen ja *Mäkipään Santra* ovat myös työläisiä. *Selma* on ompelijatyttö, joten hänen asemansa on hiukan parempi kuin tavallisen palkollisen.

Kivistojan Ville, Kukkolan Eemeli ja *vanha Severiina* ovat tarkemmin määrittelemättömiä henkilöitä, joiden etunimi kuitenkin mainitaan. Yhteiskunnalliselta asemaltaan he ovat tavallista maaseudun väestöä.

Romaanissa *Miehen tie* päähenkilö *Paavo* on talollinen, koska hänen isänsä *Veetrikki* oli myös talollinen. Myös Paavon sisaret *Hanna* ja *Suoma* ovat talollissäädyn edustajia. Paavo avioituu *Heikki Jaskari* -nimisen talollisen *Anni*-tyttären kanssa. Paavon ja Annin *Heikki*-niminen poika kuolee jo vauvana. Muita romaanissa esiintyviä talollisia, joiden etunimi mainitaan, ovat *Pietilän Iivari* ja *Keskisen Vihtori*.

Torppareista mainitaan romaanissa etunimeltä vain *Maaniitun Kalle*. Paavon talon etumies *Vihtori Taatilan*, hänen vaimonsa *Naimin* ja tyttärensä *Toinin* olen sijoittanut samaan ryhmään. Ahrolan talon karjako, *neiti Tiirikka*, on etunimeltään *Hulda*.

Mökkiläisten ja palkollisten ryhmään kuuluu Taatilan sisar *Mari*. Myös *Tussalan Lyyti* on mökkiläinen. *Jaska* on renki ja *Alviina* tilapäistöitä tekevä apuihminen. *Itsellis-Mantan* mainitaan olevan entinen piika.

Tampereen kaupungissa päähenkilö tapaa kauppias *Taavi Pälän*. *Iita*-niminen tehtaantytty on entinen piika, joka kuuluu siis teollisuustyöläisten ryhmään. *Antilan Taavetti* -nimisen henkilöihahmon yhteiskunnallisesta asemasta lukija ei saa käsitystä.

Romaanissa *Ihmiset suviyössä* ylimpään yhteiskuntaryhmään kuuluu *Telirannan* talon väki. Emäntä on nimeltään *Martta* ja tytär *Selma*, isännän tai vanhan emännän etunimiä ei mainita. *Helka*-neiti on sukulaistyttö, Selman serkku. *Arvid* ja *Hannu* ovat kaupunkilaisvieraita. Talollisten ryhmään kuuluu lisäksi *Iivari*-niminen talollisen veli.

Torpparien ryhmään kuuluvat *Syrjämäen Jalmari* ja hänen vaimonsa *Hilja*. Vanha *Mamu*, hänen vaimonsa *Jahanna*, tytär *Lyyti* ja poika *Kalle* kuuluvat mökkiläisten ja työväen ryhmään. Samaan ryhmään kuuluvat *Mettälän Jukka*, hänen vaimonsa *Santra* ja Santran poika *Volmari*, samoin tukkilaiset *Yrjö Salonen* ja *Matti Puolamäki*. Puolamäen vihkimätön vaimo on nimeltään *Iita* ja lapset

Toivo, Laila ja Tauno. Emmi-niminen henkilö on piika. Lukijalle pelkiksi maininnoiksi jääviä henkilöitä, joiden etunimi kuitenkin mainitaan, ovat *Alviina, Laina, Vihtori, Eufrosyne Lehtimäki, Mauno* ja *Ilmari*.

Sillanpään romaanien henkilöiden nimistä voi tehdä joitakin havaintoja henkilön yhteiskunnallisesta asemasta. Talollissäätyyn kuuluville suku ja talon jatkuvuus on tärkeää. Tämän vuoksi lapsille annetaan suvun perinteisiä nimiä. Esimerkiksi *Nuorena mukkuneessa* kaikki Salmeluksen lapset saavat perintönimet. Myös *Miehen tiessä* Paavon poika nimetään sukulaisen, tosin äidin isän mukaan. Sukulaisten mukaan nimeäminen on ollut tavallinen tapa. Tyypillistä tälle tavalle on ollut se, että suvun mukaan annetut nimet ovat olleet pojilla yleisempiä kuin tytöillä ja vanhemmilla lapsilla yleisimpiä kuin nuoremmilla. Mitä korkeampi nimenantajan sosiaalinen status on ollut, sitä enemmän suvun mukaan nimeämistä on suosittu. (Kiviniemi 1982: 131.)

Useimmiten Sillanpää viittaa talollisiin vain talon isäntänä ja emäntänä, esimerkiksi Siiverin isäntänä ja emäntänä. Tämä saattaa johtua siitä, että vähäisemmän väestön, kuten palkollisten, ei ollut sopivaa puhutella talollisia tuttavallisemmin. Palkolliset ja torpparit puhuttelivat siis talollisia isännäksi ja emännäksi. Toinen mahdollinen selitys on, että näiden henkilöiden merkitys juonen kannalta ei ole aina niin suuri, että hahmoille olisi annettava esimerkiksi etunimi.

Ainakin naisten etunimistä voi huomata, että sosiaalisella statuksella on merkitystä. Aineistossani olevissa Sillanpään romaaneissa torpparin vaimo voi olla *Tilta* tai *Santra* ja piika tai tehtaantyttö *Iita*, mutta emäntä tai isännän sisar on nimeltään *Martta* ja perintötalon tytär *Laura*. Etunimien kansanomaiset muodot, joita Kiviniemi on myös alatyylisiksi kutsunut, eivät siis Sillanpään romaaneissa kuulu ylimmän yhteiskuntaryhmän jäsenille. *Ida* voisi siis periaatteessa olla talon tytär siinä missä piikan nimi on *Iita*, mutta *Ida*-nimeä ei aineistossa esiinny. Kansanomaisilla nimillä voidaan kutsua vain alimpien yhteiskuntaryhmien edustajia. Miesten nimissä tämä ei tule niin selvästi esille, koska miesten etunimiä on perinteisesti ollut vähemmän. Selvää kuitenkin on, että *Jaska* on renki eikä isäntä. Kaupunkilaisia Sillanpään teoksissa esiintyy vain muutama, koska liikutaan maalaismiljöössä. Kaupunkilaisten ja maalaisten välinen statusero näkyy siinä, että kaupunkilaisten nimet, kuten *Helka* ja *Arvid*, ovat korostetun muodikkaita maalaisten nimiin verrattuna.

Naisen etunimissä yhteiskunnallinen asema tulee esille helpommin kuin miesten nimissä. Tämä johtuu kenties siitä, että varsinkin aikaisemmin miesten nimet on valittu harvalukuisemmasta joukosta kuin naisten nimet. Esimerkiksi aineistossa mainitaan sekä *Kalle*-niminen isäntä että samanniminen torppari ja mökkiläinen.

4.2.2 Waltarin teokset

Romaanissa Appelsiininsiemen päähenkilö on juuri koulunkäyntiään päättävä *Irene*. Irenen isä *Reinhold* on professori, joten perhe kuuluu ylempään keskiluokkaan. Perheen äiti on nimeltään *Sanni*. Irenen vielä koulua käyvä pikkuveli on nimeltään *Kai*. Perheen sukulainen *Emmy-täti* kuuluu samaan yhteiskuntaryhmään. Irene avioituu nuoren *Ilmari Karimaa* -nimisen arkkitehdin kanssa. Ilmarin veli *Heikki* on opettaja ja äiti kassanhoitaja. Perheeseen on lisäksi kuulunut lapsena kuollut pikkuveli *Poju*. Romaanissa esiintyy myös rovastin tytär *Maj-Lis* ja tämän sukulainen *Elsa*, joiden voi katsoa kuuluvan samaan yhteiskuntaryhmään. Irenen ystävä *Mirre* ja tämän veli *Jorma* ovat hyvin toimeentulevasta perheestä. Lisäksi etunimeltä mainitaan *Annikki Sandberg* -niminen ylioppilas ja opiskelija sekä *Irla Mattila* -niminen nuori nainen. Varakas tuomari *Kurt Waldhof* ja hänen vaimonsa *Ellen* keskiluokkaan kuuluvien henkilöiden mielestä hienompia ihmisiä varakkuutensa perusteella.

Ja hän tiesi myös, että äiti oikeastaan tavallaan oli salaa ylpeä siitä, että hän tunsii niin rikkaan perheen kuin Waldhofit ja että Mirre, rouva Waldhofin serkku, oli hänen parhaita tovereitaan koulussa (AS s. 13).

Romaanissa työläisten ryhmään kuuluvista etunimi on mainittu kahden henkilöahmon kohdalla. Nämä ovat asemamies *Mäkelän Kustaa* ja päähenkilön perheen vanha palvelija *Mari*.

Opettajat *Marakatti* ja *Käkättäjä* mainitaan vain koululaisten antamilla lempinimillä. Pelkästään lempinimet mainitaan myös *Nopsasta*, *Sokosta*, *Ollesta*, *Vallusta*, *Moppesta* ja *Bärasta*. Näiden henkilöahmojen yhteiskunnallisesta asemasta on siksi vaikeaa sanoa mitään.

Romaanin *Isästä poikaan* alussa eletään 1800-luvun lopun maaseudulla, kuten Sillanpään romaanissa *Silja*. Kustaan talon poika *Elias* lähtee maaseudulta kasvavaan Helsingin kaupunkiin. Elias seuraa veljeään *Lauria*. Jo aikaisemmin kotoa on lähtenyt vanhin veli *Kustaa*, joka menehtyi lavantautiin. Kustaan talon isäntä on nimeltään *Kustaa* ja emäntä *Ulriika*. Talossa on lisäksi lapset *Tuomas* ja *Ulla*. Emännän veli *Aaron* on arvostettu talollinen, joka toimii myös lautamiehenä.

Helsingissä Laurista ja Eliaksesta tulee muurareita, siis käsityöläisiä. Lauri menee naimisiin *Iida*-nimisen piian kanssa. Eliaksen vaimo *Mari* työskentelee ennen avioitumistaan silitysliik-
keessä.

Eliaksen pojat *Toivo Johannes* ja *Samuel* opiskelevat molemmat maistereiksi, samoin heidän serkkunsa *Armas*. Käsityöläisten pojat nousevat näin sivistyneistön joukkoon. Muita kirjassa

esiintyviä sivistyneistön edustajia, joiden etunimet mainitaan, ovat virkamiesperheen lapset *Konrad* ja *Helena* sekä pastori *Jaakko Palm*.

Uutta keskiluokkaa edustavat romaanissa Samuelin vaimo *Riitta*, joka on rakennusurakoitsijan tytär, ja Toivon vaimo *Maria*, jonka äiti on puodinpitäjä. Samaan ryhmään kuuluu *Tuomas*, joka on sahanomistaja ja talollinen, ja hänen perheensä *Nathan*, *Asser*, *Joona*, *Simon* ja *Annikki*. Myös Toivon lapset *Lahja Elias*, *Elina* ja *Juhani* kuuluvat tähän ryhmään samoin kuin Samuelin lapset *Antti* ja *Matti*. Lisäksi kirjassa mainitaan Juhaniin nuoruudenihastus *Tina* eli *Annabel*, *Sara*-niminen ylioppilas ja Juhaniin vaimo *Kyllikki*, joka on konttoristi.

Työläisten ryhmään kuuluvia henkilöitä ovat *Kustaa*, joka on metallityöläinen, ja hänen poikansa *Jalo* ja *Kalervo*. Romaanissa esiintyy myös *Jussi*-niminen vanha renki. *Annikka* ja *Hannes* ovat ratatyöläisiä. Ohimennen mainitaan myös *Mari*-niminen kerjäläinen.

Sulo-nimisestä nuoresta valkoisesta sotamiehestä lukija ei juurikaan saa tietoja, joten yhteiskunnallisen aseman päättelemine on hankalaa. Opettajat esitetään pelkäämään koululaisten antamilla lempinimillä *Iso-Nisse* ja *Kiffari*.

Romaanissa *Ihmeellinen Joosef* esiintyvät henkilöitä ovat enimmäkseen 1930-luvun Helsingin hyväosaista nuorisoa. Päähenkilö on nimeltään *Kaarina*. Hänen vanhempinsa etunimiä ei romaanissa mainita. Kaarinan veli on nimeltään *Toivo*, setä *Rolf* ja tati *Ulla*. Kaarinan toverit *Irkka*, *Lepsa*, *Kai*, *Juho*, *Irma*, *Leka*, *Kati*, *Harri* ja *Aku* ovat kaikki myös hyvätuloisista perheistä, koska heillä on varaa viettää suhteellisen joutilasta elämää. Nimihenkilö *Joosef* on taustaltaan vaatimaton ja elämän koettelema jäätyään varhain orvoksi, vaikka onkin myöhemmin lahjojensa ansiosta pystynyt opiskelemaan ensin maisteriksi ja sitten jatkamaan yliopisto-opintojaan.

Mika Waltarin teoksissa nimien ja yhteiskunnan suhde ei ole mitenkään selkeä. Yksittäisen henkilöitä nimestä ei välttämättä pysty päättelemään yhteiskunnallista asemaa. Joitakin viitteitä nimet kuitenkin antavat. Romaanin alussa kuvataan 1800-luvun lopun talollisten elämää. *Kustaa*, *Ulriika* ja *Aaron* ovat nimiä, jotka sopivat hyvin talollissäädyn edustajille. Nimet ovat riittävän arvokkaita isännille ja emännälle. Myös nimikäytäntö sopii talollisille. *Kustaalan* talon isännän nimi on *Kustaa*, ja myös talon vanhin poika on nimetty *Kustaaksi*. Suvun mukaan nimeäminen kuvaa nimenantajan korkeaa sosiaalista statusta, vaikka talo onkin joutunut ahdinkoon. Suvun mukaan nimetään romaanissa myöhemminkin henkilöitä. *Lahja Elias* saa toisen nimensä isoisänsä *Eliaksen* mukaan. *Juhani* puolestaan saa nimensä *Toivo Johanneksen* toisesta etunimestä.

Isästä poikaan -trilogian ensimmäisen osan päähenkilö *Elias* on saanut nimensä *Elias Lönnrotin* mukaan.

– – hän alkoi jälleen kertoa rakkaimmasta tietäjästään, torpanpoika Elias Lönnrotista, josta tuli tohtori ja professori, mutta joka siitä huolimatta antoi renkipojallekin kättä tai nöyryytti ylpeitä herroja muka moukkana heidät järven poikki soutamalla. Juuri tämän lautamiehen lempisankarin mukaan oli Elias aikoinaan saanut nimensä. (IP s.32.)

Eliaksen kummisetä, lautamies Aaron, on suomalaismielinen. Aaronin esimerkki sytyttää kansallisuusaatteen myös Eliaksessa. Esikuvan mukaan nimeäminen ei ole harvinaista, mutta siihen liittyy tietoinen traditiosta irrottautuminen. Samalla sitä kuitenkin säätelevät sosiaaliset normit (Kiviniemi 1982: 141.) Kun poika nimetään Elias Lönnrotin mukaan, hänelle toivotaan samanlaista sosiaalista asemaa kuin Lönnrotille. Pojasta toivotaan siis menestyvää, mutta samalla hänen toivotaan pitävän kiinni kansaomaisista juuristaan.

Waltarin teoksissa etunimet heijastavat henkilöhahmon yhteiskunnallista asemaa lähinnä siten, että mitä ylempänä arvoasteikossa henkilöhahmo on, sitä muodikkaampi ja erikoisempi etunimi hänellä on. Toinen vaihtoehto on, että nimi on vieraskielinen. Esimerkkinä voisi mainita vaikkapa Waldhofit, joiden etunimet ovat *Kurt* ja *Ellen*. Poikkeuksena voi mainita *Appelsiininsiemenen* professorinrouvan, jonka etunimi on *Sanni*. Nimi on kovin arkinen tällaisessa asemassa olevalle henkilölle. Tosin rouvan elämästä ennen avioliittoa professorin kanssa ei kerrota.

4.2.3 Joenpellon teokset

Joenpellon romaanissa *Vetää kaikista ovista* tapahtumat alkavat Lohjalla vuonna 1919. Paikkakunnan hierarkiassa ylimpänä ovat tehtaanomistajat, suurtalolliset ja virkamiehet. *Julin*-niminen suurtalollinen on etunimeltään *Albert*. Hänellä on kaksi poikaa, *Lauri* ja *Juhani*.

Romaanissa keskeisimmät henkilöhahmot kuuluvat kauppiaiden ryhmään, kauppias *Hännisen* perheeseen. Kauppiaan etunimi on *Oskari*. Hänen vaimonsa on nimeltään *Salme*, ja perheen tyttäret ovat *Anja Kyllikki* ja *Inkeri*. Muista kauppiaista mainitaan etunimeltä vain erään kauppiaan *Signe*-niminen rouva.

Käsityöläisten ryhmään romaanissa kuuluvat *Tilta Gröönroos* ja hänen tyttärensä *Hilja*. Työläisten ryhmään kuuluvat vanha *Mari*, joka on Hännisen perheen piika, sekä *Kaisu*-niminen palvelustyttö. *Sofia* on talouskoulun talonmies. *Aino* on kauppa-apulainen. *Kökki* ja *Vieno* ovat tehdastyöläisiä. *Einari* on entinen talollinen, joka joutuu ryhtymään linja-autonkuljettajaksi. Einarin tytär on nimeltään *Sylvi*.

Entinen kauppamatkustaja, sittemmin puolirehelliseksi liikemieheksi ryhtynyt *Matti Reima* sopii huonosti mihinkään ryhmään. Pelkkä vaurastuminen ei riitä nostamaan häntä sosiaalisessa asteikossa korkeammalle. Matin ja Inkerin poika saa nimekseen *Olavi Armas Oskari*. Tavallisten ryhmien ulkopuolelle jää myös karannut punavanki, joka käyttää nimeä *Valfrid Lehtinen*. Etunimiltä tunnetuista henkilöahmoista jäävät *Valtteri* ja *Lyydia* pelkiksi maininnoiksi.

Romaanissa *Elämän rouva, rouva Glad* päähenkilö on syntyjään maalarin tytär ja postineiti *Saara Elisa Heinonen*. Hänen veljensä *Martti* opiskelee lääkäriksi perheen uhrausten turvin. Saaran elämä muuttuu, kun hän kokee lyhyen ja epäonnisen avioliiton *Åke*-nimisen agronomin ja kartanon pojan kanssa. Åkella on *Lilli*-niminen sisar, joka tiedostaa hyvin kuuluvansa niin sanotusti parempaa väkeen.

Avioliiton kariutumisen jälkeen päähenkilö muuttaa nimensä Saarasta *Saraksi* ja palaa työhön pankkineidiksi. Hän avioituu rakennusmestari *Viljami Lennart Gladin* kanssa. Useimmat romaanin henkilöahmot ovat tällaisia keskiluokkaisia ihmisiä. Nimismies *Veikko Järvinen*, hänen vaimonsa *Signe* ja poikansa *Viljo* kuuluvat tähän ryhmään. *Sakari* on nimismiehen vaimon velipuoli, entinen poliisi ja nykyinen viinakaupan myyjä. *Alli Tiitinen* on yhteiskoulun kieltenopettaja. *Kerttu* on rakennusmestarin leski. *Sanelma Ketonen* on käsitöiden opettajatar. Hänen veljensä *Nalle* on päähenkilön kolmas aviomies. Ketosen muut sisaret, *Ilmi*, *Kyllikki*, *Elli*, *Maija* ja *Aino* ovat työssä sairaanhoitajina, konttoristeina ja muissa vastaavissa ammateissa. Kaikkien sisarten nimet eivät välttämättä tule romaanissa esiin. Romaanissa esiintyvät myös pankinjohtajat *Rolle* ja *Jussi*. *Pasi* ja *Jussi* ovat koulupoikia, joista Pasin isä on pappi ja Olavin sahanomistaja. Pankkineidit *Alma* ja *Aune* ovat rajatapauksia, joita voi pitää keskiluokkaisina, mutta myös työläisinä.

Etunimeltä mainittuja työläisten ryhmään kuuluvia henkilöahmoja romaanissa on vain kaksi. *Tilta* on kartanon keittäjä. *Kaisu* puolestaan on kampaajatyttö. Moottoripyöräpoika *Rauno* on todennäköisesti vielä koulussa. Hänen yhteiskunnallisesta asemastaan lukija ei kuitenkaan saa tietoa.

Romaanin *Ei ryppyä, ei tahraa* varhaisempaa aikakautta kuvaavissa osissa keskitytään apteekkarin perheen ympärille. *Ellen*, joka on kellosepän tytär, avioituu apteekkari *Leevi Janssonin* kanssa. Apteekkari lukeutuu pitäjän parhaimmistoon yhdessä lääkärin, eläinlääkärin, pankinjohtajan ja muiden vastaavien henkilöiden kanssa. Apteekkarin perheeseen syntyy kolme lasta, jotka saavat nimet *Aarre*, *Elina* ja *Irene*. Ellenin äitipuoli *Aliisa* on kellosepän leski. Taustaltaan hän ei ole ihan moitteeton, koska ennen avioitumistaan hän oli parturi. Ellenin setä *Werner* on virkansa menettänyt poliisimestari, sittemmin pankin vahtimestari. Romaanissa mainitaan myös, että apteekkarin veli, johon tämä ei pidä yhteyttä, on *Leif*-niminen silmälääkäri.

Työläisten ryhmään romaanin varhaisemmassa ajanjaksossa kuuluvat entisen apteekkarin taloudenhoitaja *Ruusa* ja *Lyyti*-niminen palvelijatar. Paikkakunnan venäläinen väestö kuuluu myös ainakin apteekkarin silmissä keskiluokan alapuolelle. Etunimeltä paikkakunnan venäläisistä mainitaan *Leo*, joka on kangaskauppiaan poika ja lentäjä.

Romaanin myöhäisemmässä ajanjaksossa eletään lähellä nykyaikaa. Suuren maatilan isäntä on nimeltään *Antti*. Emäntä on apteekkarin tytär *Irene*. Heidän tyttärensä on nimeltään *Pirkko*. Etunimeltä mainitaan lisäksi yksi agronomiharjoittelija *Kari*. *Helvi* ja *Reino* ovat opettajia. *Ritva*, *Sanna*, *Marita* ja *Mirja* tulevat esille vain ohimennen, joten heidän yhteiskunnallisesta asemastaan lukija ei saa tietoa.

Joenpellon romaaneissa etunimillä tehdään jonkinlaista eroa henkilöhahmojen yhteiskunnallisen aseman perusteella. Varsinkin naisten nimissä on huomattavissa, että työläisten tai palkollisten nimet ovat erilaisia kuin paremmassa asemassa olevien nimet. Romaaneissa esiintyy *Tilta*-niminen ompelija ja samanniminen keittäjä, *Ruusa*-niminen taloudenhoitaja, *Mari*-niminen piika, *Lyyti*-niminen palvelijatar, *Kaisu*-niminen kampaaja ja samanniminen palvelustyttö ja *Aliisa*-niminen entinen parturi. Paremmassa asemassa olevien naisten nimiä ovat esimerkiksi *Ellen*, *Elina*, *Irene*, *Anjan*, *Inkeri*, *Sanelma*, *Signe* ja *Sara*. Kuin vertaa näitä kahta nimiryhmää toisiinsa, voi huomata, että työläisen asemassa olevien naisten nimet ovat paljon kansanomaisempia kuin paremmassa asemassa olevien naisten nimet. Miesten nimissä tällaista eroa ei selvästi ole näkyvissä. Toisaalta työläisiin kuuluvien miesten etunimiä ei aineistossa juuri mainita.

Romaanissa *Vetää kaikista ovista* eräs henkilöhahmo, *Gröönrooska*, on antanut lapsilleen nimet *Vieno* ja *Hilja*. Nimet on selvästi valittu sisältönsä herättämien mielikuvien mukaan, vaikka äiti kansalaissodan tapahtumien jälkeen katuukin nimien hempeyttä.

Isä meni ja Viano on siäl viäl. Koton Hilja ja mää vaa. Saatana, mimmoset nimekki lorteil. Annoin hyväsk uskos. (VKA s. 15.)

Kaikkien henkilönnimien tutkijoiden mukaan nimien sisällöllä on alun perin ollut hyvin keskeinen asema nimenannossa. Länsimaissa tällainen nimenanto kuuluu menneisyyteen, mutta kuitenkin useimmat viime vuosisadalla käyttöön tulleista omakielisistä etunimistä olivat toivenimi, kuten esimerkiksi *Armas*, *Kaino*, *Onni* tai *Rauha*. *Vieno* ja *Hilja* kuuluvat samaan ryhmään. Nimiin liittyy vertauskuvallista kauneutta ja enteellisyyttä. (Kiviniemi 1982: 151, 153.) On helppo ymmärtää, että vähävaraisessa perheessä annetaan lapsille edes nimet, jotka ennustavat hyviä ja kauniita asioita, kun muusta on puutetta.

Ruotsinkielinen nimi, tai pelkästään vieraskielinen nimi, saattaa edelleenkin vaikuttaa suomenkielistä nimeä hienommalta, ja siksi yhteiskunnallisesti edustavammalta. Romaanissa *Elämän rouva*, *rouva Glad* päähenkilö vaihtaa nimensä kirjoitusasun ruotsinkieliseksi, koska *Saara* kuulostaa rahvaanomaisemmalta kuin *Sara*. Samalla aikaisemmin elämässä tehdyt erehdykset on uuden nimen myötä helpompi unohtaa.

– Onko se Saara vai Sara?

– Se Saara oli jotenkin niin –. Tai minä vain rupesin kirjoittamaan Sara. (ERRG s. 261.)

Myös suomenkielisillä alueilla, lähinnä Pohjanmaalla, Savossa ja Karjalassa, on tunnettu muoto, jossa ensimmäisen tavun *a* lausutaan lyhyeksi (USNK: 148). Rouva Gladin tapauksessa kyseessä on kuitenkin lähinnä omien maalaisten juurien peittely nimeä muuttamalla.

Joenpellon romaaneissa etunimillä luodaan selviä eroja henkilöhahmojen yhteiskunnallisten asemien välillä. Esimerkiksi *Vetää kaikista ovista* -romaanissa *Salme*- ja *Tilta*-nimiset henkilöahmot ovat melko samanikäiset serkukset, joilla on ollut hyvin erilainen elämä. Salme on kauppiaan rouva, jonka tyttäret on muodikkaasti nimetty *Anjaksi* ja *Inkeriksi*. Tilta puolestaan on köyhän suutarin leski, jonka lapset ovat vaatimattomammin nimeltään *Hilja* ja *Vieno*. Salmen elämän lähtökohdat ovat alkujaankin olleet Tilttaa paremmat, hän on saanut jopa hiukan opiskella. Yhteiskunnallisen aseman erot siirtyvät siis seuraavan sukupolven nimiin ja siitä eteenpäin. Inkerin poika on nimeltään komeasti ja muodikkaasti *Olavi Armas Oskari*.

5 NIMEN JA HENKILÖHAHMON VÄLINEN YHTEYS

5.1 Nimien sisältö

Etu- ja sukunimistä puhuttaessa voisi kuvitella, että nimi ei kerro kantajastaan juuri mitään. Nimen tehtävähän ei ole ihmisen luonnehtiminen vaan yksilöiminen. Suurin osa nykyisestä etunimistöstämme on alkujaan vieraskielistä, eivätkä nimenantajat ole yleensä olleet tietoisia siitä, mikä sisältö nimellä on jossakin muussa kielessä ollut. Kaikki ovat kuitenkin huomanneet, kuinka etunimi on muutakin kuin vain yksilöivä ilmaus. Se voi vaikuttaa mielikuvaamme nimenkantajasta. Sukunimet eivät tässä

suhteessa juurikaan poikkea etunimistä. Lisänimet ovat sen sijaan toisentyypisiä, koska niiden tarkoituskin on luonnehtia nimenkantajaa. (Kiviniemi 1982: 11.)

Kiviniemen mukaan merkitys-käsitteen voi etunimien kohdalla määritellä siten, että merkitystä tutkittaessa tarkastellaan erisnimien ja yleisnimien eroavaisuuksia. Alkuperäiskielissään nimet eivät ole sisältäneet kielelle muuten tuntemattomia ilmauksia. Monia sanoja voidaan edelleen käyttää sekä yleisnimenä että erisnimenä, kuten sanoja *virta*, *sisko* ja *orvokki*. Silti ihmiset pystyvät lähes aina ymmärtämään sanat eri yhteyksissä oikein. Se kuitenkin edellyttää, että sanojen tiedetään olevan myös erisnimiä. (Kiviniemi 1982: 11–12.)

Erisnimen ja yleisnimen olennaisero on se, että erisnimi on yksilöivä ja yleisnimi luokitteleva ilmaus. Kiviniemen mukaan luokitteleva ja yksilöivä tehtävä sulkevat toisensa pois sillä tavalla, että jos ilmauksen viittaussuhde kaikissa puheyhteyksissä on sama, sillä ei voi olla käsitteellistä sisältöä. "*Suvi* ja *suvi* ovat siis ikään kuin eri sanoja, koska niiden merkityksessä ei ole mitään yhteistä", kirjoittaa Kiviniemi. Kun tällaiset nimet irrotetaan käyttöyhteydestään, ne assosioituvat samanasuisiin tai äänteellisesti läheisiin ilmauksiin. Siksi *Suvi* voi olla kesäinen nimi ja *Aatos* puolestaan mielteliäs. Kiviniemen mielestä on 'merkityksen' sijasta parempi käyttää termiä 'sisältö', kun selvitetään nimeen sisältyvää ei-proprista ilmausta. (Kiviniemi 1982: 12.)

Nimiin liittyy yleisesti erilaisia sivumielteitä, jotka vaikuttavat nimien käyttöön. Sivumielteet voivat olla joko kielen sisäisiä tai kielen ulkoisia. Kielensisäiset liittyvät nimeen sellaisenaan tai nimen asemaan kielen systeemissä. Kielen ulkoiset sivumielteet taas ovat nimenkantajiin liittyviä mielikuvia. Kielelliset assosiaatiot voivat perustua äänteellisiin seikkoihin, nimien rakenteeseen tai kirjoitusasuun, tai ne voivat olla semanttisia. Äänteelliset ja nimien sisältöön perustuvat assosiaatiot ovat samassa kieliyhteisössä useimmiten samankaltaisia. Yhteisiä ovat myös sivumielteet, jotka yhdistävät nimen johonkin tiettyyn ikä-, sosiaali- tai kieliryhmään. Semanttiset sivumielteet voivat perustua pelkästään satunnaiseen äänteelliseen yhtäläisyyteen. Esimerkiksi nimi *Raili* assosioituu muuan muassa sanoihin *raikas* ja *railakka*, joten se tekee reippaan vaikutelman. Tämä oli ehkä osasyynä nimen suosioon aikanaan. (Kiviniemi 1982: 12–17.) *Raili*-nimi on oletettavasti lähtöisin *Raakelista* tai nimen Venäjällä esiintyvistä *Rahel*-muodosta (Vilkuna 1990: 144). Nimiin liittyvät mielleyhtymät ovat vaihdelleet eri aikoina. Mielikuviin vaikuttaa myös se, kuinka tavallinen tai erikoinen jokin nimi on tiettyinä aikoina ollut. Erikoinen nimi synnyttää helposti vaikutelman persoonallisesta ihmisestä, tavallista nimeä kantava taas voidaan helposti kuvitella tavalliseksi ihmiseksi.

Erilaisilla testeillä on tutkittu, kuinka ihmiset yhdistävät tietynlaiset nimet tiettyihin ammatteihin tai jonkin romaanin päähenkilöt tiettyihin rooleihin. Kirjailijat käyttävät nimiin liittyviä assosiaatioita nimetessään teostensa henkilöihahmoja ja antavat niin sanottuja puhuvia nimiä.

Puhuvilla nimillä tarkoitetaan tässä nimiä, jotka jollakin tavalla herättävät lukijan huomion ja saavat aikaa miellelyhtymiä. Mainittujen testien tulokset riippuvat paljon valitusta aineistosta. Silti testien avulla on voitu luotettavasti osoittaa, että ihmisillä on varsin samanlaisia mielikuvia, jotka liittyvät tietynlaisiin henkilönnimiin. (Kiviniemi 1982: 19.)

Etunimet ja myös sukunimet saatetaan usein kokea enteellisiksi. Vanhat sananlaskut antavat asiaan kaksi näkökulmaa. Toisaalta sanotaan, ettei nimi miestä pahenna, jollei mies nimeä. Toisaalta tunnetaan myös sanonta, jonka mukaan nimi on miestä myöten eikä mies nimeä. Asia voi todellisuudessa olla kummin tahansa. On kuitenkin olemassa sellainen mahdollisuus, että jos nimellä voidaan ymmärtää olevan myös jokin sisältö, nimenkantaja muokkautuu vuosien varrella nimensä kaltaiseksi. Myös tutkijat ovat päätyneet samansuuntaisiin tuloksiin. Etunimien enteellisyyteen uskotaan, koska se vaikuttaa myös nimenvalkintaan. (Kiviniemi 1982: 20.)

Nimi on enne -ajattelu liittyy joko nimien sisältöön tai niiden esikuviin. Omaperäisestä nimistöstämme ei löydy sellaisia nimiä, jotka olisivat sisällöltään huonoenteisiä, eivätkä sellaiset ole tavallisia vierasperäisissäkään nimissä. Tämä johtuu siitä, että suurin osa etunimistä on alun pitäen ollut eräänlaisia toivenimiä, siis niiden enteellisyyteen on uskottu. Jos nimi on valittu sen sisällön perusteella tai lapsesta on toivottu esikuvansa kaltaista, nimenantajilla on ollut myönteisiä odotuksia. (Kiviniemi 1982: 21.)

5.2 Mitä nimi kertoo romaanin henkilöahmosta?

Edellisessä luvussa mainittiin, kuinka kirjailijat käyttävät nimiin liittyviä assosiaatioita hyväkseen nimetessään teostensa henkilöahmoja. Tässä luvussa on tarkoitus pohtia, millaisia yhteyksiä aineistojeni romaanien henkilöahmojen ja niiden nimien välillä on. Toisin sanoen tarkoituksena on selvittää nimen ja sen sisällön välistä yhteyttä. Pohdinnan kohteena on se, mitä nimi voi kertoa henkilöahmon luonteesta, ulkonäöstä, kohtalosta tai roolista romaanissa ja millaisia yhteyksiä muihin teksteihin nimellä voi olla. On myös tarkasteltava, voiko tällaisia yhteyksiä ylipäänsä löytyä.

Tutkimuksen runkona on nimien etymologian selvitys. Pääpaino kohdistuu etunimiin, koska niillä varsin usein voidaan ilmaista tällaisia asioita, mutta myös sukunimet saattavat olla jossakin tarkoituksessa puhuttelevia. Joudun päätelmissäni luottamaan omiin käsityksiini siitä, millaisena romaanien henkilöahmot minulle näyttäytyvät, mutta pyrin myös noujautumaan lähteiden tuomaan auktoriteettiin.

5.2.1 Sillanpään teokset

Romaanin *Silja eli Nuorena nukkunut* päähenkilö on nimeltään *Silja Salmelus*. Kasteessa tämä lapsesta saakka kaunis talon tytär on saanut nimen *Cecilia*, jonka puhuttelumuoto *Silja* on. Pyhä Cecilia on urkujen ja kirkkomusiikin suojeluspyhimys (USNK: 44). Siljan henkilöhaahmoon kirkkomusiikki liittyy kiinteästi. Ensimmäisen kerran pieni Silja on kirkossa kahden sairauten kuolleen sisaruksensa hautajaisissa.

Kuultiin lapsen yhtäkkiä kysyvän korkealla äänellä, mihin Laura ja Taave olivat jääneet, mikseivät ne tänne kirkkoon tulleet, jäivätkö ne sinne arkkuihinsa. Koko kirkkoväki oli kuin yhtä perhettä sillä hetkellä, kun lapsen sanat väreilivät ilmassa. Sitten alkoivat urut hyräillä, ja siitä tuli pienelle Siljalle muisto koko elämän ajaksi. Varmaan nuo samat sävelet säestivät hänen sammuvassa tajussaan pääskysten viserrystä sinä varhaisena aamuna, jona hän kuoli Kierikan saunakamarissa. (NN s. 78–79.)

Siljan elämän merkkitapaus, elämän suurimpia sisältöjä, on rakkaus nuoreen *Armas*-nimiseen kesävieraaseen. Lyhyeksi jääneeseen suhteeseen liittyy kiinteästi myös kohta, jossa Armas katselee Siljaa kirkossa jumalanpalveluksen aikana miesten puolelta. Siljan synnintunnustukseen painuneessa päässä Armas näkee jopa pyhimyksellistä puhtautta. Urkumusiikki kuvastaa nuorten orastavaa rakkautta.

Nuorukaisen valoisa mieli antautuu aurinkoisen kirkon tunnelmaan, sanojen juhlallinen rytmi ja urkujen virret ja amen-säestykset, kaikki ne hänen tajussaan kannattelevat tuota yhtä kuvaa, jossa hänen herkkä aistinsa ei näe vikaa (NN s. 179).

Urkumusiikki ja ensimmäiset muistot kirkosta palaavat Siljan mieleen myös hänen ensimmäisen kerran sairastuessaan. Jälkikäteen ajatellen tuo sairaus on Siljan elämän käännekohta, joka myöhemmin johtaa ennenaikaiseen kuolemaan vasta 22 vuoden iässä.

Sulkiessaan silmänsä hän vieläkin näki kirkasta kultaa, nyt sen muistutti kirkon peräseinää, alttaritaulun mahtavia kehyksiä, iloisia virsinumeroita soikealla taululla sakariston ovipielessä, mikä kaikki näytti elävän, kun urut soivat (NN s. 205).

Ainakin tämän romaanin päähenkilön Siljan kohdalla voidaan siis huomata yhteys nimen ja henkilöhaahmon välillä. Läpi romaanin Siljaan liitetään sellaisia ominaisuuksia, kuten puhtautta ja viattomuutta, jotka sopivat hyvin kirkkomusiikin suojeluspyhimyksen nimeä kantavalle henkilöhaahmelle. Lisäksi romaanissa on useita kohtia, joissa Siljan elämän käännekohdat esitetään kirkkomusiikin yhteydessä. Sillanpää on kuitenkin saattanut saada nimen romaanin henkilöhaahmelle tuttavaltaan ja ikätoveriltaan

Silja Maria Ihantolalta. Silja Ihantolan isä Kustaa Oskari Ihantola hävitti perintönsä ja joutui muuttamaan Ihantolan taloon, jota toisinaan sanottiin Salmelukseksi. Talon isäntää nimitettiin toisinaan Salmeluksen Kustaaksi. Silja Ihantolan tarinalla on siis jonkin verran yhtymäkohtia *Nuorena nukkunut* -romaanin päähenkilön tarinaan, ja *Silja*-nimen voi olettaa lainautuneen kirjaan tällä tavalla. (Rajala 1988: 200–201.)

Siljan elämän suuri rakkaus on nuori kaupunkilaismies nimeltä *Armas*. Armaan ulkonäköä tai olemusta kuvataan varsin vähän, edes hänen sukunimeään ei mainita. Mainitaan vain ohimennen, että nuori Armas on herrassyntyinen. Niinpä Armas jää lukijalle samalla tavalla haavekuvan tasolle kuin Siljallekin. *Armas*-nimi on alkavan suomalaisuuskauden nimiä, *Agapetus*-nimen suomennos. Almanakkaan se on päässyt vuonna 1908. Nimen hempeys on ajan myötä haihtunut. (USNK: 35.) Romaanissa nimellä on kuitenkin selkeä yhteys rakastettu-merkitykseen. Kuumeessa hourailavan Siljan mielessä Armas on sekä erisnimi että yleisnimi.

– "Älä niin kovasti, armas" – ne sanat Sofia erotti, kun hän lempeästi koetti herätellä Siljaa lääkärin tutkittavaksi (NN s. 201).

Armas-nimi liittyy siis kiinteästi henkilöahmon olemukseen ja tehtävään romaanissa.

Vaikeassa elämäntilanteessa Siljalle hyvin tärkeä henkilö on *Sofia*-niminen keski-ikäinen nainen. Sofian elämäkokemus, ymmärtämys ja viisaus ovat Siljalle avuksi. Varhain äitinsä menettäneelle tytölle Kulmalan Sofia on hetken äidin korvike. *Sofia* on kreikkalainen nimi, jonka merkitys on 'viisaus' (USNK: 154). Nimi sopii siis erinomaisesti henkilöahmolle, joka on viisas ja ymmärtäväinen nainen.

Romaanin alussa esiintyy *Martta*-niminen henkilöahmo, joka on Salmeluksen vanhan isännän sisar. Emännän kuoltua isäntä haettaa Martan pitämään taloutta. Martta ajaa pois keittiötyttö Hilman, johon talon nuori isäntä Kustaa on rakastunut. Martta on siis hyvin tomera ja arvostaan tarkka emäntä. Tätä kuvaa myös hänen lausahduksensa nuorelle Kustaalle:

– Minä en ole vielä tähän ikääni ollut palkkapiikana enkä ole nytkään (NN s. 23).

Nimi *Martta* on heprealais-aramealainen ja tuttu Raamatun Lasaruksen ja Marian toimekkaasta Martta-sisaresta. Nimen merkitys on 'valtiatar' tai 'emäntä'. Almanakassa nimi on ollut vuodesta 1858 lähtien. (USNK: 115.) Romaanin hallitsevalle emäntähahmolle nimi sopii hyvin. Nimen ja henkilöahmon luonteenpiirteiden välillä voidaan havaita yhtäläisyyksiä.

Romaanissa esiintyvistä sukunimistä eniten mielikuvia herättää *Roimala*. Roimalan isäntä mainitaan romaanissa vanhaksi rusthollariksi, jolla on pitäjässä paljon valtaa ja suuria suunnitel-

mia. Salmeluksen isäntä Kustaa joutuu ottamaan velkaa Roimalalta, ja lopulta koko talo päätyy Roimalan käsiin. Tilanne, jossa Kustaa ensimmäistä kertaa kirjoittaa nimensä velkakirjaan, kuvaa Roimalan isännän olemuksen mahtia.

Nyt Roimalan äijä, toistasataa kiloa painava keskipitäjän mahtimies, sipaisi pulisongejaan ja varoitti myös siitä, että hän ehdottomasti vaatii korot määräpäivänä. Sitten se örähti kurkkuunsa ja nenäänsä ja alkoi puhua edessä olevista talonpoikaissäädyn valitsijamiesvaaleista suosittelun painavasti erästä määrättyä ehdokasta – joka sittemmin tulikin valituksi, samoin kuin Roimalan isäntä tuli valituksi valtiopäiville. (NN. s. 63.)

Roimala-nimi yhdistyy mielikuvissa helposti *roima*-sanaan. Se saa ajatukset kääntymään vahvuuteen, voimaan ja vallankäyttöön. Perussanakirjan mukaan *roima*-sanalla on merkitykset 'melkoinen', 'huomattava' ja 'aimo'. Kaikkea tätä edustaa romaanin Roimalan äijä, jonka pelkkä ulkoinen olemus on vähintäänkin roima. Nimen ja henkilöhahmon taustalla on todennäköisesti Sillanpään vaimon kummisetä *Raipala* (Rajala 1988: 214). Nimet *Raipala* ja *Roimala* muistuttavat toisiaan, mutta henkilöhahmon korostetun mahtavaa olemusta kuvaa *Roimala* paremmin kuin *Raipala*. Henkilön oikean nimen käyttäminen romaanissa ei olisi ollut sopivaakaan.

Siljan isä, Salmeluksen perintötalon isäntä, on nimeltään *Kustaa*. Kustaa on saanut ainoana lapsena kasvaa liian vapaasti, eikä hänestä löydy tarvittavaa vahvuutta ison talon hoitamiseen. Kustaassa mainitaan myös olevan jonkinlaisia äidin puolelta perittyjä herraskaisia piirteitä. (Rajala 1988: 204.) *Kustaa*-nimi on suomalainen muoto ruotsalaisesta *Gustavista*. *Gustav* puolestaan on slaavilaista, lähinnä puolalaista alkuperää. Muinaispuolan nimeen *Gostislav* sisältyy sana *gost-*, 'vieras'. *Gustav*-nimen maineikkain kantaja oli kuningas Kustaa Vaasa. Hänen kaimoikseen kastettujen aatelisten kautta nimi levisi Suomeenkin. (USNK: 66.) Nimen sisällöllä ei ole havaittavaa yhteyttä romaanin Salmeluksen Kustaaseen. Kustaa on vanhastaan ollut hyvin suosittu miesten etunimi. Romaanin Kustaa lienee saanut nimensä todellisen henkilön, Kustaa Oskari Ihantolan mukaan. Tätä Kustaata, joka hävitti perintötalonsa, sanottiin toisinaan Salmeluksen Kustaaksi Sarkkilan kylän Salmeluksen kulman mukaan. (Rajala 1988: 199–200.)

Salmeluksen Kustaa ottaa ensin lemmytykseen ja sitten vaimokseen *Plihtarin Hilman*, joka on talossa palvelustyttö. Hilma on luonteeltaan rauhallinen ja lempeä. Hänestä Kustaa saa lohtua omiin murheisiinsa.

Kustaa sovitti päänsä tytön rinnan sivuun samalla tavalla kuin väsynyt lapsi nojautuu äitiinsä. Siinä hän viipyi mielellään, tuossa tilassa ja paikassa, jossa lapsen lepo ja miehen unhoitus olivat syvimmillään. (NN s. 20.)

Hilma-nimi on saksalainen lyhentymä nimistä *Wilhelma*, *Wilhelmine* 'altis suojelijatar', *Helmgund* 'kypäräniekka taistelijatar' tai jostakin muusta nimestä, johon sisältyy sana *helm* 'kypärä', 'suoja'. Hilma oli Suomessa muotiniimi 1800-luvun puolivälissä. (USNK: 76.) Romaanin Hilma tarjoaa kyllä jonkinlaista suojaa Kustaalle, joka on kuin eksyksissä elämässään. Nimen ja henkilöahmon välillä tuskin kuitenkaan on tarkoituksellista yhteyttä, paitsi että Hilma oli tuon ajan suosittuja nimiä. Hilma on melko tavallinen ja vaatimaton nimi, ja kenties juuri tässä tarkoituksessa se sopii henkilöahmolle parhaiten. Sillanpää osoittaa romaanissaan, että tavallinen torpparin tytär ei sittenkään pystynyt täyttämään ison talon emännälle asetettuja vaatimuksia. Hilmasta ei löydy siihen tarpeeksi tarmoa. Nimessä ei ole yhtään kovaa konsonanttia, jotka toisivat siihen ryhtiä. Lopullinen ryhdikkyys puuttuu myös henkilöahmosta.

Romaanissa *Miehen tie* päähenkilö on nimeltään *Ahrolan Paavo*. *Paavo* on yleisin suomalainen muoto *Pauluksesta*, joka on latinalainen muoto kreikkalaisesta nimestä *Pavlos* 'pieni' (USNK: 130.) Mitään pientä ei ole ainakaan romaanin Paavon ulkoisessa olemuksessa. Häntä kuvataan varsin kookkaaksi ja voimakkaaksi mieheksi.

Ahrolan Paavo täytti kaiketi neljäkolmatta vuotta, juuri tänä kesänä, jonka esikevällä hänen ensimmäinen vaimonsa näin kuoli. Hänestä oli vuosien mittaan kehittynyt kookas vaaleaverinen mies, paikkakunnan miesväestön tavallista lajia. -- Vartaloltaan hän oli hiukan kumara, niin että hänen sekä pituudestaan että vahvuudestaan – ja siten myös voimistaan – outo helposti erehtyi. (MT s. 28.)

Varhainen tunnettu Paavo oli herännäisjohtaja Paavo Ruotsalainen, 1777–1852 (USNK: 130). Mitään Paavo Ruotsalaiseen viittaavaa ei *Miehen tien* Paavosta välttämättä löydy. Sen sijaan lukijan mieleen voi nousta vielä eräs kuuluisa Paavo, nimittäin Runebergin Saarijärven Paavo. Ahrolan Paavo ei välttämättä ole yhtä uskonnollinen tai moraalinen hahmo kuin Saarijärven Paavo, pikemminkin hän on hyvin tavallinen ja inhimillinen mies omine heikkouksineen. Mutta hänen suorassa luonteenlaadussaan ja sitkeydessään on jotakin samaa kuin Saarijärven Paavossa. Jonkinlaista uutta Saarijärven Paavo, kansansa eduskuvaa, kirjailija on ehkä pyrkinytkin luomaan. Kaikki aikalaiset eivät kuitenkaan halunneet ymmärtää liian inhimilliseksi muovattua talonpojan kuvaa (Rajala 1993: 46).

Kaikki nuo pikku piirteet, jotka mies noina viimeisinä viikkoina siten ikäänkuin vasten tahtoaan oli tullut havainneeksi ja niihin kyllästyneeksi: (– –) – kaikki tuo näinä muutamina kirkastuvina aamuminuutteina tuntui vaativan jotakin Ahrolan Paavolta, tuolta suoraluontoiselta mieheltä, jota hänen kokemuksensa olivat uskomattoman vähän muovanneet (MT s. 35).

Paavo on rehellinen mies, vaikka häntä romaanissa välillä muusta syytetäänkin, ja mahdolliset virheensä hän tekee inhimillisyyttään, ei pahuuttaan.

Romaanin keskeisin naishahmo on *Vormiston Alma*, Paavon nuoruudenrakastettu, joka monien vaiheiden jälkeen lopulta päätyy Ahrolan emännäksi. Nimi *Alma* on ollut almanakassa vuodesta 1908 lähtien. Latinan *alma* on 'hellä, suopea, hedelmällinen'. (USNK: 29.) Kaikki nämä ominaisuudet kuvaavat erinomaisesti *Miehen tien* Almaa. Alma tulee nuorena raskaaksi, mutta Paavon epäröidessä hoitaa lopulta lapsensa itse eikä vaadi Paavolta sen enempää rahoja kuin avioliittoakaan. Paavon jäätyä pian leskeksi ensimmäisestä avioliitostaan Alma on kärsivällinen ja ymmärtäväinen. Hän antaa lopulta anteeksi kaikki Paavon tekemät virheet, vaikka onkin ylpeä ja itsenäinen ihminen. Omien sanojensa mukaan hän rakastaa Paavon vikojakin. Alma suhtautuu tyttärensä isään ja tämän oikkuihin hellyydellä, kuten seuraavista katkelmistakin voi päätellä.

- Tuletko sinä meille nyt? kysyi Paavo Almalta, kun auto oli ehtinyt pitkälle tyhjälle ja pimeälle kankaalle. (—)
- En minä nyt tule, sanoi Alma rauhallisella äänellä. Sitten hän painui lähemmäksi ja kuiskasi – kuiskauksessa oli omituinen tuskallinen läheisyys:
- Mutta kyllä kai minun sinne tultava on, muuten sinusta poika parka tulee huono mies. (MT s. 185.)

[Alman] Mielen täytti lämmin turvallinen tunne. Saattoipa muistaa lastansa siellä kotona lämpöisen kamarin sängyssä. Siellä se oli, ja tuolla oli sen isä, senkin vekkuli. Ja tämmöisillä retkillä minun pitää sitten arvoisan isän ja tyttären tähden kulkea. (MT s. 203.)

Alma on siis nimensä veroinen nainen. Voi sanoa, että nimen sisältö kuvaa hyvin henkilöhahmon luonnetta ja olemusta. Sillanpää-tutkija Panu Rajala on kuvannut Almaa "rakkauden ja äidillisyyden ruumiillistumaksi" (Rajala 1993: 37). Myös nimen äänneasu tukee vaikutelmaa lempeästä äidillisyydestä, koska nimessä ei ole ainoatakaan "kovaa" äännettä, ainoastaan vokaaleja ja soinnillisia konsonantteja.

Romaanin muista naishahmoista voidaan mainita Ahrolan talon etumies Taatilan vaimo *Naimi*. Nimi *Naimi* on Vanhan testamentin Ruutin kirjasta. Heparankielinen sana tarkoittaa onnellista. (USNK: 122.) Taatilan perheen elämä on kyllä hyvin onnellista, sillä avioliitossa kukoistaa rakkaus, ja he ovat oloihinsa tyytyväisiä.

Olipa perin ihmeellistä, että hän [Taatila] oli tuon kanssa ollut niin pitkällisesti sellaisessa tekemisessä... ja ihmeellisintä, että hän yhä edelleen rakasti tuota tuommoisenaankin (MT s. 65).

Kuitenkin perheen onnen yllä leijuu varjo: Naimin yhä heikkenevä terveydentila. Mitä pitemmälle raskaus edistyy, sitä heikommaksi käy Naimi. Lopulta hänellä on sama kohtalo kuin Ahrolan emännällä. Täydellistä onnea ei siis saa Naimikaan. Onnelliseksi häntä voi sanoa vain siinä suhteessa, että torpantytystä hän on päässyt elämässä eteenpäin ja saanut hyvän avioliiton.

Miehen tie -romaanin muista naishahmoista poikkeaa aika selvästi *neiti Tiirikka*. Ahrolan talon koulutettu karjapiika *Hulda Tiirikka* on keski-ikää lähestyvä naimaton nainen. Tiirikan henkilöahmoa on pidetty romaanin huumorin ja satiirin edustajana (Rajala 1993: 35). Nimi *Hulda* on ollut almanakassa 1908–28. Tämä pohjoismainen nimi perustuu sanaan *huld* 'suoepä'. Nimi sai suuren suosion arkkiviisusta "Hjalmari ja Hulda". (USNK: 77.) Kenties sana suoepä luonnehtii myös jollakin tavalla Hulda Tiirikan henkilöahmoa, mutta varsinaisesti hivenen koominen vaikutelma syntyy nimestä. *Hulda* on taannoisesta suosiostaan huolimatta nykyaikaisen lukijan mielessä aika erikoinen nimi, varsinkin yhdistettynä sukunimeen *Tiirikka*, joka synnyttää mielleyhtymän metalliseen tiirikkaan, kylmään ja kapeaan. Tällainen on myös neiti Tiirikan ulkomuoto ja olemus.

Neiti oli vaalea ja hoikka päinvastoin kuin karjakot tavallisesti. Luonteeltaan oli hiljainen ja vähän juuri hitaanpuoleinen, hiukan sievistelevä. Oli suorastaan luonnonvastaista nähdä, että hän pystyi teurastamaan maitovasikan, kun ei talossa ollut sellaista miestäkään, joka olisi siihen ryhtynyt. (– –)

Neiti suoritteli kaikki tehtävänsä huulilla hieno tietäväisyyden nipistys, ja hänen tavalliseenkin puheeseensa tuli enemmän tuota oppikirjojen lausetyyliä ja nimityksiä. Hän oli neiti, ei siihen mitään ollut sanomista. Eikä häneen ajan mukanaan tullut tuota karjakoille ominaista verevää pyöreyttä. Hänen sormensa olivat käsittämättömän hoikat ja kylmät siihen nähden, että hän sentään teki melko reippaasti ruumiillista työtä. (MT s. 124.)

Neiti Tiirikan nimellä, luonteella ja olemuksella on siis havaittavissa oleva yhteys. Nimi muokkaa lukijalle henkilöahmosta syntyvää mielikuvaa, jota romaanin kuvaus täydentää.

Romaanissa keskeinen hahmo on myös *Jaskarin äijä*. Paavo ottaa vaimokseen varakkaan Jaskarin tyttären *Ammi*, joka kuitenkin pian menehtyy lapsivuoteeseen. Jaskarin isäntäväkeä ei kuvata romaanissa kovin mairittelevasti. Jaskarin isäntä on häijy, saita, epäluuloinen ja sairaalloisen kiintynyt ainoaan lapseensa. Jaskarin vihjataan käyttävän piikojaan seksuaalisesti hyväksi, ja saattaaapa hänellä on aviottomia lapsiakin. Tyttärensä ja tämän poikavauvan kuoltua Jaskari haastaa Paavon käräjille tyttärensä rahoista. Jaskarin äijä on siis kaikin puolin epämiellyttävä henkilöahmo, päähenkilön vastavoima.

Ei ollut muissa sopuisemmissa kylissä sellaista taloa kuin Jaskari, joka paistoi sieltä mäeltään kylän laidasta ja ikäänkuin levitti ahdistuksen tunnun koko tuon kylän yli, joka muutenkin oli kuulu kautta pitäjän naapurijuonitteluistaan ja käräjäimisistään... Jaskarin

äijän elämä ei ollut kadehdittavaa, vaikka hän kaikkien tajussa edustikin sellaista vanhanaikaista sitkeästi koottua ja lujasti kiinni sidottua varallisuutta, sellaista, jota joka laidalta yhtä sitkeä, melkeinpä perintönä kulkeva kateus ympäröi. (MT s. 37–38.)

Jaskari on länsisuomalainen muunnos *Jaakob*-nimestä. Talonnimenä se esiintyy Etelä-Pohjanmaalla ja Satakunnassa. Nimi on siis voinut olla Sillanpäälle tuttu, koska se ei ole erityisen harvinainen, vaikka ei yleinenkään. Jollakin tavalla nimi tuntuu sopivan epäluuloiselle ja hankalalle isäntämiehelle paremmin kuin jokin tavallinen nimi, vaikkapa *Anttila* tai *Mikkola*.

Romaanin tärkeistä mieshahmoista on vielä mainittava Ahrolan talon etumies *Vihtori Taatila*. Taatila on monella tapaa esimerkillinen mies, joka on ollut nuorena isättömäksi jääneelle Paavolle myös eräänlainen isällinen tuki. Rajala mainitseekin, että Taatila on kuvattu miehiseksi ihanteeksi, jolla on valoisa luonto (Rajala 1993: 33).

Hän ei kärsinyt ylötöntä suun käyttöä, vaan lopetti sellaisen jollain asiallisella tiukalla työkäskyllä – vaikka hän sitten saattoi Paavolle siitä kertoessaan nauraa niin että lyhyet tiiviit hammasrivit näkyivät suupieliä myöten. Ja saattoihan Taatila, sen puolesta, sellaiseen rasvaiseen kulkumiehen välmäykseen siihenkin vastata, mutta silloin olikin vastaus siinä lajissa niin musertava, että sekä äskeisen yrittäjän että muun kuulijakunnan suut jäivät tukkoon – naurusta tai ällistyksestä. (MT s. 62–63.)

Taatilan ja hänen nuoren isäntänsä Paavon kohtalot ovat sillä tavalla samanlaiset, että kummatkin menettävät vaimonsa, mutta löytävät sitten uuden onnen. *Vihtori* on suomalainen muoto nimestä *Viktor*, jonka pohjana on latinan *Victor* 'voittaja' (USNK: 178). Mitään erityistä yhtäläisyyttä nimen sisällön ja henkilöhahmon välillä ei ole selvästi näkyvissä, sillä *Vihtori* on aikoinaan ollut hyvin suosittu etunimi. Sukunimi *Taatila* sen sijaan on erikoisempi. Nimi assosioituu lukijan mielessä johonkin tasaiseen ja vakaaseen, ehkä jopa sanaan *taata*, joka puolestaan tuo mieleen turvallisen isoisähahmon. Sellainen henkilöhahmo juuri Taatila onkin.

Romaanissa *Ihmiset suviyössä* lukijalle esitellään yhden vuorokauden aikana melkoinen määrä erilaisia ihmiskohtaloita. Suuresta määrästä henkilöhahmoja keskeisimmiksi nousevat ainakin kaksi erilaisissa elämäntilanteissa olevaa naista. *Hilja* on *Syrjämäen Jalmari* -nimisen torpparin vaimo, joka saa kesäisenä yönä neljännen lapsensa. Apuna on vain naapuritalon emäntä, sillä epäonninen aviomies ei onnistu saamaan paikalle kättilöä eikä lääkäriäkään ajoissa. *Hilja*-nimi on ollut almanakassa vuodesta 1908 lähtien. Nimi on käänös latinan nimestä *Placidus*, 'tasainen, hiljainen', ja se kuuluu viime vuosisadalla suosittuihin hyviä luonteenomaisuuksia kuvaaviin etunimiin. (USNK: 75.) *Syrjämäen Hilja* on nimensä veroinen nainen, mieheensä verrattuna varsin rauhallinen ja hätäilemätön luonteeltaan.

Kun Hilja, asiaa enempi perustelematta, asettui sängylle ja siinä poltteen taas saapuessa pusersi sängyn päätyä, niin että olisi luullut kynsien siihen puuhun uppoavan – silloin Telirannan emäntä kääri hihansa ja lähti enempiä kyselemättä keittiön puolelle tarkastamaan, oliko vettä, sopivaa vattia ja muuta sellaista, jota hän pian tiesi tarvitsevan. Polton taas äkisti vaimentuessa oli Hilja itsekin niinkuin ei mitään erityisempää olisi ollutkaan. (IS s. 358.)

Hiljassa on tasaisuutta ja lempeyttä, jotka viehättävät taiteilijaakin. Taiteilija haluaisi maalata Hiljan Madonnana, lapsi sylissään.

Telirannan talossa on kesävieraana 22-vuotias *Helka*, joka on talonväen sukulaisia, vanhan emännän lapsenlapsi. Helka-neitiä kuvataan hyvin viehättäväksi nuoreksi naiseksi, jonka nuoruuden kukoistus on parhaimmillaan. Hänen hehkeä olemuksensa on mummolle elävä muistutus siitä, millaista elämä nuoruudessa parhaimmillaan voi olla.

Nyt aurinko jo paistaa neidon kasvoihin, päivettyneenäkin heleäihoiseen kaulaan, ylähuulen kaunoiseen kaareen, pehmeän ruskeisiin kiharoihin korvan tykönä, avoimeen, vieläkin hiukan lapselliseen otsaan (IS s. 292.)

Oli kuin jotain sangen etäistä sellainen ajatuskin, että uni heti tulisi, kun vuoteeseen oikeni. Oli paljon muuta samallaista, jota ei järjellensä enää voinut itselleen kuvitella, mutta jonka kuitenkin muisti nuoruuden vereviltä ihanilta päiviltä. .. Kävi melkein kateeksi tuollainen kuin Helka, jonka sielun ja ruumiin ihanuudet vanhanakin niin hyvin vaistosi. (IS s. 379.)

Nimi *Helka*, alkuperäisessä asussaan *Helga*, sisältää muinaisskandinaavisen sanan *helga* 'pyhä, varottava'. Sana on sama kuin muinaissaksan *hails* 'terve, onnellinen'. Islantilaisessa saagassa Helga on Pohjolan viehättävin nainen. (USNK: 70.) Nämä ominaisuudet sopivat mainiosti romaanin Helkaan, joka on terve ja onnellinen ja jonka ihana ulkomuoto herättää ihastusta useissa henkilöissä. Helka-nimi on Sillanpään maalaismaisemassa erikoinen ja muodikas. Sellainen se täytyy ollakin, jotta lukija pystyisi mielessään hahmottamaan Helkan romaanissa romanttisen rakkauden keskipisteeksi.

Romaanin vahvoihin naishahmoihin kuuluu *Mettälän Santra*, noin kolmekymmentäviisivuotias töllin akka, jonka mies on keväästä saakka ollut tukkilaistöissä. Avioliitto on väljähtänyt, ja Santra ei tarvitse miestänsä arkielämästä selvitäkseen. Kesäisenä yönä Santra päättyy suhteeseen kantatilan isännän kanssa. Kun Santra sitten kuulee miehensä saaneen puukotuksessa surmansa, hänet valtaa huojennus. Miehellä ei enää olisi ollut tilaa hänen elämässään.

Mettälän Santra on siis vahva nainen sekä sisäisesti että ulkoisesti. Sellaiseksi hänen olemuksensa myös romaanissa kuvataan.

Hän oli kookas ja suuriluinen nainen. Mutta vaikka luuston saattoikin siellä täällä havaita – hartioitten tienolla, poskipäissä, leukaperissä ja kyynärpäissä – näytti kumminkin siltä kuin ei kova elämäkään olisi saanut tuosta naisesta irti läheskään kaikkea sitä tyttöyden aikaista karkeaa naisellista voimaa, jota luonto oli hänen olemukseensa sijoittanut. Sen näki kun hän jotain kantaen astui kesäistä polkua tai kun hän joutilaana istahti johonkin lepäämään. Ja sen kuuli, kun oli annettava veikeä vastaus jonkun sahtia juoneen äijän naljailuun. (IS s. 306.)

Nimet *Sandra* ja *Santra* ovat *Aleksandra*-nimen lyhentymiä, jotka ovat itsenäistyneet ristimänimiksi. *Santra* on vahva nimi. Nimessä ei ole mitään hentoa tai heikkoa, jos sitä verrataan vaikkapa *Hilja*-nimeen, joka antaa mielikuvan jostakin rauhallisesta ja jopa herkästä. Nimen keskellä olevan konsonantit *n*, *t* ja *r* tekevät nimestä tarmokkaan ja pontevan. *Santra*-nimessä on kansanomaisuutta ja voimaa, jotka sopivat Mettälän Santran henkilöhaamoon.

Romaanin traagisin mieshahmo on kenties nuori tukkilainen *Yrjö Salonen*, jota tukkilaisien keskuudessa puhutellaan *Nokiaksi* kotipaikan mukaan. Hän on lähtenyt tukkilaiseksi pakoilemaan sakkotuomiotaan. Salonen on orpo, uhmakas ja poikkeava. Hän ei käyttäydy kuin oikea tukkilainen. Hetken ärsytyksen jälkeen Salonen pistää puukollaan Mettälän Jukkaa rintaan. Kun Salonen lopulta tajuaa tilanteensa, hän romahtaa henkisesti ja huutaa apuun äitiä. Salosen poikkeavuus ja levoton käytös selittyvät vihjauksilla, jotka antavat ymmärtää Salosella olevan homoseksuaalisia taipumuksia. Sillanpään tästä antamat vihjeet ovat todennäköisesti niin selkeitä kuin tuohon aikaan on ollut mahdollista kirjallisuudessa esittää. (Rajala 1993: 88.)

Yrjö-nimi on kansanomainen muoto *Georgius*-nimestä. Nimen taustalla on kreikan *Georgios*, joka tarkoittaa maanviljelijää. (USNK: 63.) *Yrjö* oli hyvin suosittu etunimi 1900-luvun vaihteen molemmin puolin. Sukunimi *Salonen* on sekin varsin yleinen. Nuoren Salosen nimessä ei siis ole mitään erikoista, joka voisi kuvata hänen luonnettaan tai kohtaloaan. Henkilöhahmon nimessä tärkeintä onkin juuri sen tavanomaisuus. Salonen on toisaalta tavallinen nuori mies, toisaalta omituisen levoton luonne. Nimen tavallisuutta selittää myös se, että Sillanpää sai puukotustapauksen idean todellisesta elämästä. Elokuussa 1922 Arvo Mäkinen puukotti kuoliaaksi Juho Mettälän. Sillanpää seurasi tapauksen oikeusjuttua tarkasti. (Rajala 1993: 75.) *Ihmiset suviyössä* -romaanissa Arvo Mäkinen on muuttunut *Yrjö Saloseksi*, Mettälän sukunimeä ei ole edes vaihdettu.

Romaanin mieshahmoista on vielä mainittava *Syrjämäen Jalmari*. Jalmari on torppari, Hiljan aviomies. Avioliiton hallitseva puoliso on Hilja, sillä Jalmari on hiukan saamaton ja avuton rauhalliseen mutta aikaansaavaan vaimoonsa verrattuna.

Tiedä kuka tässä kiireimmin apua tarvitsee, sanoi Hilja ja vilkaisi merkitsevästi mieheensä, jonka ilmeeseen tuli heti hiukan hätääntynyt vakavuus. Semmoinen sille aina tuli, eikä sille sen vuoksi kannattanut kaikkein ensimmäisiä oireitansa ruveta selittelemäänkään. (IS s. 309.)

Jalmari avuttomuutta selitetään romaanissa sillä, että hän on jo varhain menettänyt äitinsä. Vaikeissa tilanteissa Jalmari on edelleen kuin äiditön pikkupoika. Sellainen tilanne on myös silloin, kun Jalmari yrittää saada suitsiin hevosta, jolla pitäisi lähteä hakemaan kättilöä avuksi synnyttävälle vaimolle.

Jalmari, viaton ja avuton pikkupoika, juoksi ja läähätti, välillä pysähtyen sen verran, että itse paremmin havaitsi tuon oman mielentilansa. Eihän ollut muuta toivoa. Ja taas vuoti kirousta, sellaista itkua ja rukousta lähentelevää kirousta hänen huuliltaan, kun hän nyt enää vain vinhasti kävellen seuraili oikullisen tamman tepastelua. (IS s. 312.)

Nimi *Jalmari* on *Hjalmar*-nimen suomalainen vastine. Hjalmar on muinaisskandinaavinen nimi, jonka merkitys on 'kypäräniekka sotilas'. Sekä Hjalmar että Jalmari olivat vielä vuosisadan vaihteessa uljaita nimiä. (USNK: 76.) Jalmari oli hyvin suosittu etunimi varsinkin ennen 1900-luvun alkua (Kiviniemi 1982: 208.) Jalmari on siis varsin tavallinen ja todennäköinen nimi tavalliselle torpparille 1930-luvulla. Mitään sotilaallista tai sankarillista nimen sisällön mukaisesti ei Syrjämäen Jalmarin henkilöhaamoon liity. Nykyaikaisen lukijan mielessä Jalmari voikin olla sopiva nimi hiukan saamattomalle miehelle. Nimi saattaa tuoda mieleen jonkinlaisen tohvelisankarin. Pehmeyttä on myös nimen äännerakenteessa. Konsonantit *j*, *l*, *m* ja *r* ovat kaikki soinnillisia konsonantteja. Ne ovat myös pehmeitä äänteitä, jos niitä vertaa konsonantteihin *k*, *p*, *t* ja *s*. Sukunimi *Syrjämäki* on sijaintia ilmaiseva asumuksen nimi. Se ei ole kovin yleinen nimi, mutta sitä ei voi myöskään pitää harvinaisena. (USNK: 810.) Kovin komean asumuksen nimi ei Syrjämäki ole, joten lukijan mielessä Syrjämäen Jalmarista tulee vaatimaton, tavallinen torppari.

Sillanpään romaaneissa henkilöhaamojen nimet saattavat olla varsin puhuttelevia. Ne voivat yhdessä muiden henkilöhaamosta saatavien tietojen kanssa auttaa lukijaa rakentamaan henkilökuva. Sillanpään romaaneille on tyypillistä, että niissä mainitaan ohimennen nimeltä suuri joukko henkilöhaamoja, jotka yleensä ovat tavallista maaseudun väestöä, ja että samat, tavalliset nimet toistuvat. Tällaisten tarkemmin määrittelemättä jäävien henkilöhaamojen nimiä ei kannata nimen ja henkilöhaamon olemuksen välisen yhteyden kannalta tutkia. Keskeisten henkilöhaamojen nimet kuitenkin saattavat tuoda henkilöhaamoon jopa jonkin uuden ulottuvuuden.

5.2.2 Waltarin teokset

Mika Waltarin romaanissa *Appelsiininsiemen* päähenkilö on *Irene*-niminen, juuri koulunsa päättävä nuori nainen. *Appelsiininsiemen*-romaanille ominaista on 1930-luvun ajankuvaus, ja Ireneä kuvataan ajalleen tyyppillisenä nuorena. Hän haluaa olla vapaa ja kokea kaiken, antautua aistien vietäväksi.

Nyt he olivat laukanneet pitkin kaupunkia koko iltapäivän. Irene ennen kaikkea saadakseen aikansa kulumaan, oli toivottoman pitkäveteistä odottaa, kun illassa hämmöttivät uudet kokemukset, värisyttävämmät ja vaarallisemmat kuin mitkään entiset. Ja huhtikuu, huhtikuu teki ihmisen aivan hurjaksi, saattoi tehdä ihan mitä tahansa, kunhan tulisi joku, joka osaisi käyttää tilaisuutta hyväkseen. (AS s. 8.)

Irene-nimi on ollut suomalaisessa almanakassa vuodesta 1729 lähtien. Nimi on kreikkalainen ja tarkoittaa 'rauhaisaa' tai 'rauhan edustajaa'. Eirēne oli kreikkalainen jumalatar, joka kuului luonnon ja ihmiselämän järjestystä edustaviin horai-haltiattariin. Roomalaiskatolisella kirkolla on marttyyrineitsyt Irenen muistopäivä. (USNK: 82.) Irene-nimen sisällöllä ja romaanin Irenellä ei vaikuta olevan mitään yhteistä. Nimi ei kuitenkaan ole koskaan ollut mikään muotiniemi, ja se on huomattavasti yleisempi toisena kuin ensimmäisenä etunimenä (Kiviniemi 1982: 269). Nimi tekee siis henkilöahmosta persoonallisen, kiinnostavan henkilöahmon.

Irenen nuorempi veli on nimeltään *Kai*. Kai on tavallinen seitsemäntoistavuotias koulupoika, joka kokeilee ensimmäisiä kertoja aikuisten maailmaa ja siihen kuuluvia asioita. Niin ajatukset kuin kiinnostuksen kohteetkin vaihtuvat Kain mielessä monta kertaa romaanissa kuluvan vuoden aikana.

Hän, Kai, tekisi vielä jotakin, aivan erikoista, – hän ei vielä tiennyt minkä laatuista, se oli epämääräistä, hän vain tunsu, että hänen täytyi tehdä jotakin. Hän oli mielestään kärsinyt syviä pettymyksiä, jotka tulisivat vaikuttamaan koko elämään, hän oli yksinäinen, eristäytynyt ja katkera. Hän oikein hekumoi väliin tuossa tunnelmassaan. (AS s. 401.)

Nimi *Kai* otettiin suomalaiseen almanakkaan vasta 1950-luvulla. Se on palautettavissa roomalaiseen etunimeen *Caius*, joka on antiikin latinassa äännetty *Gaius*. (USNK: 93.) Kreikkalaisilla nimi oli muodossa *Gaios*. Nimi on alkuperältään epäselvä. Kuuluisin nimen kantaja on ollut Rooman keisari Gaius Julius Caesar. Kristikunnan kalentereissa on lähes 20 *Caius*- tai *Gaius*-nimistä pyhimystä. (Lempiäinen 1999: 319–320.) Kai-nimen suurimmat suosion vuodet olivat 1960- ja 1970-luvuilla, joten kolmekymmentäluvun koulupojan nimeksi Kai on aika erikoinen (Kiviniemi 1982: 326). Kain ja Irenen isä on historian professori yliopistossa, joten tältä pohjalta pojan latinalaisperäinen nimi on

ymmärrettävä. Nimi ei millään erityisellä tavalla kuvaa henkilöahmon olemusta tai persoonallisuutta. Se on kuitenkin sointuva nimi, joka sopii hyvin nuorelle pojalle.

Päähenkilön perheen isä on nimeltään *Reinhold*. Henkilöahmo on perhe-elämässä hiljainen ja syrjään vetäytyvä. Perhe piirtää kirjaimellisesti rastin seinään, jos isä ottaa jonkin asian oma-aloitteisesti puheeksi. Reinhold on jo melko iäkäs ollakseen nuorten isä. Hän kokee myös yliopistomaailmassa, että aika on jo ajanut hänen ohitseen. Nimi *Reinhold* on ollut suomalaisessa almanakassa 1705–1907. Se pohjautuu muinaissaksalaiseen *Reginold*-nimeen, joka merkitsee 'jumalan neuvoilla vallitsevaa'. Koska Reinhold on "maallinen" nimi, se pääsi Suomessa almanakkaan vasta 1700-luvulla. Nimi on kuitenkin ollut maassamme hyvin tunnettu. (USNK: 140.) Reinholdin kaltainen vanhahtava ja arvokas nimi sopii hyvin arvokkaalle ikääntyvälle professorille. Reinhold edustaa mennyttä aikakautta niin omien lastensa kuin useimpien opiskelijoidensakin mielestä, ja on itsekin siitä tietoinen. Siksi nimen vanhahtavuus tuntuu hyvin sopivalta tälle henkilöahmoille. Nimen sisällöllä ei sen sijaan tunnu olevan yhteyttä henkilöahmoon. Menneen aikakauden edustajana Reinhold ei juurikaan saa todellista kunnioitusta osakseen eikä siis ole todellinen vallankäyttäjä.

Perheen äiti on nimeltään *Sanni*. Hän on luonteeltaan puolisoaan voimakastahtoisempi, ja kodin piiriin kuuluvat asiat ovat juuri äidin hallinnassa. Sanni haluaa varjella aikuistuvia lapsiaan. Toisaalta lapset myös tuottavat hänelle suurta huolta. Sanni on miehensä tavoin lähestymässä vanhuutta, ja samalla hän alkaa myöntyä lasten tahtoon määrätä omista elämästään. Äiti suuntautuu yhä enemmän hengellisiin asioihin.

Professorinrouvan kädet painuivat ristiin, hiljaa, vaistomaisesti. Ei hän muodostellut huulillaan mitään sanoja, katseli vain tiilimuurin punaa kadun toisella puolella, ikkunain välkettä. Herra, ohjaa eksyneitä... Kun saisi anteeksi kaikki kovat, hermostuneet sanat, – voisi olla vain lempeä. (AS s. 66.)

Sanni on puhuttelumuoto nimistä *Aleksandra*, *Sandra* ja *Susanna*. Kalenterissa se on ollut omana nimenään vasta vuodesta 1953 saakka. *Aleksandra* on kreikan 'puolustajatar, suojelejä'. *Susanna* puolestaan palautuu hepreankieliseen nimeen *Shushannah*, joka merkitsee liljaa. Raamatun Susanna on yksi Jeesusta palvelevista naisista. (USNK: 27, 148 ja 157.) Romaanin Sannilla ja nimen sisällöllä ei sinänsä ole mitään selvää yhteyttä, paitsi uskonnollinen sisältö. Lastensa suhteen Sanni ainakin pyrkii olemaan suojeleva hahmo. Nimen vanhahtavuus kuitenkin sopii henkilöahmoon. *Sanni* on kuitenkin aika arkinen ja tavallinen nimi, kun sitä vertaa puoliso Reinholdin nimeen. Vaikka kodin asioissa todellinen valta onkin Sannilla, aviopuolisoiden nimet eivät ole lainkaan samalla viivalla. *Reinholdissa* on nimenä ylemmyyttä, johon Sanni ei yllä. Nimien avulla luodaan asetelma, jossa

hajamielinen, hiljainen ja vanheneva professori ajatuksineen on tärkeämpi henkilö kuin ainoastaan kotia hallitseva vaimo.

Romaanin toiseksi varsinaiseksi päähenkilöksi nousee *Ilmari Karimaa* -niminen nuori arkkitehti, jota puhutellaan *Imaksi*. Ima on Irenen tavoin aikansa nuori, joka haluaa elää ja kokea. Nykyaika tempaa Imankin mukaansa. Hän on kuitenkin ehkä hiukan Irenenä romanttisempi hahmo, ja kasvaa vastuuseen ensimmäisen avioliittovuotensa myötä. Imalla on suunnitelmia tulevaisuutta varten, ja hän luottaa omiin kykyihinsä.

Ja kun hän käveli, oli hän täynnä rajatonta, hellää kiitollisuutta elämää kohtaan. Hän oli voittanut palkinnon, hän tunsi varmuutta siitä, että hänelläkin oli oma tarpeellinen paikkansa uuden maailman kehityskulussa, hänellä oli kaunis, pieni koti, vaimo, jota hän rakasti suurella, kirkkaalla hellyydellä, – ja ennenkaikkea, himmertävänä, kevätillan kuultavana liikkui hänen mielessään uuden, kehkeytyvän elämän aavistus ja toivo. (AS s. 472.)

Ilmari on kansallisromanttisen kauden nimiä. Seppä Ilmarinenhan on eräs Kalevalan pääsankareista. Hän on taitava, luonteeltaan rauhallinen, vakava, rehellinen ja uskollinen. Nimi on erittäin vanha suomalainen nimi. Almanakkaan *Ilmari* pääsi vuonna 1908. (USNK: 79.) Ilmariseen liitetyistä ominaisuuksista romaanin *Ilmariin* sopii ainakin taitavuus, sillä hän on lahjakas nuori arkkitehti. Hän on myös luonteeltaan rehellinen ja uskollinen. Sukunimi *Karimaa* on harvinainen. *Ilmari Karimaa* on kirjailija Mika Waltarin oman nimen puolianagrammi, ja Ilmarin henkilöahhossa on paljon kirjailijaa itseään. Syystäkin romaanin *Ilmariin* liittyy monenlaisia positiivisia ominaisuuksia, vaikka heikkouksia-kin on. Positiiviset ominaisuudet yhdistyvät myös henkilöahhmon nimeen.

Romaanissa *Isästä poikaan* ensimmäinen osa on nimeltään *Mies ja haave*. Sen päähenkilö on *Elias Kustaanpoika*, joka lähtee kotitalostaan Helsinkiin muurarinkisälliksi. Elias kasvaa ihanteita vaalivasta nuoresta miehestä aikuiseksi muurariksi, jolla on omat heikkoutensa. Avioliittoon ei ole sitä, mitä Elias kuvitteli sen olevan. Elämän sisältö on kuitenkin omien poikien kouluttaminen, ja sitä varten Elias tekee kaikkensa. Lopulta Elias löytää revytyssä elämässään rauhan uskosta.

Hän muisti ajan, jolloin hän nuorena miehenä oli kävellyt näitä katuja palava haave mielessään tulevaisuuttaan kutoen. Tämä oli hänen haaveensa ensimmäinen suuri voitonhetki, hänellä oli täysi syy tuntee iloa ja tyydytystä, mutta iloa ei ollut hänen mielessään. (– –) Kaikki oli niin toisin kuin hän haaveessaan oli kuvitellut – hän oli neljäkymmenen sivuuttanut työmies, joka käveli raskain askelin, hänen mielensä oli rikkonainen, hänen mielessään ei ollut uskoa eikä intoa niinkuin muinoin. (IP s. 198.)

Elias-nimi on kreikkalainen muoto hepreankielisestä nimestä *Elia*, joka tarkoittaa 'Jahve on Jumalani' (USNK: 52). Romaanin *Elias* on saanut nimensä Suomen kuuluisan Eliaan, Elias Lönnrotin mukaan.

Elias onkin hyvin suomalaismielinen. Kipinän siihen hän on saanut kummisedältään, joka on Lönnrotin harras ihailija. Romaanin henkilöahmolle Elias on kaikin puolin osuva nimi. Siihen sisältyy sekä suomalaisuuden ihailu että uskonnollisuus. Ne ovat kaksi romaanin Eliaan määräävintä ominaisuutta.

Elias avioituu *Mari*-nimisen ahkeran naisen kanssa. Elias ihastuu Marin työteliäisyyteen, vaatimattomuuteen ja kaikin puolin siivoon olemukseen. Ahkeruuden lisäksi Marin määräävin luonteenpiirre on hänen ankara uskonnollisuutensa. Mari on vanha suomalainen muoto *Mariasta*, joka on kristikunnan suosituimpia naisennimiä. Hepreankielinen nimi on *Mirjam*, ja kreikassa se tunnetaan muodossa *Mariam*. Nimen merkitys on todennäköisesti 'toivottu lapsi'. Mari-muoto tunnetaan koko Suomessa, mutta se on kenties ollut hiukan käytetympi maan itäosissa. (USNK: 112–113.) Romaanin Marilla ja hänen nimensä sisällöllä ei ole näkyvää yhteyttä. Yksinkertainen ja koreilematon nimi sopii kuitenkin hyvin henkilöahmolle, joka elää ahkeraa elämää nöyrän uskonnollisesti. *Maria* olisi ehkä liian kaunis nimi henkilöahmolle. Mari kestää myös avioliitossaan vaikeita aikoja, kuten miehensä juopottelun ja aviorikoksen.

Eliaan ja Marin vanhin poika saa nimekseen *Toivo Johannes*. Ensimmäinen etunimi on isän ehdotus ja toinen äidin.

Elias halusi, että pojan nimeksi pantaisiin Toivo. Olihan poika heidän toivonsa ja samalla salassa koko suomalaisen kansan toivo. Mari tahtoi pojan nimeksi Johannesta, olihan hän syntynyt juhannuspäivänä, kenties se oli Herran merkki hänen tulevaisuudestaan. Sen tähden pojan nimeksipyhässä kasteentoimituksessa annettiin Toivo Johannes. – – He eivät tienneet, että he pojalle nimeä antaessa seurasivat kokonaisen kansan salaista haavetta, sillä monessa köyhässä kodissa kasvoi näinä aikoina poika, joka kasteessa sai nimekseen Toivo. (IP s. 157–158.)

Toivo Johannes on romaanin toisen osan päähenkilö. Toivo palkitsee vanhempiensa toiveet: hänestä tulee ylioppilas ja sen jälkeen filosofian kandidaatti. Uskonnollisen herätyksen saatuaan Toivo tekee vaikean päätöksen. Hän täydentää opintojaan, ja hänestä tulee pappi, jolloin Mari-äidin salainen haave saa täyttymyksensä. Toivosta tulee tulisieluinen köyhien auttaja ja todellinen vähäosaisten ymmärtäjä.

Mutta tärkeintä oli, että hän joutui kosketuksiin mitä erilaisimpien ihmisten kanssa, oppi ymmärtämään heidän ajatuksiaan ja tarpeitaan ja tavoittamaan heidän sydäntensä herkimät kohdat. Hänessä kehittyi nopeasti salainen, vaistomainen kyky erottaa elävä ihminen kuolleesta, jyvä akanoista, liekki sammuneista kekäleistä. Ei ollut suurempaa ja vaativampaa tehtävää kuin ihmisten kalastaminen, ei ollut ihanampaa ja samalla masentavampaa tehtävää. (IP s. 398–399.)

Täydellinen antautuminen henkisesti raskaalle työlle vaatii veronsa: Toivo sairastuu keuhkotautiin, joka koituu hänen kuolemakseen.

Toivo-nimi on päässyt almanakkaan vuonna 1908. Se on alkavan suomalaisuuskauden nimiä. Toisaalta *Toivo* on ollut Virossa ja Suomessa jo muinaisaikainen nimi, jonka todistavat sukunimet *Toivainen* ja *Toivonen*. (USNK: 165–166.) *Johannes* on kreikkalais-latinalainen muoto heprean nimestä *Jochanan*, jonka merkitys on 'Jumala on armollinen'. Almanakassa olleista kolmesta Johanneksen päivästä jäljellä on enää Johannes Kastajan syntymäpäivä 24.6., jota on vietetty jo 400-luvulta lähtien. Sekä toivo että Jumalan armollisuus liittyvät monella tavalla romaanin *Toivo Kustaa*-laan. Henkilöhahmon nimi kertoo siis paljon.

Eliaalla ja Marilla on myös toinen poika, *Samuel*. Hän on luonteeltaan Toivoa käytännöllisempi, joten hän opiskelee lakimieheksi. Myöhemmin Samuel onnistuu liiketoimillaan kartuttamaan omaisuutensa varsin mittavaksi. Nimi *Samuel* on alun perin hepreaa, ja sen merkitys on 'Jumalan kuulema' (USNK: 147). Lempiäisen mukaan nimi tulee heprean *Schemuelista*, jonka merkitys on 'Jumalan nimeen' tai 'hänen nimensä on Jumala'. Kansanomainen tulkinta nimestä on Raamatun mukaan 'jumalalta pyydetty'. (Lempiäinen 1999: 466.) Samuelin nimellä on romaanissa tarinansa. Mari herää Samuelia odottaessaan keskellä yötä, kun kuulee jonkun kutsuvan hänen nimeään ja kehottavan nousemaan. Noustessaan Mari huomaa uhkaavan tulipalon ja onnistuu pelastamaan koko talon ja perheensä.

Ja hän päätti, että jos Jumala sallisi hänen synnyttää vielä kerran pojan, hän antaisi toiselle pojalleen nimeksi Samuel – se on 'Herra kutsuu' – sillä niinkuin Herra oli unessa kutsunut Samuelia, niin hän tänä yönä oli kutsunut Maria (IP s. 162).

Nimen sisältö ja henkilöhahmon olemus eivät silti mitenkään erityisen hyvin yhdisty. Aikuiselle Samuelille nimen tietynlainen komeus kuitenkin sopii.

Toivo ottaa vaimokseen *Maria Nyberg* -nimisen nuoren naisen. Maria on käytännöllisesti katsoen Toivon äidin, Marin, kaima. Toivon äidillä nimi on kuitenkin arkisemmassa muodossa kuin hiukan hienostelunhaluisella vaimolla. Maria on avioituessaan hyvin nuori, ja hänessä on nuoruuden kokemattomuutta ja hupsuutta. Hän jää nuorena leskeksi, ja vaikeina aikoina hänestä kasvaa vastuullinen, hivenen surumielinen nainen.

Toivon ja Marian lapset ovat nimeltään *Lahja Elias*, *Elina* ja *Johannes*, jota kutsutaan *Juhaniksi*. Lahja Elias on toimintaan ja urheiluun suuntautunut nuori mies. Hän on älykäs, mutta ei jaksa opiskella.

Lahja ei heistä paljon välittänyt, hän tuskin ehti kotona muuta kuin syödä ja nukkua. Hänellä oli potkupallojoukkueensa ja pesäpallonsa ja jääpallokilpailunsa, hän kuului suojeluskunnan oravakomppaniaan ja heille kaikille oli arvoitus, milloin hän luki läksynsä. Hän selvisi hämmästyttävän vähällä lukemisella ja pääsi joka kevät nipinnapin luokaltaan. Hän olisi voinut olla eteväkin oppilas, mutta ei viitsinyt. (IP s. 503.)

Myöhemmin Lahjaa ei kiinnostaa myöskään upseerin ura. Hän päättää opiskella metsänhoitajaksi. Se on hänelle sopiva ulkoilma-ammatti, joka ei edellytä pitkiä opiskeluita.

Lahja-nimi on alkavan suomalaisuuskauden nimiä. Se tuli korvamaan nimeä *Donatus*, joka latinassa tarkoittaa 'lahjoitettua'. Alkuaikoina nimi saattoi olla miehenkin nimi, kuten romaanin Lahjalla, vaikka se myöhemmin onkin vakiintunut naisen nimeksi. (USNK: 103.) Romaanin Lahja on saanut nimensä juuri sen sisällön perusteella, sillä Toivo pitää poikaansa suurena lahjana.

Kun poika muutaman viikon kuluttua kastettiin, hän sai nimekseen Lahja Elias, sillä Toivo tahtoi pitää häntä suurena, ihmeellisenä lahjana (IP s. 392).

Kenties nimi kuvaa Lahjaa myös siinä suhteessa, että hänen suhtautumisensa elämään on mutkattomampaa kuin esimerkiksi pohdiskelevan veljensä. Hän suhtautuu elämään kuin itsestään selvänä lahjana.

Elinasta kasvaa vakava ja sisukas nuori nainen. Hän opiskelee lääkäriksi, vaikka esimerkiksi suvun suuri vaikuttava, Samuel-setä, suhtautuu vähättelevästi naisten kykyihin lääkäreinä. *Elina*-nimi on suomalainen muunnos kreikan *Helenasta*, joka merkitsee 'loistavaa' (USNK: 52). Romaanin Elina saa nimensä, koska se miellyttää äitiä.

Hän [Maria] antoi työlle nimeksi Elina, se oli hänen mielestään kaunis ja runollinen nimi (IP s. 414).

Runollinen nimi Elina on ainakin siinä, että samanniminen on keskiaikaisen Elinan surma -balladin sankaritar. Romaanin Elina on kuitenkin enemmän käytännöllinen, voimakas ja älykäs nainen kuin romanttinen sankaritar. Jo hänen valitsemansa ammatti pakottaa hänet siihen.

Johannes eli *Juhani* on romaanin kolmannen osan päähenkilö. Juhani on vakava ja mieteliäs pikkupoika, josta kasvaa ajatteleva ja herkkä mies. Hän on filosofinen ja pohdiskeleva, mutta ei kovin käytännöllinen.

Ja Juhani luki. Psykologialla ei ollut mitään tekemistä käytöllisen filosofian kurssivaatimusten kanssa, sillä niihin kuului vain lyhyt psykologian kurssi ja vanhentunut logiikan oppikirja, mutta hän luki etsiäkseen itseään eikä vielä tenttejä varten. (IP s. 612.)

Juhani-nimen merkitys on sama kuin *Johanneksenkin*, siis 'Jahve on armollinen'.

Se oli jälleen poika ja Toivo kasto i sen itse antaen sille nimeksi Johannes. Toivohan oli itse oikeastaan Toivo Johannes, vaikka tuo toinen nimi oli unohtunut, ja he alkoivat sanoa poikaa Juhaniksi. (IP s. 416.)

Nimen uskonnollinen sisältö ei henkilöahmossa ole merkittävä. Mummo toivoo Juhanista pappia kuten Juhani isäkin oli, ja Juhani perii hänen vanhan Raamattunsa. Jonkinlainen hengellisyys kuitenkin asuu Juhanissakin. Nimi ei kuvaa henkilöahmoa mitenkään erityisellä tavalla, mutta se ei myöskään ole ristiriidassa henkilöahmon kanssa. Henkilöahmolle itselleen nimellä tuntuu kuitenkin olevan merkitystä.

Jostakin itselleenkin käsittämättömästä syystä Juhani oli koulussa ilmoittanut nimekseen Juha Kustaala. Hän aivan kuin tahtoi jakaa elämänsä kaksinaiseksi, sillä kotona äidille hän oli pieni Juhani, mutta koulussa hän oli vain persoonaton Juha. (IP s. 495.)

Romaanin kertoja käyttää henkilöahmosta kuitenkin koko ajan *Juhani*-nimeä.

Romaanissa *Ihmeellinen Joosef* päähenkilö on nimeltään *Kaarina Lauraeus*, jota kutsutaan myös *Kariniksi*. Kaarina on varakkaan perheen noin kaksikymmentävuotias tytär. Hän on kohtalaisen älykäs, luonteeltaan melko tarmokas, mutta sisimmässään pettynyt pinnalliseen elämäntyyliin, ja etsii elämälleen suuntaa.

Äsh, miten halveksin itseäni – mutta pois katkeruus, siitä ei ole mitään iloa ja kerta kaikkiaan olen päättänyt alistua kohtalooni. En ole kyllin älykäs ollakseni taiteilija, käytännöllistä työtä minun ei tarvitse tehdä, ja sanokaapa rehellisesti, tekeekö kukaan ihminen käytännöllistä työtä, ellei hänen ole pakko! (IJ s. 12.)

Kaarina-nimi on vanha lyhentymä nimestä *Katariina*. *Katariina* on alun perin kreikan *Aikatherinee*, joka merkitsee 'alati puhdasta'. Nimi on ollut suomalaisissa kalentereissa ja almanakassa keskiajalta lähtien. Tuolloin muistettiin marttyyrineitsyt Katariinaa. (USNK: 95.) Romaanin Kaarinalla ja nimen sisällöllä ei ole varsinaista yhteyttä. Kaunis ja sointuva nimi on jopa hiukan liian romanttinen aikaansa seuraavalle ja itsepäiselle henkilöahmolle. Kaarinaa voisi luonnehtia ajattomaksi ja hyväksi perusnimeksi, ei niinkään räiskyvän ja erikoisen persoonan nimeksi.

Kaarinan kouluikäinen pikkuveli on nimeltään *Kai*, kuten myös *Appelsiininsiemenen* Irenen pikkuveli. Kaarinan veli on vilkkaampi, poikamaisempi ja lapsellisempi kuin *Appelsiininsiemen*-romaanin Kai. Nimen alkuperää on jo edellä selitetty. Nimen sisällöllä ja henkilöahmolla ei tässäkään tapauksessa ole merkittävää yhteyttä. Kai-nimi vaikuttaa olevan kirjailijan

mielestä sopiva nimi 1930-luvun koulupojalle.

Romaanin varsinainen nimihenkilö on maisteri *Joosef Huttunen*, johon Kaarina tutustuu erään illanvieton yhteydessä. Maisteri on akateemisesti lahjakas ja menestyy monen tieteen alalla. Hänen erityinen kiinnostuksen kohteensa on psykologia. Maisteri on varaton ja elää varsin ankeissa olosuhteissa. Arkipäivän asioista huolehtiminen ei ole hänen vahvin lajinsa. Hän on originelli, mutta hajamielinen. Joosef Huttunen on eräänlainen nuorennettu versio hajamielisen professorin stereotyypisestä hahmosta. Joosefin olemusta kuvaa hyvin hänen selvityksensä astioiden pesemisestä.

– "Mutta astiain pesu", Joosef jatkoi. "Hyi helkkari, pitkien kokemusten jälkeen olen keksinyt verraten yksinkertaisen menettelytavan. Käytetyt astiat pannaan kylpyammeeseen. Niiden annetaan liota tunti tai pari. Sitten lasketaan suihkusta vettä niiden päälle. Kun ne levitetään sen jälkeen pöydälle, ne kuivuvat itsestään suhteellisen nopeasti." (IJ s. 63.)

Joosef-nimi tulee *Josefista*, joka on heprean 'Jumala lisää'. Almanakassa on ollut vanhastaan kaksi Joosefin päivää, joista toinen on ollut omistettu Jeesuksen kasvatusisälle ja toinen Israelin patriarkka Joosefille. (USNK: 89.) Sukunimi *Huttunen* puolestaan on jo pitkään ollut Savon yleisimpiä sukunimiä. Nimen on katsottu tulevan lisänimestä, jonka takana olisi itämurteiden *huttu* 'jauhopuuro tai -velli'. Toisaalta länsisuomalaisen *Huttu*-talonnimen voidaan olettaa sisältävän muinaisskandinaavisen henkilönnimen *Hudd*, *Hudde*. (USNK: 341.) Sinänsä näissä nimissä ei ole mitään kummallista tai huvittavaa. Etu- ja sukunimen yhdistelmä kuitenkin luo koomisen vaikutelman. Tähän kiinnitetään romaanissakin huomiota.

Ja samalla ajattelin, että vanhemmat saattavat olla tunnettomia jättäessään perinnöksi lapsilleen perinnöksi sellaisia nimiä kuin esimerkiksi Joosef, puhumattakaan lisäkkeestä Huttunen (IJ s. 43).

Etunimi *Joosef* on vanhahtava jo 1930-luvulla nuoren miehen nimeksi. Se sopii myös lukijan mielestä huonosti yhteen perisavolaisen sukunimen kanssa, sillä Joosef ei ole kovin suomalainen nimi. Tähän perustuu henkilöhahmon nimen teho. Nimi on erikoinen, koska henkilöhahmokin on mitä erikoisin persoonallisuus. Nimellä ja sen herättämällä mielikuvilla on tässä tapauksessa selkeä tarkoitus.

5.2.3 Joenpellon teokset

Eeva Joenpellon romaanissa *Vetää kaikista ovista* keskeisiä henkilöitä ovat kauppias Oskari Hännisen perheen jäsenet. Itse kauppias *Hänninen* on kirjan tapahtumien alkaessa 48 vuoden ikäinen. Hännisen

sukunimi on savolaisnimi, ja tähän myös kiteytyy yksi Hännisen elämän katkerimmista pettymyksistä. *Oskari Hänninen* on muuttanut varsinaissuomalaiselle paikkakunnalle Itä-Suomesta jo noin kolmekymmentä vuotta aiemmin ja avioitunut paikallisen tytön kanssa. Vuosikymmeniä myöhemmin Hänninen saa edelleen kokea olevansa muualta tullut, vaikka hänen tärkein tavoitteensa olisi kuulua paikkakunnan merkkihenkilöihin. Savolaisnimi on ikään kuin leima, jolla Hänninen on merkitty joukkoon kuulumattomaksi sisäänpäin lämpiävässä yhteisössä. Etunimi *Oskari* on ruotsalaisen *Oskar*-muodon kautta saatu muinaisenglantilaisesta *Osgar*-nimestä, jonka merkitys on 'jumalan keihäs'. Nimi on ollut Suomessa varsin suosittu. (Vilkuna 1990: 133–134.) Tällä aikanaan hyvin tavallisella miesten etunimellä ja sen sisällöllä ei ole henkilöhaamoon mitään erityistä yhteyttä.

Hännisen vaimo *Salme* on syntyjään paikkakuntalaisia. Hän on mylläriin tytär, joka on aikoinaan saanut vähän koulutustakin kansanopistossa, mutta silti varsin arkinen ihminen. Mieheensä silmissä *Salme* on muuttunut vanhaksi ja kankeaksi. Eikä perheen elämä muutenkaan tunnu sujuvan ongelmitta.

Vaikka, Hänniskä ei huokaissut, totesi vain, että kun ihminen oli ollut naimisissa kaksikymmentäkahdeksan vuotta, silloin sitä vasta huomasi, että ventovieraan kanssa makasi (VKO s. 11).

Salmen on vallannut levottomuus ja tyytymättömyys. Syitä etsitään hormonaalisista muutoksista.

Hän oli neljäkymmenenseitsemän. Olikohan se jo sitä? (– –)

Hänen tietonsa olivat kaikki Marilta, piialta, oma äiti oli kuollut jo tässä iässä. Ehkä olisi pitänyt mennä lääkäriin. Mutta miten sitä voisi, kun oikeastaan oli aivan terve ja kuitenkin kuin myrkkyä saanut. Ja toisina päivinä kaikki sujui kuin ennenkin. Kunnes taas huppu laskettiin päähän ja hän alkoi ajatella nuoruuttaan ja kuinka se oli mennyt väärin, aivan väärin. Eikä sitä saanut takaisin. (VKO s. 80–81.)

Nimi *Salme* on muinaisaikainen virolainen nimi. Viron *salm* merkitsee 'runoa'. Kansanrunoissa esiintyy *Salme*-neito, jota kosivat kuu, aurinko ja tähdet. Heimoharrastuksen mukana nimi tuli Suomeenkin. (Vilkuna 1990: 152.) Kansanrunojen neidon on täytynyt olla erittäin viehättävä, koska häntä ovat täjivaankappaleetkin kosineet. Romaanin Salmen ulkomuodosta ei juurikaan kerrota. Mahdollinen nuoruuden kauneus on viimeistään iän myötä kadonnut, kun ulkomuoto ei viehätä enää aviomiestäkään.

Hännisen tyttäret ovat nimeltään *Anja Kyllikki* ja *Inkeri*. Nuoremmalla heistä, *Anjalla*, on kaikki edellytykset isän haaveiden mukaiseen hyvään elämään. Hän on pääsemässä ylioppilaaksi, ja odotettavissa on myös kihlaus paikallisen mahtitalon pojan kanssa. *Anja* ei kuitenkaan lopulta elä niin kuin isä toivoisi. Hän rakastuu Vienoon, työläiseen ja punalesken poikaan.

Auttamisen, ymmärtämisen, nostamisen, sen kaiken hän oli unohtanut. Nyt hän uskoi vain rakastavansa eivätkä häntä koskeneet yhteiskunnan eivätkä kirkon lait ja määräykset. Hän oli hyvin voimakas, siltä hänestä tuntui. Lauri, kihloissa oleminen, olivat vain asioita, jotka oli jotenkin järjestettävä, korjattava. Tietysti niin, ettei loukkaisi ketään. (VKO s. 98.)

Anja avioituu kyllä kihlattunsa Laurin kanssa, ja he ryhtyvät kummatkin kansakoulunopettajiksi. Hän menettää lapsen, ja lopulta päätyy eroon aviomiehestään. Anja päätyy siis lopulta kuitenkin elämään tavallaan yhteiskunnan määräysten ulkopuolella. Hän tottelee vain omien tunteidensa määräyksiä.

Anja-nimi on venäläinen muoto *Annasta*, joka puolestaan on alkuaan heprean *Hannah*, 'armo'. *Anna*-nimi on kaikkine muunnoksineen ollut hyvin suosittu kaikkialla kristikunnassa. (Vilkuna 1990: 35.) Romaanin Anjan saadessa nimensä on muodolla ollut vielä uutuuden viehätystä. Suosituimmillaan Anja on ollut vasta 1930-luvulla, jolloin se oli suosituin tyttölapsille annettu etunimi (Kiviniemi 1982: 205). Jälkimmäinen etunimi *Kyllikki* on vanha omaperäinen nimi, joka löydettiin uudelleen kansallisromanttisella kaudella. Nimen kantana on runsautta merkitsevä sana *kyllä*. (Vilkuna 1990: 107.) Jälkimmäisenä etunimenä *Kyllikki* oli suosituimmillaan 1910-luvulla (Kiviniemi 1982: 231). Varsinaisen sysäyksen nimen suosiolle antoi Linnankosken romaani *Laulu tulipunaisesta kukasta*, joka ilmestyi vuonna 1905 (Vilkuna 1990: 107). Myös jälkimmäisen nimen osalta henkilöahmo käy ikään kuin muodin edellä. Nimien sisällöllä ja henkilöahmolla ei varsinaisesti ole selvää yhteyttä, mutta nimien erikoisuus sopii ristiriitaiselle, poikkeavaan elämäntapaan päätyvälle henkilöahmolle.

Anjan sisar *Inkeri* on työssä apteekissa. Hän on kahdenkymmenenviiden, eli lähes auttamattomasti vanhapiika. Hänellä on jo vuosia ollut salainen suhde kauppatkustaja Matti Reimaan. Isä-Hänninen ei vain suostu Reiman kosintaan. Lopulta äkkirikastunut Reima palaa kaupunkiin, ja Inkeri saa kauppatkustajansa. Varakkaan miehen vaimona Inkeri toteuttaakin sisartaan paremmin isänsä unelmia. Luonteeltaan itsepäisellä Inkerillä on selvät käsitykset siitä, mitä hän elämältään haluaa. *Inkeri*-nimi on vanha suomalainen muoto muinaisskandinaavisesta *Ingifridhista*. Nimi on ollut Suomessa tunnettu jo muinaisaikana. Keskiaikainen balladi *Inkerin virsi* kertoo ihanasta Inkeri-neidosta. (Vilkuna 1990: 86.) Alkuaan nimi on muodostunut *Ing*-jumalan nimestä ja sanasta *frid*, 'rauha, kauneus' (Lempiäinen 1999: 114). Romaanin Inkeriä ei kuvata varsinaisesti kauniiksi.

Koko ajan hänen kasvonsa olivat nukuksissa ja suuret silmät katsoivat alas. Nuorena Inkerillä oli ollut huono iho ja näppyloidien arvista hän ei kai pääsisi koskaan. Mutta

hänen tukkansa oli äidin tukka, karhea, paksu ja tumma, ja hän oli komea kuin hirvi. (VKO s. 27.)

Avioiduttuaan Inkeristä tulee mitä muodikkain ja tyylikkään nainen, vaikkakaan ei nimensä mukaisesti kaunis. *Inkeri*-nimi on tomerampi kuin hänen sisarensa, ailahtelevaisen *Anjan* nimi. Konsonantit *k* ja *r* tuovat Inkeri-nimeen ryhtiä, vokaalit taas tekevät Anja-nimestä avonaisen ja pehmeän.

Romaanin keskeisistä henkilöistä on mainittava vielä kauppatkustaja *Matti Reima*, josta sittemmin tulee paikallaan pysyttelevä liikemies ja Inkerin aviomies. Sukunimi *Reima* on hyvin kuvaileva. Sen voi liittää mielessään sanoihin roima ja reipas. Matti Reimassa on näitä ominaisuuksia.

Kun ei vain koskaan tulisi niin vanhaksi, ettei enää viitsisi, hän [Reima] ajatteli hotelli-huoneessaan. Hänestä tuntui myös, ettei malttaisi juuri nukkuakaan. Hän oli kiihtynyt, ja jos ei sana olisi vaikuttanut niin tunteelliselta, onnellinen. (VKO s. 130.)

Kuten esimerkkinä osoittaa, Reimalle on toiminta tärkeää. Hän on hyvin yritteliäs mies, jonka toimintaa tunteet eivät sekoita. Myöhemmissä liiketoimissaan hän liikkuu rehellisen ja epärehellisen yrittämisen rajalla ollessaan mukana muun muassa viinan salakuljetuksessa kieltolain aikana. Reiman nimi on siis hyvin henkilöahmoa kuvaava.

Tilta Gröönroos eli *Gröönrooska* on Salme Hännisen serkku ja ikätoveri. Hän on punaleski, jonka aviomies kuoli vankileirillä. Pian sen jälkeen kuolee myös Tiltan tytär Hilja. Tiltasta tulee vakaa kommunisti, joka vannoo muistavansa kokemansa kärsimykset vielä multapaakkunakin. Nimi *Tilta* tai *Tilda* on lyhentymä nimestä *Matilda*, joka puolestaan on muunnos germaanisesta nimestä *Metchthild*. Nimi tulee sanoista 'voima' ja 'taistelu', ja se merkitsee siis voimakasta taistelijaa. (Lempiäinen 1999: 157.) Nimi kuvaa erinomaisesti Gröönrooskaa, joka agitoi kuolemaansa saakka kommunismin puolesta. Hän vastustaa jopa omaa poikaansa, mutta häviää kilpailussa maltillisemmalle, sosiaalidemokraattiselle kannalle. Lisäksi sekä etunimen että sukunimen kansanomaisuus rakentavat lukijalle kuvaa persoonallisesta henkilöahmosta.

Tiltan poika *Vieno* palaa hengissä kotiin vankileiriltä. Vieno on äitiään maltillisempi, rauhallisempi ja harkitsevampi ihminen. Ajan myötä hänestä kasvaa järkevä mies, joka kuuluu paikallisen työväenyhdistyksen johtohahmoihin. *Vieno*-nimi on 1880-luvulla yleistyneitä nimiä, joilla toivottiin lapselle hyviä luonteenominaisuuksia. Aluksi nimeä annettiin myös pojille, vaikka sittemmin nimi on vakiintunut naisten nimeksi. Nimen merkityksiä ovat 'tyyni, hieno, hento, pehmeä, hiljainen'. (Vilkuna 1990: 185.) Mitenkään erityisen hento tai pehmeä ei henkilöahmo ole luonteeltaan, vaikka kovapintaiseen äitiinsä verrattuna Vieno on tyyni ja hiljainen. Henkilöahmo on pikemminkin hiljainen ja sitkeä kuin pehmeä, mutta jollakin tavalla erikoinen etunimi henkilöahmoa siis luonnehtii.

Tähän tiivistyy rakennusmestari Gladin elämänfilosofia, joka tarttuu myös rouva Gladiin. Hän oppii itsevarmuutta ja koston nautinnon.

Entinen virkailija, eronnut ja leski, nöyrä ja pelkäävä, alkoi hymyillä. Hänen suunsa asettui aivan uudelleen. Hänestä sen asento tuntui hyvältä ja helpolta. Hän ei luopuisi siitä milloinkaan, ei mistään hinnasta. Ja hän osasi hymyillä vielä leveämmin. Ja vieläkin. Hän hymyilisi nyt elämänsä loppuun saakka, niin hän päätti. (ERRG s. 269.)

Ainakin päällisin puolin myös nimihenkilö rouva Glad on siis nimensä mukaan iloinen ja huoleton.

Rouva Gladin kolmas aviomies on nimeltään *Nalle Ketonen*. Etunimi *Nalle* on erikoinen.

Nalle-nimi tuo mieleen leikkikarhun, jollaista henkilöhahmo ainakin ulkoisesti muistuttaa.

Tämä mies, ei lihava eikä vatsakaskaan, mutta mukavan pehmeäjäseninen, tuntui olevan sisarille kovin rakas. (– –) Kaksoisleuka, kyllä, mutta hyvin hilpeät, melkein viattomat silmät. Pyöreäpäiset lystit hampaat, ja hän nauroi aina. Tai jos ei suorastaan nauranut niin hymyili. Vartaloon verrattuna ohuilla raajoillaan hän liikkui kepeästi. Ainainen hymy ja liikkumisen kepeys –, häntä katsellessa tuli itsetutkiskeleva olo. Ei kai vain tullut ottaneeksi elämää liian vakavasti. Saattoihan siihen suhtautua noinkin, lempeästi, hyväksyvästi. (ERRG s. 109.)

Ehkä itsekään ymmärtämättä rouva Glad ottaa Nallen omiin tarpeisiinsa, lievittämään yksinäisyyttään. Rouva Gladin itsekkyyks saa aikaan tapahtumaketjun, joka päättyy Nallen itsemurhaan. Vaikka rouva Glad solmiikin kolmannen avioliittonsa omasta mielestään rakkaudesta, eroottisessa huumassa, on Nalle lopultakin hänelle eräänlainen leikkikalua. Erikoinen etunimi herättää lukijan huomion, ja nimellä selvästi on romaanissa oma merkityksensä.

Romaanin henkilöhahmoista on huomattava vielä pitäjän uusi nimismies, joka on nimeltään *Veikko Järvinen*. Nimismies ajautuu epätoivoisiin tekoihin rakastuttuaan lukiolaistyttöön. Hän turmelee oman elämänsä ja myös perheensä elämän. Syyt käytökseen ovat lapsuudenaikaisissa pettymyksissä. Henkilöhahmon nimessä huomattavinta on sen tavallisuus. *Järvinen* on suomalaisista sukunimistä yhdeksänneksi yleisin (USNK: 257). *Veikko* puolestaan on hyvin tavallinen suomalainen miehen nimi. Se oli 40 suosituimman miesten etunimen joukossa pitkään, 1900-luvun alusta aina 1950-luvulle saakka. (Kiviniemi 1982: 208–210.) Etu- ja sukunimen yhdistelmä on tavallisuudessaan jonkinlainen kouluesimerkki suomalaisen miehen nimestä 1900-luvulla. Romaanihenkilö ei ole aivan niin tavallinen ihminen, kuin nimi antaa ymmärtää. Romaanin Veikko Järvinen on kuitenkin elämäänsä tyytymättömän ja epätoivoisen miehen kuva.

Romaanissa *Ei ryppyä, ei tahraa* keskeisessä osassa on apteekkari Janssonin perhe. *Ellen*, kellosepän tytär, avioituu pitäjän nuoren apteekkarin kanssa kansalaissodan myllertäessä maata. Avioliitto osoittuukin pian taisteluksi, jossa Ellen saa silmänsä mustaksi ja huulensa halki. Hänen

perintönsäkin sijoitetaan apteekkiin, joten ulospääsyä avioliitosta ei ole. Haaveilevasta ja hiukan hupakkomaisesta työstä tulee katkera ja sitkeä nainen, joka oppii lopulta hyvin itsekkääksi. Ellen on varsinkin nuorena kaunis. Ellenin isä kuvailee tyttärensä olemusta seuraavasti:

– Sinä olet kaunis, aivan liian kaunis. Sitä ei anneta anteeksi tai ainakin se pelästyttää.
 (–) Sinä olet sivistynyt, jonkun mielestä ehkä varakaskin ja ehdottomasti liian kaunis.
 Se käy yli ymmärryksen. Liian kauniin tytön osana on yksinäisyys, niin minä luulen.
 (ERET s. 129.)

Tarkkaa kuvausta Ellenin ulkomuodosta ei anneta. Kun hän katselee itseään peilistä, hän on siitä itsekin epävarma.

Kun hän lähensi kasvonsa peiliin, ne häipyivät tuhruisiksi hengityksen kiihtyessä. Alaleuka kuin kreikkalaisen maljakon kaari, tummat kulmakarvat kuin linnun siiven pyyhkäisy. Tai ei hän tiennyt. (ERET s. 130.)

Ellen-nimi on muuntuma *Helenasta*, jonka lähtökohtana lienee kreikan *helios*, 'aurinko'. Helenan merkitys on siis 'aurinkoinen, loistava'. Kreikan mytologiassa Helene oli ylijumala Zeuksen kauneudesta kuuluisa tytär. Katolisella kirkolla on useita Helena-nimisiä pyhimyksiä. *Ellen* on kaunis, sointuva ja myös jollakin tavalla hieno nimi. Nimi on suomalaisiksi nimeksi vieraan tuntuinen, mikä tekee siitä hienon. Paitsi että nimi kuvaa romaanihenkilön kauneutta, se sopii hänelle myös sillä tavalla, että loppujen lopuksi hänestä tulee äärimmäisen tyylikäs, hieno nainen, joka on kaikkien muiden yläpuolella. Hänestä on loukkaava jopa se, että hänelle tarjotaan kansaneläkettä.

Ellenin puoliso, sulkeutunut ja ankara apteekkari, on nimeltään *Leevi Jansson*. Apteekkari vaatii perhe-elämältä suuria. Kaiken on oltava moitteetonta. Perheen maineessa ei saisi olla minkäänlaista ryppyä tai tahraa. Kovuus leimaa apteekkaria, joka on lapsesta saakka tuntenut itsensä syrjäytetyksi ja petetyksi, kun äiti kuoli pikkuveljen syntyessä ja veli sai sen jälkeen aikuisilta kaiken huomion. Etunimi *Leevi* on raamatullinen, ja sitä on sen vuoksi käytetty Suomessa jo kauan, vaikka almanakkaan se on otettu vasta vuonna 1950. Vanhassa testamentissa *Leevi* on patriarkka Jaakobin kolmas poika, josta tulee leeviläisten heimon kantaisä. Uudessa testamentissa *Leevi* on tullimies, joka on samastettu apostoli Matteukseen. Nimi *Leevi* muistuttaa heprean kielen sanaa *lawa*, 'hän kääntyy puoleeni'. (Lempiäinen 1999: 391.) Vilkunan mukaan *Leevi* puolestaan on hepreaa ja merkitsee 'uskollista' (Vilkuna 1990: 110). Romaanin *Leevi* on uskollinen ainakin omille tavoitteilleen; hän haluaa vaurastua ja kerätä omaisuutta ja samalla saavuttaa pitäjän apteekkarin arvolle sopivan aseman. Sukunimi *Jansson* puolestaan on aika tavallinen. Se on sijalla 19 yleisimpien Suomessa esiintyvien

vierasnimien luettelossa. (USNK: 258.) Etu- tai sukunimi ei mitenkään erityisesti kuvaa apteekkarin henkilöahmoa.

Ellenin ja Leevin kolme lasta ovat nimiltään *Aarre*, *Elina* ja *Irene*. Aarre on lapsista vanhin, ja pienistä kolttosistaan huolimatta tottelevainen. Hän menestyy koulussa hyvin ollen luokkansa priimus, kuten isän vaatimus kuuluukin. Isä suunnittelee hänelle lakimiehen uraa, ja Aarre aloittaakin oikeustieteen opinnot. Myöhemmin hän kuitenkin vaihtaa lääketieteelliseen tiedekuntaan. Lääkäriäkään Aarresta ei lopulta tule, vaan hän päätyy opettajaksi. Aarrella on silloin tällöin naisystäviä, mutta suhteista mikään ei kestä kovin pitkään. Aarre kantaa huolta äidistään ja Irene-siskostaan. Vasta romaanin lopussa hän jollakin tavalla vapautuu siitä taakasta, jonka lapsuus ja perheolot ovat hänen päälleen kasanneet.

Aarre on lyhentymä *Aarretti*-nimestä, joka puolestaan on suomalainen muunnos saksalaisesta *Arnoldista*. Arnoldin merkitys voidaan pukea muotoon 'kotkan tavoin hallitseva'. Kuitenkin nimen sisältöön vaikuttaa myös suomen sana *aarre*, jollaiseksi monet vanhemmat ovat voineet kokea lapsensa. (Lempiäinen 1999: 238–239, 262.) Janssonin perheessä esikoispoika oli varmasti aarre, johon isä saattoi asettaa kaikki toiveensa tulevaisuuden menestyksestä. Suosituimmillaan nimin on ollut 1910-luvulta 1930-luvulle, ja romaanin Aarre sai nimensä 1920-luvun alussa.

Elina on nimenä samaa juurta kuin *Ellen*, eli se on lähtöisin *Helenasta* (Lempiäinen 1999: 78). Perheen vanhin tytär saa siis nimekseen äidin nimen mukaelman. *Elina* on suomalaisempi ja varmaankin myös muodikkaampi nimi kuin *Ellen*. Romaanin Elina onkin nimensä kaltainen, loistava. Hän on kaunis ja älykäs, lahjakas ja ahkera. Koulussa Elina menestyy vielä veljeäänkin paremmin. Hänen sanotaan muistuttavan ulkomuodoltaan äitiään, ja ulkonäköä kuvaillaan kirjassa seuraavasti:

Sitten hän oli pihalla ja antoi tuulen kuivattaa tukkaansa. Pienissä silkkisissä alusvaatteissaan, tasaisesti ruskettuneena hän oli kuin pronssinen patsas. Ellen katsoi aamiaista valmistaessaan häneen vähän väliä. Mikään patsas ei vain ollut niin täydellisen kaunis kuin hänen tyttärensä. (ERET s. 252.)

Elina rakastuu venäläistä syntyperää olevaan poikaan. Isä ei missään nimessä hyväksy kihlausta ja hääaikeita, jolloin Elina saa tarpeekseen. Hän on väsynyt jatkuvasti tavoittelemaan menestystä ja pelkäämään, mitä muut ihmiset mahdollisesti sanovat. Elina karkaa ja katkaisee välinsä perheeseensä lopullisesti. Myös tämän hän tekee omalla täydellisellä tavallaan. Edes isän kuolema ei saa Elinaa ottamaan yhteyttä perheeseen, joten hän katoaa iäksi.

Perheen kuopus Irene ei ole yhtä lahjakas kuin vanhemmat sisarukset eikä myöskään yhtä kaunis kuin sisarensa. Irene rakastaa isäänsä eikä ymmärrä, miksi sisarukset ja äiti pilkkaavat isää. Riitoja ei koskaan selitetä Irenelle.

Kukaan ei näyttänyt huomaavan häntä. Hänelle ei selitetty mitään eikä kai selitetäisikään. Hänelle kaadettiin kaakaota ja käskettiin ottamaan voileipää. Mutta ei selitetty. (ERET s. 241.)

Äiti jättää lopulta isän ja vie Irenen mukanaan Helsinkiin, jossa tyttö joutuu olemaan liikaa yksin sodan keskellä. Lapsuuden pelot, riidat, epä tietoisuus ja isän kaipuu jäävät pysyvästi Irenen mieleen. Parikymmentä vuotta myöhemmin Irene on suuren maatilan pystyvä emäntä, kunnes jää apulaisen saatuaan hiukan tarpeettomaksi tilalla. Lapsuuden pelot ja epävarmuus vievät Irenen mielenterveyden. Lopulta hän päätyy mielisairaalaan.

Irene-nimi on, kuten aikaisemmin on kerrottu, kreikkalaista alkuperää. Sen lähtökohtana on *eiréenee*, joka merkitsee 'rauhaa' (Lempiäinen 1999: 115). Romaanin Ireneen rauha yhdistyy siten, että juuri rauhaa Irene olisi pelokkaana pikkutyttöinä kaivannut. Sen sijaan häntä ympäröi perheen sisäinen sotatila, joka kaikessa pelottavuudessaan jäi hänelle käsittämättömäksi. Turvallista olotilaa hänelle ei suotu, ja niinpä hänen mielensä ei lopultakaan saanut rauhaa.

Irenen tytär *Pirkko* on noin kymmenvuotias, kun romaanin varsinaiset tapahtumat alkavat. Tällöin eletään noin 1970-lukua. *Pirkko*-nimi on hiukan vanhahtava henkilö hahmon ikäiselle tytölle, sillä se on ollut suosituimmillaan 1930-luvulta 1950-luvulle. Suosituimmillaan nimi on ollut 1950-luvulla, jolloin se piti kärkipaikkaa suosituimpien naisten etunimien listalla. Mitenkään merkittävästi nimi ei kuitenkaan poikkea ajan nimimuodista. *Pirkko*-nimi on suomalainen muunnos *Birgitasta* (Lempiäinen 1999: 179). Nimi juontaa juurensa kelttiläiseen *Brigidaan*, joka puolestaan tulee sanasta *brigh*, 'voima, vahvuus, korkea, ylhäinen' (Lempiäinen 1999: 63). Romaanin *Pirkko* on aika poikkeuksellinen pikkutyttö, joka kulkee isänsä perässä talleilla. Ravihevokset ovat hänen elämänsä sisältö, koulunkäynti on toisarvoista. Suhde äitiin vaikuttaa hiukan kaukaiselta, eikä äidin mielisairaускаan *Pirkon* elämää pahasti järkytä. Ravihevosen varsomisestakin *Pirkko* selviää leikiten. Hän on siis henkisesti vahva pikkutyttö, selviytyjätyyppi, joka on tavallaan äitinsä Irenen vastakohta. Ison talon ainoan lapsen nimeksi *Pirkko* on aika vaatimaton, mutta toisaalta nimi on ryhdikäs ja vahva, mikä sopii henkilö hahmoon. Konsonantit *p*, *r* ja *k* tekevät nimestä tomeran.

Eeva Joenpellon romaaneissa henkilö hahmojen nimet eivät anna selviä viitteitä siitä, kuinka henkilö hahmon luonne ja olemus tulisi ymmärtää. Useissa tapauksissa nimi on kuitenkin niin selvästi puhuva, kuten rouva Gladin ja Nalle Ketosen tapauksissa, että nimillä on väistämättä yhteys

henkilöhahmon luonteeseen ja olemukseen. Toisissa tapauksissa nimi on taas niin tavallinen, että se pysähdyttää lukijan, kuten Veikko Järvinen -nimisellä henkilöhahmolla. Nimet eivät aukea helposti, mutta nimien etymologioilla saattaa olla joissakin tapauksissa merkitystä.

Sekä Waltarin romaanissa *Appelsiininsiemen* että Joepellon romaanissa *Vetää kaikista ovista* esiintyy perheen vanha uskottu palvelijatar, joka on nimeltään Mari. *Mari* on lyhentymä *Mariasta*, kuten aikaisemmin on kerrottu. *Maria*-nimi on heprealais-aramaalainen, ja sen merkitys on epäselvä. Tutkijoiden arveluja merkityksestä ovat muun muassa 'toivottu lapsi', 'näkiätär' ja 'herratar'. (Lempiäinen 1999: 150.) Mari on vanhastaan kansanomaisempi ja yksinkertaisempi nimi kuin Maria, ja juuri sen vuoksi nimi onkin aineistossani palvelijattarien tai työläisnaisen nimi. Palvelijahan oli myös *Isästä poikaan* -romaanin Eliaan Mari-vaimo ennen avioitumistaan.

Aineiston kolmen kirjailijan välillä on havaittavissa sellainen ero, että Sillanpää ja Waltari selittävät henkilöhahmojen etunimiä, mutta Joenpelto ei tätä juurikaan tee. Sillanpään ja Waltarin teoksista löytyy paljon mainintoja siitä, kuinka lapsi saa nimen jonkun sukulaisen mukaan tai esikuvan mukaan. Syyksi kelpaa myös se, että nimi viehättää vanhempia. Tällaisia ovat nimenannon selitykset myös todellisuudessa. Joenpellolla tällaisia mainintoja on vain pari, eivätkä ne ole lainkaan niin selviä kuin Sillanpäällä ja Waltarilla. Kiinnostavia ja lukijaa puhuttelevia nimiä Joepellon henkilöhahmoilla kuitenkin on. Kirjailijoiden nimenvallinnat ovat siis tietoisia, halusivat he sitten nimien olevan todentuntuksia ajan ja paikan suhteen tai vain yksinkertaisesti kiinnostavia.

6 PÄÄTÄNTÖ

Tässä työssäni olen tutkinut kirjallisten henkilöhahmojen nimiä. Tarkoitukseni on ollut tutkia nimiä sekä ajan, yhteiskunnan että alueellisen jakaantumisen suhteen. Alkuperäinen oletukseni oli, että kolmen eri aikakautta ja eri aluetta edustavan suomalaisen kirjailijan tuotantojen välillä on havaittavissa eroja sen suhteen, miten hyvin nimet sopivat teosten aikaan, tapahtumapaikkaan ja henkilöhahmojen yhteiskunnalliseen asemaan. Joitakin eroja on myös ollut havaittavissa.

Tutkiessani nimien suhdetta **aikaan** saatoin havaita, että tutkimissani F. E. Sillanpään teoksissa etunimet sopivat henkilöhahmoille ajallisesti erinomaisesti. Ajallisesti poikkeavia nimiä oli vain vähän. Sillanpää oli selvästi oman aikansa ja kuvaamansa alueen ihmisten asiantuntija, vaikka käyttääkin nimiä kirjallisiin tarkoituksiin ja on luonut henkilöhahmonsansa itse. Henkilöhahmojen nimet voisivat kuulua todellisille henkilöille, niin hyvin ne ajallisesti heille sopivat. Myös Mika Waltarin teoksissa nimet yleisesti ottaen sopivat henkilöhahmoille hyvin, vaikka poikkeuksia onkin hiukan

enemmän kuin Sillanpään teoksissa. Aineistona olevissa Waltarin teoksissa henkilöhahmojen nimiä käytetään Sillanpäästä useammin kirjalliseen tarkoitukseen, ei pelkkään osuvan ajankuvan luomiseen. Tästä ovat esimerkkinä usein aikaisemmin mainittu kirjailijan oman nimen puolianagrammi *Ilmari Karimaa* teoksessa *Appelsiininsiemen* tai omalaatuinen tiedemies, maisteri *Joosef Huttunen* ajanviette-romaanissa *Ihmeellinen Joosef*.

Eeva Joenpellon teoksista aineistossani oleva romaani *Vetää kaikista ovista* sijoittuu kokonaisuudessaan aikaan, josta kirjailijalla itsellään ei voi olla omakohtaisia muistikuvia. Tämän seikan perusteella voitiin olettaa, että romaanin henkilönnimet eivät kenties sopisi ajallisesti henkilö- hahmoille aivan täsmällisesti, ja tällainen tulos olikin havaittavissa. Tosin myös Waltarin *Isästä poikaan* -trilogian kaksi ensimmäistä osaa sijoittuvat aikaan, jota kirjailija itse ei ole elänyt. Waltari kuitenkin pyrkii tarkkaan historialliseen ajankuvaan ja samalla oman sukunsa tarinan kertomiseen, ja siksi trilogiassa nimien ajallinen sopivuus on tärkeää. Yleisesti ottaen eniten ajallisia poikkeuksia henkilönnimien osalta on juuri Joenpellon teoksissa. Henkilönnimet toimivatkin Joenpellon teoksissa enemmän oppaina, jotka johdattavat lukijaa tekemään havaintoja henkilö- hahmon luonteesta ja olemuksesta, kuin Sillanpään tai Waltarin teoksissa. Esimerkkeinä tällaisista nimistä voivat olla vaikkapa rouva *Glad* ja *Nalle Ketonen* romaanista *Elämän rouva, rouva Glad* tai *Gröönroosin Tilta* romaanista *Vetää kaikista ovista*.

Ajan suhteen aineistoni etunimet ovat mielenkiintoisempi tarkastelukohde kuin sukuni- met. Sillanpään romaaneissa ja Waltarin *Isästä poikaan* -trilogiassa sukunimikäytännön vaihtelevuus tosin on osaltaan luomassa historiallista ajankuvaa. Waltari on käyttänyt sukunimikäytännön horju- vuutta hyväkseen *Isästä poikaan* -romaanissa, ja samalla se myös kuvaa tilannetta sellaisena kuin se 1800-luvun lopulla oli. Sillanpää kirjoittaa ajasta, jossa on itse elänyt mukana. Hänen maalaisyhteisöjä kuvaavissa romaaneissaan sukunimiä ja talonnimiä on vaikea erottaa, kuten käytäntö lienee ollutkin. Sukunimi muuttuu asumuksen myötä, ja jopa palvelusväestä puhuttaessa käytetään sukunimenä talon nimeä.

Alueellisesti tarkastellen sukunimet antoivat jonkin verran enemmän tietoa kuin etunimet. Tutkiessani aineiston sukunimiä siinä suhteessa, ovatko nimet romaanin tapahtuma-alueelle tyypillisiä sukunimiä, saatoin havaita Sillanpään asiantuntemuksen olevan suurimman. Hyvin suuren osan Sillanpään romaanien sukunimistä saattoi luokitella tyypillisen hämäläisiksi sukunimiksi tai vähintäänkin tyypillisiksi länsisuomalaisiksi sukunimiksi. Mukana oli myös sukunimiä, jotka viittaavat hämeenkyröläisiin kyliin tai paikannimiin.

Waltarin teoksissa esiintyy paljon tavallisia suomalaisia sukunimiä, jotka voisivat kuulua missä päin tahansa Suomea asuville ihmisille. On myös ymmärrettävää, että Waltarin kuvaamassa

Helsingissä asuu paljon ihmisiä, jotka ovat tulleet muualta. Siksi esimerkiksi selvät savolaista ja karjalaista alkuperää olevat sukunimet eivät ole Helsingissä mitenkään poikkeuksellisia. Vierasmaailaista alkuperää olevia nimiä on myös Waltarin Helsinkiä kuvaavissa romaaneissa enemmän kuin Sillanpään romaaneissa. Suurin osa näistä vierasperäisistä nimistä on ruotsalaisia, mutta mukana on myös suomalaisittain kirjoitettuja ruotsalaisia nimiä, niin sanottuja sivistyneistönimiä sekä saksalainen nimi.

Eeva Joenpellon teoksissa on myös vierasperäisiä sukunimiä, lähinnä ruotsalaisia ja venäläisiä sukunimiä. Suomalaiset sukunimet puolestaan ovat Joenpellon teoksissa osittain jopa silmiinpistävän tavallisia Aaltosia ja Järvisiä. Tällä voi toisaalta olla kirjallinen merkityksensä, mutta se sopii myös sille alueelle, jolle Joenpellon teokset sijoittuvat, siis Uudellemaalle tai yleensäkin Etelä-Suomeen. Juuri Järvisen kaltaisia nimiä maaton ja sukunimetön väestö otti itselleen 1900-luvun alkupuolelle saakka. Samalla tavalla alueelle leimallisesti tyypillisiä sukunimiä kuin Sillanpään teoksissa Joenpellolla ei kuitenkaan esiinny. Etunimien osalta on ollut mahdollista selvittää, onko nimi jossakin osassa Suomea ollut huomattavasti yleisempi kuin samaan aikaan muualla Suomessa. Näillä tiedoilla ei kuitenkaan näytä olevan suurtakaan merkitystä aineistossa. Etunimi on harvoin leimallisesti jonkin tietyn alueen nimi, koska etunimen valintaan vaikuttavat niin monet seikat. Sukunimien kohdalla tilanne on toinen.

Nimien ja **yhteiskunnallisen aseman** yhteyden tutkimisessa kaikki kolme aineistoni kirjailijaa olivat yhtäläisen kiinnostavia. Vaikka aineistoni kirjat liikkuvat hyvin erilaisissa ympäristöissä ja eri aikakausina, tuntuu yhteiskunnallinen asema, sen säilyttäminen ja arvoasteikossa ylöspäin pyrkiminen olevan tavallinen teema. Kaikki kolme kirjailijaa sivusivat vuoden 1918 tapahtumia jossakin kirjassaan, millä on merkitystä yhteiskunnallista asemaa pohdittaessa. Sillanpään teoksissa talolliset ovat talollisia ja muu väestö vähäisempää, eikä piian tai torpparin tyttären päätymistä taloon emännäksi katsottu hyvällä. Waltarin teoksissa liikutaan Helsingin keskiluokan ympärillä, jossa 1930-luvulla nimen lisäksi myös varallisuus on merkittävä seikka. Perheen äiti voi olla salaa ylpeä, jos hänen tyttärensä tuntee jonkun Waldhof-nimisen, mutta rikas Lauraeuksen suvun perijätär ei niin vain pääse naimisiin jonkun maisteri Huttusen kanssa. Eeva Joenpellon teoksissa eräs keskeisimpiä teemoja on se, miltä perhe tai tietty henkilö näyttää muun yhteisön silmissä. Kaikkia näitä seikkoja kirjailijat ovat voineet havainnollistaa henkilöhahmojen nimien avulla. Sukunimet voivat helposti kertoa yhteiskunnallisesta arvoasemasta, mutta myös etunimien avulla on mahdollista hienovaraisesti hahmotella, onko kyseessä piika vai perijätär. Joenpellon teoksissa sukunimen ja yhteiskunnallisen aseman yhteys tulee kaikkein selvimmin esille.

Nimien **sisällön ja henkilöhahmon** välinen yhteys on tutkimukseni aspekteista sekä kiinnostavin että hankalin. Kiinnostavin se on siksi, että nimet ovat osa sitä prosessia, jossa lukija muodostaa mieleensä kuvan jostakin romaanin henkilöhahmosta. Nimien sisältö tai niiden herättämät mielikuvat tulevat lähemmäs tavallista lukijaa kuin esimerkiksi se, kuinka hämäläisiä Sillanpään romaanien nimet mahdollisesti ovat. Hankalin osa nimen sisällön ja henkilöhahmon välinen yhteys on siksi, että se pohjautuu eniten omaan havainnointiini ja omiin päätelmiini. Mielikuvat ja päätelmät, jotka olen romaanien henkilöhahmoista rakentanut, perustuvat tietysti aineiston antamiin vihjeisiin, ja juuri aineiston avulla olen voinut ne perustella. Kuitenkin havaintoni ovat jossakin määrin subjektiivisia, ja joku toinen lukija olisi kenties rakentanut mielessään jonkun henkilöhahmon erilaiseksi kuin minä. Olen kuitenkin mielestäni kyennyt perustelemaan havaintoni.

Sillanpään teoksissa henkilöhahmojen nimiin on selvästi sisällytetty merkityksiä. Jokaisen sivuhenkilön nimestä ei tällaista ulottuvuutta tietenkään ole löydettävissä, mutta tärkeimpien henkilöhahmojen nimen sisällöllä ja olemuksella tai kohtalolla on usein havaittavissa oleva yhteys. Aineistossani olevien Waltarin romaanien henkilöhahmojen nimillä on myös merkityksiä, mutta usein ne on kerrottu suoraan. Esimerkiksi *Isästä poikaan* -romaanissa on suoraan kerrottu, miksi *Elias*, *Toivo Johannes* tai *Samuel* on nimetty niin kuin on. Nimien ja henkilöhahmon välinen yhteys on siis erilaista kuin Sillanpään teoksissa. Eeva Joenpellon teoksissa nimien ja henkilöhahmon yhteys voi suorastaan ravistella lukijaa. Lukijan on mahdoton jättää huomaamatta, kun henkilöhahmon sukunimi on *Glad*, *Reima* tai *Hukka* tai etunimi *Nalle*. Nimen ja henkilöhahmon yhteys voi olla myös kätkeymässä ja hienovaraisempaa, kuten esimerkiksi silloin, kun päähenkilön nimi on *Sara* tai *Saara*. Aineistoni kaikkien kolmen kirjailijan teoksista on kuitenkin löydettävissä sekä etu-, suku- että lempinimiä, joiden sisällöllä on jokin yhteys kirjalliseen henkilöhahmoon.

Tutkimukseni tärkein tulos on se, että kaikki aineistoni kirjailijat osoittavat käyttävänsä kirjallisten henkilöhahmojen nimiä tavalla, joka toisaalta tekee heidän henkilöhahmoistaan uskottavia, kun kyse on realistiseen perinteeseen lukeutuvista kirjailijoista, mutta toisaalta tekee henkilöhahmoista merkityksellisiä, arkisen elämän yläpuolella olevia hahmoja, joilla selvästi näyttää olevan kohtalo tai tehtävä. Kukin kolmesta kirjailijasta käyttää henkilöhahmojen nimiä omiin kirjallisiin tarkoituksiinsa. Vaikka Sillanpää onkin oman aikansa ja elinpiirinsä kuvaajana selkeästi nimien sopivuuden kannalta uskottavin, erot näiden kolmen kirjailijan välillä eivät loppujen lopuksi ole kovin suuret.

LÄHTEET

Aineslähteet

- JOENPELTO, EEVA 1974: VKO = Vetää kaikista ovista. WSOY, Helsinki.
 ----- 1989: ERET = Ei ryppyä, ei tahraa. WSOY, Helsinki.
 ----- 1995 [1985]: ERRG = Elämän rouva, rouva Glad. WSOY, Helsinki.
 SILLANPÄÄ, F. E. 1988: Kootut teokset 5 (= KT 5). Silja (= NN) ja Ihmiset suviyössä (= IS).
 Otava, Helsinki.
 ----- 1989: Kootut teokset 6 (= KT 6). Miehen tie (= MT) ja 30-luvun kirjoitukset.
 Otava, Helsinki.
 WALTARI, MIKA 1960 [1942]: IP = Isästä poikaan. Romaani kolmen sukupolven Helsingistä.
 WSOY, Helsinki.
 ----- 1982 [1931]: AS = Appelsiinsiemen. WSOY, Helsinki.
 ----- 1993 [1938]: IJ = Ihmeellinen Joosef eli Elämä on seikkailua. WSOY, Helsinki.

Muut lähteet

- ALAPURO, RISTO 1995: Suomen synty paikallisena ilmiönä 1890–1933. WSOY, Helsinki.
 ALLÉN, STURE – WÄHLIN, STAFFAN 1995: Förnamnsboken. Norstedts Förlag AB, Stockholm.
 BLOMQVIST, MARIANNE 1993: Personnamnsboken. Finn Lectura, Helsingfors.
 ENVALL, MARKKU 1994: Suuri illusionisti: Mika Waltarin romaanit. WSOY, Helsinki.
 KARTTUNEN, KAARINA 1989: Stadi on hervoton pleisi. – Jouko Vesikansa (toim.), Nykysuomen
 sanavarat. WSOY, Helsinki.
 KETTUNEN, LAURI 1940: Suomen murteet III A. Murrekartasto. SKS, Helsinki.
 KIVINIEMI, EERO 1982: Rakkaan lapsen monet nimet: suomalaisten etunimet ja nimenvaihtoa.
 Weilin+Göös, Espoo.
 ----- 1993: Iita Linta Maria: etunimiopas vuosituhannen vaihteeseen. SKST 590.
 LAAKSONEN, PEKKA 1972: Nätti, Tulikuuma ja Tuskanpunainen. Jätkäperinteen liikanimiä.
 – Hannes Sihvo (toim.), Nimikirja. Kalevalaseuran vuosikirja 52. WSOY, Helsinki.
 LAITINEN, KAI 1984: Metsästä kaupunkiin: esseitä ja tutkielmia kirjallisuudesta. Otava, Helsinki.
 Lempinimien almanakka vuodeksi 1998. Tampereen harjun seurakunta. Tampere 1997.
 LEMPIÄINEN, PENTTI 1999: Suuri etunimikirja. WSOY, Helsinki.
 NÄRHI, EEVA MARIA 1996: Suomalaista sukunimikäytäntöä. Kielenkäytön oppaita 1. Edita,
 Helsinki.
 Perussanakirja = CD-Perussanakirja 1997. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 94.
 Edita, Helsinki.
 RAJALA, PANU 1983: F. E. Sillanpää vuosina 1888–1923. SKST 397.
 ----- 1988: Siljan synty: F. E. Sillanpää vuosina 1923–1931. SKST 486.
 ----- 1993: Korkea päivä ja ehto: F. E. Sillanpää vuosina 1931–1964. SKST 595.
 SALOKANNEL, JUHANI 1993: Linnasta Saarikoskeen: suomalaisia kirjailijakuvia. WSOY,
 Helsinki.
 SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia. Helsinki.
 Sukunimiopas. Suojatut sukunimet. Suomalaisuuden liitto ry, 1994.
 USNK = Uusi suomalainen nimikirja. Otava, Helsinki 1988.
 Uudenmaan puhelinluettelo 1999. Uudenmaan telealue II (019) nro 38.
 VENTO, URPO 1972: Tunsitteko Jepulis-Penjamin? Liikanimistä ja roolinimistä kertomusperin-
 teessä. – Hannes Sihvo (toim.), Nimikirja. Kalevalaseuran vuosikirja 52. WSOY,
 Helsinki.

VILKUNA KUSTAA 1969: Suuri nimipäiväkalenteri. Otava, Helsinki.

----- 1993: Etunimet. Otava, Helsinki.

WALTARI, MIKA 1980: Kirjailijan muistelmia. Toim. Ritva Haavikko. WSOY, Helsinki.